

TALLINNA ÜLIKOOL

Ajaloo Instituut

Anni Haandi

ISIKULUGU AJALOOÕPETUSES

Magistritöö

Juhendaja: Mare Oja, MA

Tallinn 2015

Kinnitan, et olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Anni Haandi

SISUKORD

SUMMARY	4
SISSEJUHATUS	6
I. ISIKULUGU KUI KULTUURIMÄLU OSA	9
II. ÕPPEMATERJALI KOOSTAMISE ALUSED	14
2.1. Isikulugude kasutamise võimalusi ajalooõpetuses	17
2.2. Õppematerjalis kasutatud meetodid ja üldpädevuste kujundamine	22
III. ÕPPEMATERJALI SOBIVUSE HINDAMINE.....	32
3.1. Õppematerjali sobivus õpetajate küsitluse põhjal	33
3.2. Õppematerjali sobivus õpilaste küsitluse põhjal	44
KOKKUVÕTE.....	51
KASUTATUD KIRJANDUS	53
LISA 1. Isikulood ja tekstiharjutused	
LISA 2. Küsitlusleht õpetajatele	
LISA 3. Küsitlusleht õpilastele	
LISA 4. Ajaloo ainekavas välja toodud isikud klassiti	
LISA 5. Õppe- ja kasvatuseesmärgid põhikooli ajalooõpetuses	

SUMMARY

The main idea of the current thesis evolved during the pedagogical practice of the author, when it was coherent that the syllabus of the primary school national curriculum was lacking proper compact learning material regarding historical persons. Therefore the author of the thesis started to compile a master thesis with the heading “Biographies in History Teaching” which concentrates on the 33 historical persons that the student of the primary school has to know as stated in the syllabus.

The author of the thesis compiled the learning material, which includes personal stories and exercises related to them. The material was sent to 20 teachers, of whom 10 filled the web-based questionnaire on the relevance and actuality of the thesis. 4 of the 20 teachers tested the materials in their lessons. The students with whom the learning material was tested answered a questionnaire. As a result, one chapter of the thesis is based on these personal stories.

Theoretical part of the thesis introduces cultural memory and its connection to history teaching. It analyses the teachers’ roles in formation of the cultural memory through personal stories. The author contextualizes the role of the teacher as the former of the cultural memory, and emphasizes the importance of the chosen teaching methods. Although the focus of the thesis is on personal stories, the cultural memory is more widely connected to a range of mediums. Hence, in the first chapter different mediums that form the cultural memory are introduced. The summary of the chapter states that history is always a narrative and in the history textbook are various visions of the authors about the historical events. Therefore, teacher has an important role in presenting the topics and thereby forming the cultural memory.

The learning process is always connected to different active study methods that help to master the content. The teacher forms the cultural memory of students through personal stories and active study methods. One chapter of the thesis introduces the teaching methods used to implement the learning material, and draws on their necessity. The fluent use of methods is addressed as a means to memorizing the material and to achieve the goals.

The author of the thesis hopes that the compiled learning material will be used in the future

and will be further improved. The personal stories presented in the thesis and the introduced exercises are just possibilities of the usage of personal stories in the learning process.

The author is grateful to the instructor of the thesis, the didactic of Institute of History of Tallinn University, Mare Oja and the teachers and students who tested the learning materials.

SISSEJUHATUS

Käesolev magistritöö keskendub kehtiva Põhikooli riikliku õppekava ajaloo ainekava õpitulemustes välja toodud ajalooliste isikute osale õppeprotsessis. Isikulugude kasutamine ajalooõpetuses aitab ajaloosündmusi elavdada ja õpilastele ajalooliste isikute eluseikade kaudu tähenduslikumaks muuta, aidates sel moel kaasa seoste loomisele ning üldise maailmapildi kujunemisele. Elulugude analüüs ning sidumine kultuurimäluga on kõnekas teema, mida soovitakse magistritöö raames koostatud õppematerjaliga toetada.

Ajalooõpikutes on elulugudega seonduvat informatsiooni palju. Näiteks on 5. klassi ajalooõpikus¹ käsitletud 6. klassi ajaloo ainekava õpitulemustes nimetatud isikuid, teiste hulgas Konstantin Päts, Leonardo da Vinci, Julius Caesar, Jeesus Kristus jt. Kuuenda klassi ajalooõpikus², mis toetab kehtivat riiklikku õppekava, leiab isikulugusid vähe ning õpetajal tuleks nõutud isikute käsitlemiseks lugusid täiendavalt ise otsida. Terviktekste, nagu 5. klassi eespool mainitud ajalooõpikus 6. klassi õpikus ei kohta. 6. klassi õpilastele leiab ajalooõpetaja isikulugusid Mait Kõivu 1998. aastal ilmunud „Vanaaja“ õpikust. Neid on õpetajal hõlbus kasutada ning mugandada vastavalt kehtiva ainekava õpitulemustele. 7. klassile koostatud kehtivat õppekava toetavas ajalooõpikus³ leiab samuti isikulugusid vähe. 8.⁴ ja 9.⁵ klassi õpikutes on pandud rõhku pigem allikatekstidele, mida õpetajad saaksid isikulugude juures täiendavana ära kasutada. Ajaloo ainekava õpitulemustes on nimetatud 33 põhikooli ajalooõpetuse kaudu õpitavat isikut, kuid tänaseks ei ole koostatud kompaktset õppematerjali, mis käsitleks elulugusid ning pakuks nende juurde võimalikke ülesandeid. Magistritöö autor koges vajadust õppematerjali järele pedagoogilise praktika raames ning seadis magistritöö eesmärgiks õppematerjali koostamise, mis sisaldaks ajaloo ainekavas välja toodud elulugusid ning nende juurde koostatud ülesandeid. Õppematerjal, mis käesoleva töö raames koostati, on esitatud Lisa 1.

¹ Piir, Milvi Martina 2011. Inimesed ajas. Ajalooõpik 5. klassile. I osa. Avita. Tallinn; Piir Milvi Martina 2011. Inimesed ajas. Ajalooõpik 5. klassile. II osa. Avita. Tallinn

² Piir Milvi Martina; Kõiv, Mait 2010. Vanaaeg. Ajalooõpik 6. klassile. I osa. Avita. Tallinn; Piir, Milvi Martina; Kõiv, Mait 2010. Vanaaeg. Ajalooõpik 6. klassile. II osa. Avita. Tallinn.

³ Jürjo-Põltsam, Inna; Piirimäe, Pärtel; Vent, Ursula 2011. Keskaeg. Ajalooõpik 7. klassile. I osa. Avita. Tallinn; Jürjo-Põltsam, Inna; Kreem, Juhan; Piirimäe, Pärtel; Mägi, Marika; Blauht, Regina-Maria; Ezzoubi, Kattri 2011. Keskaeg. Ajalooõpik 7. klassile. II osa. Avita. Tallinn.

⁴ Piirimäe, Pärtel 2014. Uusaeg. Ajalooõpik 8. klassile. I osa. Avita. Tallinn; Seppel, Marten; Pajur, Ago 2013. Uusaeg. Ajalooõpik 8. klassile. II osa. Avita. Tallinn.

⁵ Värä, Einar; Tannberg, Tõnu; Pajur, Ago 2004. Lähiajalugu. Ajalooõpik 9. klassile. I osa. Avita. Tallinn; Värä, Einar; Tannberg, Tõnu 2004. Lähiajalugu. Ajalooõpik 9. klassile. II osa. Avita. Tallinn.

Ajalooliste isikute elulood on osa rahvaste kultuurimälust ning seetõttu on oluline tunda ajalugu mõjutanud inimesi. Ajaloolised isikud, kes on olnud ajaloosündmuste kujundajateks, määravad suures osas tervete rahvaste ajalugu. Ennekõike tuleks aga nendegi puhul lähtuda teadmisest, et nad on inimesed oma isikliku eluloo ning õnnestumiste ja läbikukkumistega. Ajalugu on inimeste poolt konstrueeritud ning ka isikute elulood kujunevad erinevatest faktikildudest. Õpetaja, kes koostab isikulugu teatmeteoste vahendusel, määrab ära faktide ning elulooliste seikade rohkuse, kõnekuse ning tagab teksti eakohasuse ja huviäratavuse. Läbi elulugude muutub tegelikkus narratiiviks, sidudes selle kultuurimälu oluliste sündmustega. Narratiiv on kultuurimälu üks olulisemaid kujundajaid ning sellele keskendub käesoleva magistritöö esimene peatükk, tuginedes nimekatele teadlastele.

Teises peatükis tuuakse välja, et kuigi kultuurimälu luuakse läbi isikute elulugude, on ajalooõpetuses otsustava tähtsusega õpetaja poolt valitud aktiivõppemeetodid. Isikulugude tähtsus ajalooõpetuses on viimasel ajal tõusnud ning seetõttu on oluline koostada kõnekad tekstid ning leida meetodid, mille kaudu neid õpitakse. Lisaks näidatakse teises peatükis, et isikulugude kaudu saab aidata kaasa Riiklikus õppekavas sätestatud üldpädevuste kujundamisele. Tuuakse välja koostatud õppematerjali ülesannete meetodid ning arendatavad üldpädevused ja oskused.

Kolmandas peatükis on töö empiiriline osa, kus esitatakse õppematerjali katsetuse tulemused, õpetajate ja õpilaste küsitluse kokkuvõtted. Töö seisukohalt on oluline, et koostatud isikulugu oleks huvitav, kõnekas ning ülesanne täidaks ainekavas välja toodud oskuste kujundamise eesmärgi.

Isikulugude ja ülesannete koostamisel lähtuti põhikooli riiklikust õppekavast, valdkonnaraamatust ja ainekavas taotletavatest õpitulemustest, õppesisust ja õppetegevusest.⁶ Õppematerjali koostades toetuti Doug Buehli raamatule „Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis“ ning ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja magistriõppe didaktika seminarides katsetatud meetoditele. Teemat saab edasi arendada õppematerjali täiustamise kaudu, nt õppemängude valmistamise, filmide analüüsi ning õppekäikude kaudu. Nimetatud võimalusi koostatud õppematerjal ei sisalda.

⁶ Oja, Mare 2014. Õppeprotsessi kirjeldus. (http://www.oppekava.ee/index.php/P%C3%B5hikooli_valdkonnaraamat_SOTSIAALAINED). Otsing 21.03.2015.

Magistritöö valmimist toetas Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi didaktik ning käesoleva magistritöö juhendaja Mare Oja. Lisaks ei oleks töö empiiriline osa valminud ilma ajalooõpetajate, kes vastasid koostatud küsitlusele ning katsetasid õppematerjali õpetavate klassidega. Eriline tänu siinkohal Tallinna Kuristiku Gümnaasiumi ajalooõpetajatele Marilis Kirotarile ja Ülle Piibarile ning Kuressaare Vanalinna Kooli ajalooõpetajale Luule Lahele ning Kuressaare Gümnaasiumi ajalooõpetajale Anne Metsale.

I. ISIKULUGU KUI KULTUURIMÄLU OSA

Igapäevaelu sisaldab endas hulgaliselt lugusid. Näiteks on igal perekonnal oma lugu, mille kaudu end määratletakse. Samuti kasutatakse lugusid koolipraktikas erinevate tundide läbiviimisel. Matemaatikaõpetaja kasutab Pythagorase teoreemi seletades eluloolisi fakte, bioloogiaõpetaja evolutsiooniteooria käigus Charles Darwini elulugu. Iga sündmuse ja nähtuse juures saab õpetaja juhtunu siduda isikutega. Oluline on näidata, et isikud, kes suurte sündmuste algatajateks või osalisteks olnud, kujutavad endast siiski inimesi, kellega õpilastel on võimalik samastuda. Taoline mälu pilt kujuneb aastate jooksul ning seetõttu on väga oluline, et koolipraktikas kasutatavad lood oleksid läbimõeldud ja inspireerivad. Lugude kasutamise kaudu loob õpetaja õpilaste kultuurimälu. Marek Tamm on kultuurimälu mõiste seletusel toetunud Jan Assmanile, kes pakub välja üldise kollektiivse mälu liigenduse, mis koosneb neljast põhitüübist: *mimeetiline mälu, mis tugineb matkimisele; materiaalne mälu, mis tugineb esemetele; kommunikatiivne mälu, mis tugineb suhtlemisele; ja kultuurimälu, mis tugineb kirjalikele ja visuaalsetele teabekandjatele.*⁷

Kultuurimälule lähenedes tuleb esmalt tähelepanu pöörata 20. ja 21. sajandi vahetuse ajalooteaduse suundumusi iseloomustanud “mälubuumile”, ühiskondlikul tasandil toimunud muutustele, mille mäletamine hakkas huvi pakkuma reale ajaloolastele ning sotsioloogidele. Mälu-uuringuid saab nimetada teaduste üleseks distsipliiniks, olles uurimisaineks nii ajaloolastele, sotsioloogidele, filosoofidele, arheoloogidele jt. Mälu-uuringute esiletõusu seostatakse poststrukturealismiga ja postmodernistliku ajaloo filosoofia esilekerkimisega. Postmodernistliku teooria kohaselt ei ole minevik mitte see, mis ta “tegelikult oli” vaid “konstrueeritud”.⁸ Rääkides kultuurimälu uurijatest ning kollektiivsest mälestusest, ei saa üle ega ümber Peter Burke’ist, kes on välja toonud kollektiivse mälu kontseptsiooni. Burke’i järgi üksikisikud küll mäletavad minevikku, kuid ühiskonnagrupid määravad mäletamist väärivad sündmused. Üksikisikud samastavad end ühiskondlike gruppide poolt “heaks kiidetud” sündmustega. Samuti toob Burke’i välja, et minevik ja olevik on tajutav ning kogetav vaid enese kultuuri kollektiivsete taasloomiste kaudu.⁹

⁷ Tamm, Marek 2007. Eestlaste suur vabadusvõitlus: järjepidevus ja kordumine Eesti ajaloomälu. Riigikogu Toimetised, nr 16.

⁸ Kaljundi, Linda 2014. Loengukonspekt. Ajalugu ja ühiskondlik mälu. Ajaloo Instituut. Tallinna Ülikool

⁹ Burke, Peter 2006, Kultuuride kohtumine. Varrak. Tallinn, lk 53–55.

Maurice Halbwachs ja Aby Warburg võtsid esimesena kasutusele termini ühiskondlik mälu (kultuuriline mälu) ning kasutasid seda kaasaja kontekstis. Nad tõid välja, et kultuuri edasikandumine on inimtegevuse tulemus ja sõltub geneetilisest mälust. Kultuurimälu teke on oluliselt seotud ühiskondliku suhtluse, materiaalsete, kultuuriliste ja kunstiliste objektidega. Pierre Nora on mälu-uuringute kontekstis võtnud kasutusele mõiste “Mälupaigad” ning avaldanud 7-köitelise teose “Les lieux de mémoire”, kus toob välja, et mälupaigad on piirkonnad, ehitused, monumendid, kunstiteosed, ajaloolised isikud, mälestuspäevad ja pühad, mille külge konstrueeritakse kultuurimälu. Nora käsitluse kohaselt mäletatakse tänapäeva ajaloos mälupaikade tagajärgi, neid mida ühiskond märkimisväärseks peab ja traditsioone, mida ajaloos aset leidnud sündmused on tänapäeva andnud. Lisaks eelnevale saame mälupaikade mõiste kontekstis rääkida abielupaari Jan ja Aleida Assmani analüüsitust. Nende käsitluse järgi on kultuurimälu ühiskonna stabiilsuse allikas ning indiviidi isiksuse peamine kujundaja. Kultuurimälu on siinkohal aktiivne protsess, mille kontekstis otsustatakse, mis on mäletamist väärt ning milline sündmus mitte.¹⁰

Kultuurimälu on osaliselt teadlikult „leiutatud“ rahvuseluse rõhutamiseks ning ühtsustunde loomiseks. Kultuurimälu uurimise ja sõnastamise algus jääb 19. sajandi lõppu, mil Euroopas tekkisid rahvusriigid ning sellega seoses hakati olulisemat tähelepanu pöörama rahvust ühendavatele semiootilistele märkidele. Näiteks võime rääkida monumentaalsest mälukultuurist, kunstist ning ilukirjandusest, mis toidab rahvuslust. Mälupaigad mängivad olulist rolli rahvuse enesemääramisel. Kontseptsioonid kujunevad aja jooksul ning ühiskonna grupid võtavad need hõlpsasti kasutusse. Samamoodi jõuab loodu ajalooõpetusse, toimub taoliste protsesside kinnistumine ning pärandumine uutele põlvkondadele. Saame rääkida, et ajalooõpetus on olemuselt osaliselt mälupaikade teenistuses, aidates kaasa olulisemate kontseptsioonide kinnistumisele.

Mälu „koostise” määrab suures osas kollektiivse mälu roll ühiskonnas. Maurice Halbwachs'i järgi konstrueeritakse mälestusi ühiskonnagruppides. Üksikisikud füüsiliselt tunnetavad ja mäletavad erinevaid sündmusi, kuid ühiskonnagrupid määravad mäletamist väärivad mälestused. Tänu kollektiivsele mälule on üksikisik võimeline mäletama sündmusi, mida isiklikult ei ole kogenud.¹¹ Kollektiivne mälu kui grupi indiviidide üksikmälestustest koosnev kogum on tugevasti mõjutatav mineviku ja oleviku representatsioonist ning seega pidevas

¹⁰ Kaljundi 2014.

¹¹ Burke 2006, lk 53.

muutumises vastavalt sellele, kuidas ning millisel määral inimene elu jooksul uusi kogemusi omandab.¹² Kollektiivset mälu võib käsitleda kui põlvkondadevahelist kultuurimälu. Nimelt oma kujunemise käigus põrkub individuaalne mälu paljude teiste individuaalsete mäludega, mis suuremas osas kuuluvad tema enda „kultuuriruumi”. Näiteks areneb mälu läbi külakogukonnas räägitavate lugude. Külakogukonna mälu on üheks aluseks eluloo jutustamisel, võttes arvesse tõika, et kogukond ise määrab mäletatavad sündmused. Kollektiivse mälu edasikandmine Peter Burke'i järgi lähtub viiest erinevast vahendusallikast – suulised ja ajaloolised traditsioonid, visuaalsed kujutised ning mälestuste edasikandmine tegevuse ja ruumi kaudu.¹³ Eestlaste elulugudes on oluline koht kõigil neil viiel kollektiivse mälu edasikandmisviisil.

Vaadeldes ajalooõpetuse minevikku, näeme, et nõukogudeaegse ajalooõpetuse keskmeks olid „leiutatud” kontseptsioonid, sidumaks hiiglasliku riigi erinevaid rahvaid. Loodi isikukultuseid ning tähtpäevi, mis said ühtmoodi tähenduslikuks kõigile ühendatud rahvastele. Ajalugu mõjutanud isikute- või müütiliste kangelaeste isikulugu aitab luua rahvuslikku ühtekuuluvustunnet, mis omakorda paigutub kultuurimäluks. Eelnevast tulenevalt ongi võimalik isikulugusid kasutada kui kultuurimälu osiseid ning arutleda mälupaikade loomise üle ajalooõpetuses.¹⁴

Ajalooõpetuse seisukohalt on oluline kasutada olemasolevaid allikaid ajaloosündmuste illustreerimiseks. Nii saab ajaloosündmustest rääkides tihti kasutada allikmaterjalidena isikulugusid, mis ilmestavad õpitut ning loovad sidusa terviku tänapäeva ja mineviku vahel. Epp Annus toob välja väga huvitava mõttekäigu narratiivi kui loo ja tegelikkuse kohta, tsiteerides psühholoogiaprofessor Jerome Brunerit. Narratiiv on kui instrument või vahend, mis mitte taasloob minevikku vaid ka kujundab minevikku. Narratiive kujundades kasutavad inimesed kultuurimälu vahendeid. Ehk teisisõnu öeldes, tegelikkus muutub narratiiviks, sidudes selle tugevalt kultuurimälu sündmustega.¹⁵ Läbi kultuurimälu luuakse mäletamist vääriv kontseptsioon ning seotakse toimunud ajaloosündmustega. Narratiiv kui suuline ajalugu on üks viis kultuurimälu edasikandmiseks. Indiviidid kogevad ajaloosündmusi ning paigutavad oma teadmised kultuurimälu konteksti. Taoliselt moodustuv ajalugu on vahetu

¹² Kõresaar, Ene 2005, Elu ideoloogiad, Eesti Rahva Muuseum. Tartu, lk 11.

¹³ Burke 2006, lk 57.

¹⁴ Kaljundi 2014.

¹⁵ Annus, Epp 2002. Kuidas kirjutada aega. Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus. Tallinn, lk. 62.

ning koolipraktikas väga tänuväärne vahend. Narratiiv on üks rahvuse jutustamise vahenditest. Inimesed, kes oma elulugusid jutustavad või kirja panevad, seovad isikliku elu sündmused sageli ühiskondlike sündmustega. Seega on narratiiv oluline kultuurimälu kujundaja. Nõustudes Marek Tammega, siis kõige olulisem kultuurimälu kujundaja.¹⁶

Kultuurilise ajaloo käsitus, õpetades Eesti ajalugu, on ajalooõpikutes muidugi märkimisväärne. Võttes aluseks Põhikooli riikliku õppekava üldpädevused, mida koolihariduse kontekstis tuleb õpilastel omandada, siis leiame sealt olulisel määral eelnevat kinnistavat. Näiteks kuulub *Põhikooli riikliku õppekava üldpädevuste alla §4, lõik 4 järgnev: kultuuri- ja väärtuspädevus – /.../ tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; /.../ hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust /.../*.¹⁷

Võttes aluseks õppekavade üldpädevused, saame aimu kultuurilisuse olulisusest koolihariduses. Kultuurilise pädevuse esiletõstmine ei ole midagi märkimisväärset, seevastu annab see tunnistust erinevate ainete sidususele läbi kultuurilise konteksti ning seetõttu võib arvata, et kultuurimälu järjepidevus on koolihariduse kaudu tagatud. Samuti tõestab see Jean-Pierre Minaudieri väidet eestlaste kultuurilise minapildi loomisel, kus eestlaste rahvuslik mälu on ühte hoidev ning seda seetõttu, et läbi ajaloo on võideldud kultuurilise püsimise pärast. Tema sõnul eestlaste kollektiivne mälu tähtsustab ühtsustunnet tekitavaid sündmusi nagu laulupeod. Laulupidude traditsiooni kujunemisel saab välja tuua võtmeisikud, kelle tundmine on eestlaste rahvustunde üks osa.¹⁸

Kokkuvõtvalt saab tõdeda, et kui ajalootunnis õpitakse mõnd konkreetset ajaloosündmust nagu näiteks nõukogudeaegseid repressioone, siis on äärmiselt huvitav ilmestada õpitut isikulugudega. Taoline lähenemine annab õpilastele pildi tolleaegsest elu-olust, kasutades kõige otsesemat lähenemist. Samuti saab näidata, et ajalugu mõjutanud isikud olid ennekõike inimesed oma kogemustega, valikutega, unistustega ning alles seejärel suurkujud, kes määrasid paljude lihtsate inimeste saatuse. Isikulood näitavad õpilastele, et suurkujude lapsepõlv ning hilisemad elusündmused mõjutasid neid samuti kui tänapäeva inimesi. Iga inimene loob oma elukäigu, vaatamata ajastule. F. Michael Connelly ja D. Jean Clandinin on

¹⁶ Tamm 2007.

¹⁷ Põhikooli riiklik õppekava.

¹⁸ Minaudier, Jean-Pierre 2003. Milles seisneb rahva mälu? Vikerkaar. Nr 10/11.

välja toonud, et juba ajalooliselt on inimloomus olnud aldis lugudele ning nende jutustamisele. Seetõttu ei saa alahinnata elulugude olulisust ajalooõpetuse kontekstis. Samuti toovad autorid välja, et autobiograafilise eluloo kasutamine oli üks esimesi meetodeid ajalooõpetuses.¹⁹ Võttes aluseks Robert Perksi kogumikus on välja toodud, et narratiivi kasutamine annab õpilastele pidepinna tänapäeva ja mineviku sarnasuse vahel. Õpilased õpivad tegema üldistusi tänase elu-olu ning mineviku vahel.²⁰ Isikulugude kasutamine tunnis annab kõneainet ning äratav huvi sündmuste vastu. Pelgalt õpiku teksti lugemine ei pruugi kujundada isiklikku vaatenurka, kuid kui teksti ilmestada mõne ajalooartikli või eluloolise seigaga, siis muutub õpitav elavaks ning reaalsuseks. Eelpool öeldut saab ka iseloomustada Milvi Martina Piiri ja Maria Tilga artikliga, kus Lisatakse, et ajaloo õpetamise oluliseks osaks on leida ning kasutada kõiki võimalikke kogemuskilde, mis aitavad õpilastel luua seoseid minevikuga. Seoste loomine aitab õpilastel tekitada sündmusest kujutluspilt, samuti suureneb uudishimu töö käigus. Mineviku igapäevaelu kujutamine, kultuuriilmingud jt kujutamine aitab luua õpilastes isikliku kogemuse ning äratundmise efekti, mis omakorda soodustab huvi aine vastu.²¹

¹⁹ Connelly, F. Michael; Clandinin, D. Jean 1990. Educational Researcher. Stories of Experience and Narrative Inquiry, Nr. 19/5, lk. 2–14.

²⁰ Perks, Robert 1992. Oral History. Talking about the Past. The Historical Association with The Oral History Society. London, lk 31.

²¹ Piir, Milvi Martina; Tilk, Maria. Kultuuri ja igapäevaelu kajastamisest ajalooõpetuses. (http://www.oppekava.ee/index.php/Kultuuri_ja_igapaeaelu_kajastamisest_ajaloo%C3%B5petuses) Ot sing 10.01.2015.

II. ÕPPEMATERJALI KOOSTAMISE ALUSED

Inimesed on aastasade jooksul sidunud oma elu lugudega, mis aitavad kaasa sotsiaalse keskkonna sidususele. Lugude tegelased, ajaloolised isikud või müütilised kangelased on teineteisele sageli vastanduvad, aidates kuulajatel ja lugejatel samastuda. Lugude jutustamine ja lugemine aitab kaasa ajaloo käiku selgitavate üldistavate kujundlike piltide tekkimisele – õpilased mõistavad, et üksikisiku elulood on seotud suurema ajalooga.²² Minevikulood aitavad kaasa maailmapildi kujunemisele, ühe riigi rahvast ühendavate kultuuripiltide ehk kultuurimälu kujunemisele.

Õpilaste kaasamiseks, teemade vastu huvi äratamiseks on vaja arendada uusi toimivaid aktiivõppemeetodeid ning vanu ja toimivaid oskuslikult kasutada ja täiendada. Läbi õppeprotsessi kujundab õpetaja kultuurimälu, pannes alused õpilaste enesemääratlemisele ning laiema kõlapinna enese suhestamisele ühiskonnas. Kultuurimälu on rahvust siduv termin, aidates kaasa kultuurilise identiteedi loomisele. Lauri Vahre on kirjeldanud klassiti põhikooli kultuurielu, igapäevaelu ja sotsiaalajaloo käsitlemise võimalusi ajalooõpetuses, tuues välja, et põhikooliõpilastele on ajaloo õpetamisel olulised ennekõike värvikad isikud ning põnevad sündmused, mis aitavad kujundada tervikpilti.²³ Isikulugude tähtsus on ajalooõpetuse ainekavas tõusnud seetõttu, et aitab õpilastel luua seoseid tänapäeva ning mineviku sündmuste vahel. Samuti aitab isikulugude kasutamine kaasa teadmisele, et ükski sündmus ajaloos ei ole toimunud ilma inimfaktorita. Ajalooõpikutes ning teatmeteostes esitatud ajalooline narratiiv on kujunenud aastate, aastasade ja -tuhandete jooksul, kontseptsioonide vahele jäävad isikud on selles mänginud olulist rolli.

Ajaloo õpetamine on viimasel sajandil muutunud nii teemade mahu kui ka käsitlevate meetodite poolest. Võimalus teemade süvendatud uurimiseks on saavutatud kohustuslike alateemade vähendamisega ajaloo ainekavas. Tähtsust pööratakse üldpildi kujunemisele ning seoste loomisele juba olemasolevate teadmiste ning õpitava vahel. Olulisele kohale on tõstetud igapäevaelu kajastamine, selle sidumine ühiskondlike muutustega.²⁴ 21. sajandi ajalooõpetust

²² Van der Leeuw-Roord, Joke., McKellar, Ian., Frode Skram, Harald 2000. Projekti lühike kirjeldus ja tekkeluugu. Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. Ajalooõpetaja käsiraamat. Toim. Kersti Kaldma. Zvaigzne. Eesti Ajalooõpetajate Selts. Tallinn, lk 5.

²³ Vahre, Lauri 2011. Kultuurielu, igapäevaelu ja sotsiaalajaloo käsitlemine ajalooõpetuses. (http://www.oppekava.ee/index.php/Kultuurielu,_igap%C3%A4evaelu_ja_sotsiaalajaloo_k%C3%A4sitlemine_a_jaloo%C3%B5petuses). Otsing 21.03.2015.

²⁴ Oja, Mare 2011. Ajalugu sisesejuhatuse. (http://www.oppekava.ee/index.php/Ajalugu_sissejuhatuse). Otsing

iseloostab väga hästi 2011. aasta V ajalooõpetajate kongressil „Ajalooõpetuse rollist 21. sajandil” esinenud EUROCLIO tegevdirektor Joke van der Leeuw-Roord, kes tõi välja, et ajaloo õpetamine aitab õpilastel mõista maailma, milles nad elavad. Ajalugu on nagu taha-vaatepeegel, seljatagust tuleb pidevalt kontrollida, aga samas, keskendumata ees olevale teele, ei jõuta ka kuhugi.²⁵

Arvesse võttes muutusi ajaloo õpetamisel, otsustati käesoleva magistritöö raames koostada õppematerjal, mis lähtuks ajaloolistest isikutest, kelle tundmist eeldab Põhikooli riikliku õppekava osana ajaloo ainekava. Ajalooliste isikute nimed on välja toodud õpitulemustes klassiti ning kajastuvad käesolevas magistritöös (vt Lisa 1, lk 1–67). Varasemates õppekavade õpitulemustes ei ole isikute nimesid eraldi välja toodud. Samuti puudub täna kompaktne õppematerjal ajalooõpetajatele, soodustamaks isikulugude kasutamist tundide planeerimisel ning läbiviimisel. Taoline muutus ajaloo ainekavas annab alust tõdemuseks, et isikute olulisus ajalooõpetuses on märkimisväärselt tõusnud.

Õppematerjalis kasutatud aktiivõppemeetodite kaudu saab aidata kaasa riiklikus õppekavas väljatoodud oskuste arendamisele (vt Lisa 5, lk 1). Seetõttu on õppematerjali üheks eesmärgiks näidata isikulugude kaudu oskuste kujundamise võimalusi. Põhikooli õpilane peab ajaloo ainekava läbimisel kasutama näiteks *asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu ja fraase*. Näitena saab paigutada isikud ajateljele, kirjutades juurde iseloomulikud jooned ning olulisemad ühiskondlikud muutused. Lisaks eelnevale peab õpilane tundma *mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostama neid omavahel*. Kodukoha sündmuste juures on isikulugudega ilmestamine eriti oluline, kuna see kujundab õpilaste kultuurimälu. Samuti on siinkohal vajalik õpilastele selgitada *ajaloolisi asumeid, nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid*. Oluline on märkida võtmeisikute tähtsust ning arutleda inimese rolli üle muutuvas ajas. Materiaalne keskkond, mis annab aimu ajaloosündmustest ning on selle peamine kandja, on ajas muutuv nähtus. Tänapäeval saame mineviku keskkonda vaid rekonstrueerida ning seetõttu on oluline mõista inimtegevuse tähtsust muinaskultuuride tekkimisel ja loomisel. Nii näiteks on oluline Egiptuse esimene vaarao või Lääne-Rooma viimane keiser. On tänuväärne, kui õpetaja suudab ajalootundide käigus õpilastele selgitada, et kultuuri mõiste seotust inimtegevusega ning kultuuripärandi tähtsus inimkonna ajaloos. Inimese poolt on kujundatud ka erinevad kultuurivaldkonnad ning nendega seotud isikud

21.03.2015.

²⁵ Oja, Mare 2012. V ajalooõpetajate kongress. Ajalooõpetuse rollist 21. sajandil. Tuna. Nr 1, lk 148.

läinud ajalukku. Iga inimene on olnud kultuurilooma protsessis osaline, kujundanud ajalugu. Taoliste protsesside kohta saavad õpilased aimu erinevatest ajalooallikatest, kus sisalduv teave ei pruugi olla alati faktipuhas. Seetõttu tuleb osata juba põhikooli lõpuks ajalooallikaid kriitiliselt hinnata.²⁶

Käesolevas töös keskenduti isikulugude koostamisel ajalooõpikutele, teatmeteostele, internetiallikatele, jättes kõrvale ilukirjanduse, filmi ja õppekäigud. Erinevad teosed, mille abil isikulood kombineeriti, sisaldasid täismahus elulugusid. Lood refereeriti, lühendati, vähendati faktiküllust ning püüti välja tuua kõige huvitavam, õpilasi enim köitvam. Isikulood võimaldavad teha üldistusi konkreetse ajaperioodi elu-olu, ühiskonnakorralduse, tavade ja kommete kohta. Tekste koostades lähtuti põhimõttest, kus õppematerjalis olevaid isikulugusid ja ülesandeid saaks käsitleda ajalootunni kontekstis, vastava teema raames, mistõttu loetav tekst ei tohi olla pikem kui 1 A4. Taolise pikkuse juures on õpilasel võimalik elulugu läbi töötada vähemalt 10 minutiga, tagades tunni mitmetahulisuse ning võimaldaks lisaks lugemisele ülesande lahendust individuaal- või rühmatööna ning kokkuvõtvat arutlust käsitletavast teemast. Teksti pikkuse kõrval oli koostamisel oluline lähtepunkt eakohasus ja selge sõnastus. Isikuloo ülesanne on õpilast kõnetada ning tekitada huvi õpitava perioodi vastu. Tekstide huvitatavuse kohta andsid õpilased tagasiside peatükis 2.2 Õppematerjali sobivus õpilaste küsitluse põhjal, alates lk 44 ning õpetajad peatükis 2.1 Õppematerjali sobivus õpetajate küsitluse põhjal, alates lk 33.

Õppematerjal ülesannete koostamisel lähtuti Doug Buehli teosest „Interaktiivõppe meetodid klassiruumis“, kus on kirjeldatud 45 õpetamise strateegiat, mida saab kasutada õppeprotsessi kujundamisel kõigis vanuseastmetes. Õppematerjalis on neist 45st kirjeldatud õpetamise strateegiast kasutatud järgmiseid: mõiste- ja definitsioonikaart, faktipüramiid, teadmiste hierarhia, sisukad küsimused, tegelaste jälgimine, juhitud kujutluspilt, ajaloolise mälu ringid, K-tabel, Sik-Sak, TTS pluss (tean/tahan teada/sain teada), püramiid-diagramm, arvamused, liigendatud märkmed, seisukoha õpijuht ja võimalikud laused. Lisaks nimetatutele käsitleti ajalehe koostamist, teadmiste paigutamist ajajoonele ning erinevaid küsimuste moodustamise meetodeid. Kombineeriti ka erinevaid meetodeid, mida käsitleti Ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse didaktika seminarides.

Ajalugu mõjutanute kaudu saab õpilasi suunata väärtustama kultuurilist mitmekesisust ning

²⁶ Oja 2014.

nende rolli kultuuripärandi säilitajana, edasikandjana. Samastumisvõime aitab õpilastel end määratleda konkreetsesse kultuuriruumi kuuluvana. Läbi ainealase teadmise õpitakse leidma, üldistama, tõlgendama ning kasutama ja kriitiliselt hindama ajaloolisi fakte ning -teavet. Oluline on õppida mõistma ajaloofakti ja tõlgenduse erinevust ning nägema ja sõnastama ajaloolisi probleeme. Läbi ajalooõpetuse saab õpilane aimu põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemusest ning hindab allikate usaldusväärsust, ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda, analüüsib neid. Eelnevaid oskusi saab arendada läbi erinevate õpistiilide, tekstiliikide ning teabeallikate, aidates kaasa seoste loomisele juba olemasoleva ja uue teadmise vahel.²⁷

2.1. Isikulugude kasutamise võimalusi ajalooõpetuses

Tänapäeva ajalooõpetuse seisukohalt on oluline suunata õpilasi teadmiste ja valikute paljususe juurde, kus minevik ja ajalugu ei ole pelgalt üks-ühele mõistetav. Minevik on ajaloos toimunud sündmused, kuid kirja pandud ajalugu kellegi kontseptsioon või narratiiv toimumust. Ajaloolased ja õpikute autorid ei soovi mitte ainult esitada fakte, vaid neid tõlgendada ning anda toimumule hinnang. Õpilastel on tänapäeval oluline mõista, et erinevaid arvamusi ning tõlgendusi sündmustest on hulgaliselt. Faktide eristamine arvamusest on oskus, mida saab arendada ajalooõpetuse kaudu.²⁸ Efektiivne õppimine ja õpetamine tugineb õpistiilide paljususele. Oskus neis orienteeruda loob kasvulava õpilaste kujunevale kriitilisele mõtlemisele ning ühiskonnas vajaminevatele sotsiaalsetele ja demokraatlikele oskustele, suhtumisele.²⁹

Grant Bage toob välja lugude kasutamise mitmekülsuse. Esmalt eristab autor jutustatud ning eluloolised lood. Lugude kasutamine ajalooõpetuses on kui klotsid, mis aitavad luua teadmiste vundamenti. Lugude rääkimine ja lugemine aitab mõista ajaloo kujunemist. Elulugude kasutamine ajalooõpetuse kontekstis aitab õpilastel luua karaktereid, tunda isikute emotsioone, mõtteid, seostada tänapäeva eluga, minevikuga, aitab vanematel ja lastel ühisosa leida, tulevikuks võimalikke eesmärgi seada ning inspireerib õpilasi loovalt mõtlema.

²⁷ Oja 2014.

²⁸ Stradling 2005, lk 12.

²⁹ Van der Leeuw-Roord, Joke., McKellar, Ian., Frode Skram, Harald 2000. Projekti lühike kirjeldus ja tekkeluugu. Tagasisaade minevikku–erinevad vaatenurgad. Ajalooõpetaja käsiraamat. Toim. Kersti Kaldma. Zvaigzne. Eesti Ajalooõpetajate Selts. Tallinn, lk 4.

Isikulugude tähendus on osavalt konstrueeritud, kuid elemendid lugudes pärinevad kultuurist, mida kujutatakse läbi karakterite. Isiku sünni ja surma vahele jääb pikk lugu, mis aitab kaasa meie oma kultuuriloo loomisele.³⁰

Õppemeetodid toetuvad erinevatele kultuurimälu meediumitele. Kultuurimälu meedium ei ole neutraalne, vaid lisaks ajaloo peegeldamisele taasloob minevikku erinevate infokandjate vahendusel. Saab väita, et kogu kogetav ja tajutav ajalugu on kujundatud meediumite vahendusel. Seetõttu sõltub ajaloo kujutamine individuaalse ning kollektiivse tasandi vahelisest mäletamisest.³¹

Aktiivõppemeetodid aitavad kaasa õpilasekesksele õppimisele, arendavad oskusi ja teadmisi, haarates korraga kogu klassi. Aktiivõppe meetodite kasutamine annab õpetajale võimaluse panna õpilased aktiivselt teadmisi omandama, võimaldades laiemate teadmiste kujunemist. Tekstiharjutuse koostamisel tuleb lähtuda erinevatest aspektidest. Esmalt võimaldada loetava teksti eakohane keelekasutus. Vajalik on nii teksti sisu kui ka põhimõistete rohkus, ajalooalaste teadmiste suurendamine ning seoste loomine varasema teadmisega.³²

Robert Stradlingi sõnutsi sisaldab aktiivne õppimine *kogu klassi arutelu, rollimänge ja simulatsioone*. Lisaks *audiovisuaalseid abivahendeid ning tõsielufilmide vaatamist* ehk õppeprotsess sisaldab eelpoolnimetatud erinevate meediumite kasutamist. Samuti saab ülesannete kaudu suunata õpilasi erinevate infokanalite ning infotehnoloogiliste vahendite juurde (IKT). Õpilastele antakse ühine algmaterjal, mille põhjal tuletatakse üldistused.³³ Stradlingi järgi annab narratiivi kasutamine ajalootunnis ülevaate sündmustest ning aitab kaasa mineviku taaselustamisele. Ühtemoodi huvitav ning paeluv võib narratiivi kasutamine olla põhikoolis kui ka gümnaasiumis. Seoste loomine varasema teadmisega, mida isikuloo kasutamine suuresti teeb, on tulemuslik, aidates kaasa ajalooalaste teadmiste suurenemisele.³⁴

Chris Husbands jt toovad välja, et kooli ajalooõpetuse kõige olulisem aspekt on aidata luua seoseid ning panna õpilasi mõtlema mineviku ja tänapäeva ühisosade peale. Kõige olulisem ei

³⁰ Bage, Grant 2002. Narrative matters. Teaching and Learning History Through Story. Taylor & Francis e-Library. London, lk 34–38.

³¹ Kaljundi 2014.

³² Buehl, Doug 2001. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus. Tartu, lk 12.

³³ Stradling 2005, lk 144.

³⁴ Stradling 2005, lk 146.

ole faktiteadmise, mille ununemine võib kaasa tuua enesekindluse kadumise või naeruvääristamise kaasõpilaste poolt. Õpilased peavad oskama hakkama saada uue teadmisega ning peavad olema võimelised seda kasutama vastavalt kontekstile, uute teadmiste oskuslik analüüs on eduka teadmise alus.³⁵

Õppematerjali koostamisel lähtuti ajaloo ainekavas väljatoodud oskustest, kuid selgus, et puhtakujulised ülesanded praktiliselt puuduvad. Iga isikuloo kohta koostatud ülesanne sisaldab endas erineva tasemega oskuste arendamist.³⁶ Ajalooõpetuse kaudu peab õpilane saama teadmised ajas orienteerumiseks, mis on tähtis ajaloosündmuste paigutamisel kindlale ajaperioodile või oskus kirjeldada sündmuste toimumisaega.³⁷ Ajaloolise keskkonna kujunemise analüüsimine on oluline oskus, mille arendamisega saab tööd teha igas tunni osas.³⁸ Õpilased peavad oskama paigutada konkreetset ajaloolist sündmust ning mõisteid õigesse konteksti.³⁹ Erinevate õppetegevuste kaudu saab tähelepanu pöörata funktsionaalsele lugemisoskusele,⁴⁰ arutlusoskuse kujundamisele.⁴¹ Järelduste tegemise oskuse arendamiseks on väga palju võimalusi, seadmata piire õpetaja ideedele ning oskustele.⁴² Seoste loomisele keskendumine annab oskuse näha suuremat pilti sündmustest⁴³ ning oma seisukoha kujundamine aitab kaasa eneseteadliku kodaniku kasvamisele.⁴⁴

Isikulugude kasutamise kaudu saab arendada küsimuste moodustamise ning neile vastamise oskust,⁴⁵ samuti empaatiavõime kujundamist⁴⁶, hakkama saamist koostöö- ja konfliktisituatsioonides.⁴⁷ Ajaloo ainekava toob välja, et õppetegevuse kaudu tuleb rõhku

³⁵ Husbands, Chris; Kitson, Alison; Pendry, Anna. (2003). Understanding History Teaching. Open University Press. Philadelphia, lk 119.

³⁶ Järgnevalt tuuakse välja oskuste arendamine käesoleva magistritöö LISA 1 (vt lk 52) kohta joonealuste viidetena, vähendamaks tekstis olevate ülesanneteloetelu mahtu.

³⁷ Lisa 1, ülesanne nr 10 (vt lk 21).

³⁸ Lisa 1, ülesanne nr 22 (vt lk 48).

³⁹ Lisa 1, ülesanded nr 5 (vt lk 10), 10 (vt lk 21), 22 (vt lk 48) ja 24 (vt lk 52).

⁴⁰ Lisa 1, ülesanded nr 14 (vt lk 30), 16 (vt lk 35) ja 21 (vt lk 45).

⁴¹ Lisa 1, ülesanded nr 5 (vt lk 10), 20 (vt lk 43), 6 (vt lk 12), 12 (vt lk 26), 21 (vt lk 45) ja 25 (vt lk 55).

⁴² Lisa 1, ülesanded nr 1 (vt lk 2), 13 (vt lk 28), 28 (vt lk 62), 11 (vt lk 23), 3 (vt lk 6), 10 (vt lk 21), 18 (vt lk 39) ja 29 (vt lk 67).

⁴³ Lisa 1, ülesanded nr 1 (vt lk 2), 2 (vt lk 4), 4 (vt lk 8), 11 (vt lk 23), 14 (vt lk 30), 17 (vt lk 37), 21 (vt lk 45), 22 (vt lk 48), 26 (vt lk 57), 27 (vt lk 60), 29 (vt lk 67).

⁴⁴ Lisa 1, ülesanded nr 3, 12, 16, 18, 27 ja 29.

⁴⁵ Lisa 1, ülesanded nr 9 (vt lk 19), 11 (vt lk 23), 15 (vt lk 32) ja 25 (vt lk 55).

⁴⁶ Lisa 1, ülesanded nr 4 (vt lk 8) ja 27 (vt lk 60).

⁴⁷ Lisa 1, ülesanded nr 2 (vt lk 4), 3 (vt lk 6), 7 (vt lk 15), 8 (vt lk 17), 15 (vt lk 32), 16 (vt lk 35), 20 (vt lk 43), 22 (vt lk 48), 23 (vt lk 50), 28 (vt lk 62) ja 29 (vt lk 67).

pöörata allikaanalüüsile⁴⁸ ja tööle ajalookaartidega.⁴⁹ Samuti on oluline info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine, hindamine, suuline ja kirjalik eneseväljendus⁵⁰, infotehnoloogiliste vahendite kasutamine tunnis.⁵¹ Paljud ülesanded on mitmetasandilised, sisaldades erinevate oskuste arendamist, mis loodetavasti on õpilastele mitmekesisemad ja huvitavamad, võimaldades sama tegevuse raames suuremat väljakutset.⁵² Täpsema kirjelduse üldpädevuste kujundamise ja õppematerjalis kasutatud meetodite kohta leiab alapeatükis 2.2 Õppematerjalis kasutatud meetodid ja üldpädevuste kujundamine, lk 22.

Kindlasti ei ole isikulugude kasutamine ühepalgeline ning käesoleva magistritöö raames koostatud õppematerjal on vaid üks võimalus konkreetsete isikute tundmaõppimiseks ning laiema maailmapildi kujundamisel. Töö koostamise käigus tekkis ääretult palju ideid, milledega tasuks tulevikus edasi tegeleda. Üheks selliseks edasiarenduse suunaks oleks lõiming erinevate ainete vahel läbi isikulugude.

Üldpädevuste kujundamisele aitab kaasa erinevate õppeainete vaheline lõiming. Isikulood, mida ajalooõpetuse kontekstis on hõlbus siduda erinevate käsitletavate teemadega, on tugevalt seotud teiste õppeainetega nagu kunstiajalugu, muusikaõpetus, arvutiõpetus, keeleõpe, kirjan-
dus, eesti keel ja ühiskonnaõpetus. Sarnased ained moodustavad ainevaldkonna. Põhikooli riiklik õppekava toob üldosas välja, et terviklik õppetegevus saavutatakse lõimingu kaudu. Lõimingu protsess kujutab endast erinevate õppeaineteüleste projektide ning läbivate teemade kaudu õppeülesannete koostamist.⁵³

Lõimida on võimalik aineid, mis otseselt ei ole seotud – näiteks on keeleõpetajatega koostöös võimalik lasta tõlkida võõrkeelset isikulugu, mida hiljem ajalootunnis kasutama hakatakse. Keeletunnis teksti tõlkimine tagab eelneva teksti tundmise, võimaldades ajalootunnis võimalik keskenduda meetoditele ning aktiivõppele. Samuti on koostöös keeleõpetajatega võimalik koostada võõrkeelsetele isikulugudele subtiitreid või tõlkida videotest esitletavat materjali. Ajalootunnis võiks kasutada õpilaste poolt subiteerituna nii „Cleopatra“⁵⁴ (2008) eluloost rääkivat- kui ka teisi isikulugudel põhinevaid filme. Kasutades erinevate meediumite

⁴⁸ Lisa 1, ülesanded nr 3 (vt lk 6), 11 (vt lk 23) ja 17 (vt lk 37).

⁴⁹ Lisa 1, ülesanne nr 17 (vt lk 37).

⁵⁰ Lisa 1, ülesanded nr 3 (vt lk 6), 7 (vt lk 15), 8 (vt lk 17), 9 (vt lk 19), 12 (vt lk 26), 13 (vt lk 28), 15 (vt lk 32) ja 22 (vt lk 48).

⁵¹ Lisa 1, ülesanded nr 1 (vt lk 2), 7 (vt lk 15), 13 (vt lk 28), 24 (vt lk 52) ja 26 (vt lk 57).

⁵² Oja 2014.

⁵³ Põhikooli riiklik õppekava.

⁵⁴ Kleopatra. (toim.).

poolt välja antud isikuloolisi materjale, on võimalik õppeprotsess õpilastele huvitavamaks ning kõnekamaks muuta. Tänapäevased infotehnoloogia vahendid on õpilastel kaasas pea iga päev. Seetõttu tuleks nutiseadmed rakendada õppetöösse. Näiteks saavad õpilased isikliku nutiseadme abil rühmas tekstiharjutuse tulemeid veebikeskkonda üles laadida või vajalikku lisainformatsiooni otsida. Näidetena toon välja ülesande nr 3 (vt Lisa 1, lk 6), kus õpilastel tuleb tunni lõpuks oluline informatsioon sisestada oma telefoni abil internetikeskkonda <http://www.palet.com>. Veebikeskkonda <http://www.prezi.com> tuleb õpilastel tundma õppida ülesande nr 13 (vt Lisa 1, lk 28) käigus, kus Hannibali eluloo põhjal koostatakse presentatsioon. Paljud õpetajad kasutavad oma töös PowerPoint programmi slaidide tegemiseks, kuid veebipõhine keskkond on atraktiivne ning õpilastele jõukohane ja seda võiks oma töös kasutada ka õpetaja. Samuti võimaldab erinevate programmide tundmine õpilasel suhestuda teemaga ning vastutata isiklikult uue teadmise esitluse eest. Lisaks keele- ning arvutiõpetuse sidumisele isikulooliste tekstiharjutustega ajaloos, on võimalik lõiming eesti keele ja kirjanduse tundidega. Eesti keele tunnis saab harjutada ajalooõpetaja poolt välja toodud tekstide toimetamist, keelelise korrektsuse kontrollimist. Näiteks saab inglise keeles tõlgitud teksti eesti keele tunnis toimetada, et seda siis ajaloo tunnis õpitava teema ja aktiivõppemeetoditega siduda. Kirjanduse tundides käsitletakse sarnaselt ajaloole ja muusikaõpetusele teemasid, millega saab siduda erinevaid ajaloolisi isikuid. Nii näiteks on võimalik valgustusajastu õppimisel ühe ja sama isiku elulugu kasutades lähtuda erinevatest ühiskonnateguritest ning suundumustest, kunsti ja muusika esitlusviisidest. Kunstiajaloo võiks õpilased analüüsida Leonardo da Vinci eluloo ja ülesandes nr 21 (vt Lisa 1, lk 45) nimetatud maale, leida nendes ajastut iseloomustavad jooned. Kunstiajaloo või muusikaõpetuses käsitletava maali ning heliteose juurde saab ajalooõpetuse kontekstis lisada isikuloo, mis ilmestab nii analüüsitavat meediumit kui ka tolleaegse ühiskonna eluolu. Näitlikustamine võimaldab mõista ühiskonnas toimunud muutusi, ilminguid, mis on kandunud tänapäeva ning mõjutanud meie arusaamisi ja väärtushinnanguid.

Lõiming erinevate ainete vahel rikastab õpitavat, aidates luua aineüleseid seoseid. Kristi Kõiv on välja toonud sotsiaalainete valdkondliku lõimimise kohta, et *valdkond, millele sotsiaalvaldkonna ained eelkõige keskenduvad, on inimese sotsiaalne areng, /.../ erinevad rõhuasetused sotsiaalainetes tulenevad ka sellest, millisele osale ajalises dimensioonis inimese arengus suuremat tähelepanu pööratakse -kas minevikule, olevikule või tulevikule.* Sotsiaalainete valdkonna lõimumise ühisosaks on Kristi Kõivu sõnutsi *inimese sotsiaalse*

*arengu käsitlemine erinevates kontekstides erinevas ajalises mõõtmes.*⁵⁵ Näitena võiks tuua peremudelite muutumine ajas – ajalooõpetuses saab arutleda erinevate ajastute peresuhete üle intervjuerides oma ema/isa ning vanaema/vanaisa ja analüüsides, mismoodi on muutunud intervjueritavate noorusaja ühiskond ja elu-olu võrreldes tänapäevaga. Samuti saab sisse tuua konkreetseid sündmused, mis on mõjutanud ühiskonna kujunemist taoliseks, nagu see on intervjuerija ja intervjueritava ajal. Samuti saab ajalooõpetuses ajalüüsida traditsiooniliste pereväärtuste muutumist ajas, pere suuruse muutumist jt. Ühiskonnaõpetuses saab peremudelite analüüsimise juures välja tuua seadused, mis täna reguleerivad inimeste igapäevaelu; seadused, mis kehtisid intervjueritava ajal, neid võrrelda ja analüüsida tänaste sarnaste seadustega. Arutleda saab küsimuse üle – kuhu meie ühiskond liigub, millised on muutused? Inimeseõpetuse tunnis on peremudelite teema juures võimalik rääkida inimsuhete muutumisest, pererollide muutumisest. Arutleda saab pere suuruse ning –väärtuste muutumise üle. Eelpooltoodud näited on üks võimalus aineüleseks lõiminguks.

Kokkuvõtvalt saab tõdeda, et ajalooõpetuse kontekstis on äärmiselt palju võimalusi isikulugude kasutamiseks tunni ilmestamisel ning avarama pildi kujundamisel. Oluline on isikuloo kasutamise põhjendus ning selle paigutamine konteksti. Samuti on äärmiselt oluline kasutada isikuloo ning ülesande eakohasus. Hästi koostatud isikulugu ning selle juurde mõeldud ülesanne annavad õpilastele suurema pildi ning mõistmise põhjus-tagajärg seostest. Õpetaja roll tunni kujundamisel, erinevate tekstiharjutuste kasutamisel äärmiselt oluline. Õppetöö kaudu kujundatakse noorte teadmisi ning tõekspidamisi. Õpetaja vastutus teadmiste kujundamisel ja tagasisidestamisel on delikaatne protsess, mõjutades nii ühiskonna kultuurimälu kujunemist.

2.2. Õppematerjalis kasutatud meetodid ja üldpädevuste kujundamine

Õppeprotsessis saab eristada individuaalset- ning rühmas või paaris õppimist. Rühmatöö ning paaritöö, mis on kogu klass koos õppimine, sisaldab endas arutelu, rollimänge ja simulatsioone, audiovisuaalseid abivahendeid, õpilaste töötamist sama ülesande kallal näiteks kooli arvutiklassis või töös tekstidega, õpiku peatüki, allikateksti või töölehe läbitöötlemist.

⁵⁵ Jaani, Jutta; Aru, Liisa (toim. 2010). Lõiming. Lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas. Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus, lk 342.
(<http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/l6imingukogumik.pdf>). Otsing 17.03.2015.

Individuaalne õppimine võimaldab läbi viia ja planeerida ajaloo uurimusi, formuleerida nende kohta küsimusi. Samuti on võimalik analüüsida ja tõlgendada tõendusmaterjali. Individuaalse töö tulemusena saab määrata õpitu konteksti, sünteesida tulemusi, esitada see sobivas vormis.⁵⁶ Valdav osa käesoleva magistritöö Lisa 1 koostatud ülesannetest keskendub rühmatöödele,⁵⁷ kuid leidub ka individuaalset uurimist soodustavaid ülesandeid.⁵⁸

Koostatud tekstiülesanded saab jaotada erinevatesse kategooriatesse nagu keskendumine põhimõistetele, IKT vahendite kasutamine, küsimuste esitamine, arutlusoskuse ja kriitilise mõtlemise kujundamine. Koostatud ülesanded on eri raskusastmega ning võimaldavad õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks.⁵⁹ Lisaks kasutati ülesannete koostamisel nüüdisaegseid info- ja kommunikatsiooni-tehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid.⁶⁰

Õpetaja peab veenduma teksti kasutades, et õpilastel on olemas kõik eelteadmised lugemiseks ning mõistmiseks. Kui taolised eelteadmised puuduvad, siis peab õpetaja need õpilastele enne tekstiga tööle asumist andma. Eelteadmiste olemasolu mõjutab oluliselt tekstist arusaamist ning loob aluse laiapõhjaliseks teadmiseks, võimaldades seoste loomist juba olemasoleva teadmisega. Isikulugu, mida tunni raames käsitletakse ei tohi olla liialt pikk, faktidega ülekoormatud ning kuiv ajalooline tekst. Isikulugu, mis võiks õpilasi kõnetada, peaks olema huvitavate, isegi kummaliste faktidega, mis aitaksid lugu meelde jätta ning seostada üldisemate ajalooliste teemavaldkondadega.

Analüüsivõimet aitavad arendada ülesanded, kus luuakse seos loetud teksti ning olemasolevat teadmist kasutades. Nii näiteks tuleb ülesandes nr 1 (vt Lisa 1, lk 2) välja tuua Thutmosis III olulisuse Egiptuse ajaloos. Õpilastel tuleb võtta arvesse loetud tekst ning kõnealune periood

⁵⁶ Stradling 2005, lk 145, 147.

⁵⁷ Lisa 1, ülesanded nr 2 (vt lk 4), 3 (vt lk 6), 7 (vt lk 15), 8 (vt lk 17), 15 (vt lk 32), 16 (vt lk 35), 20 (vt lk 43), 22 (vt lk 48), 23 (vt lk 50), 28 (vt lk 62) ja 29 (vt lk 67).

⁵⁸ Lisa 1, ülesanded 1 (vt lk 2), 4 (vt lk 8), 5 (vt lk 10), 7 (vt lk 15), 10 (vt lk 21), 11 (vt lk 23), 13 (vt lk 28), 14 (vt lk 30), 17 (vt lk 37), 18 (vt lk 39), 19 (vt lk 41), 21 (vt lk 45), 25 (vt lk 55) ja 27 (vt lk 60).

⁵⁹ Lisa 1, ülesanded nr 1 (vt lk 2), 7 (vt lk 15), 13 (vt lk 28), 24 (vt lk 52), 26 (vt lk 57).

⁶⁰ Oja 2014.

ajalooõpikust või õpetaja poolt antud materjalist. Õpilane saab välja tuua elu-olu enne vaarao valitsemisaega ning pärast. Seosed aitavad teemat avada ning paremini mõista.

Iga isikulugu, mida tunnis kasutatakse on konkreetse ajajärgu peegeldus, kus kehtisid reeglid ja tavad, mida tänapäeval ei pruugita aktsepteerida. Taoliste ülesannete lahendamine toetab empaatia arengut. Nii näiteks tuleb ülesandes nr 27 (vt Lisa 1, lk 60) anda hinnang Hitleri tegevusele. Tänapäeval tekitavad mälestused II maailmasõjast vastakaid tundeid, kurbust ja ahastust, kuid tolle aja inimese jaoks olid toimunud sündmused elu osa. Isikulood kajastavad omakultuurilist minevikku, mille mõistmine ja tõlgendamine on koolist kaasa saadav oskus. Seetõttu tuleb õppetegevuse kaudu äratada huvi kogukonna, rahva ja riigi ajaloo ning arengu vastu. Taoliselt kujuneb arusaamine kodanikuks olemise õigustest ja kohustustest.⁶¹

Kriitilise mõtlemise all mõeldakse mittelineaarset, avatud ning süstematiseeritud mõtlemist, sisaldades analüüsi, sünteesi ja hindamist. Kriitilise mõtlemise arengule saab kaasa aidata ülesannetega, mille lahendamiseks on erinevaid mooduseid. Kriitilise mõtlemise arendamisele suunatud ülesanded ei vaja kindlaid vastuseid, sisaldades võimalusi interpreteerimiseks.⁶² Käesolevas töös on kõnealusele oskusele tähelepanu pööratud ülesandes nr 3 (vt Lisa 1, lk 6), mille käigus saab õpilane kasutada erinevaid teabevahendeid – teatmeteosed, õpik ja internet. Allikakriitiliselt tuleb suhtuda leitavatesse materjalidesse ning leida tuleb tõetruu tulem. Materjalide põhjal tehakse üldistus tolleaegse elu-olu kohta ning proovitakse siduda uus teadmine juba olemasolevaga. Ülesanne lõppeb paaristööna, kus koostöös pinginaabriga tuleb koostada Egiptuse elu-olu üldistav lühijutt, arendades nii allikakriitilist- kui ka koostööoskust. Paaristöö on klassiruumis lihtsamini korraldatav koostöö vorm. Paaride moodustamise aluseks on tihti pinginaabrid, kelle puhul üldjuhul kehtib vastastikune sümpaatia ning seetõttu on õpilased valmis koostööd tegema. Õppeülesandeid koos pinginaabriga lahendades tõuseb õppijate aktiivsus ja paraneb tehtud töö kvaliteet, kuna enesekontrollile lisandub paarilise kontroll. Kõige paremaid tulemusi saadakse, kui koos töötavad mõningal määral võrdsete võimetega õpilased. Õigel pedagoogilisel juhtimisel saab efekti ka juhul kui koos töötavad kõrgete võimetega ja nõrk õpilane. Kaaslase mitmekordsel selgitamisel ja/või ettenäitamisel saab ka nõrgem asjast aru, tugevamal aga kinnistub materjal/teadmine teisele selgitamise

⁶¹ Seletuskiri põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade muudatuste kohta 2014. (http://www.oppekava.ee/images/9/9f/Seletuskiri_VVm_R%C3%95Kide_muudatus_2014.pdf). Otsing 16.03.2015.

⁶² Sepp, Viire. Kuidas arendada andekaid lapsi. (http://www.oppekava.ee/images/2/24/Kuidas_arendada_andekaid_lapsi_Viire_Sepp.pdf). Otsing 27.03.2015.

käigus veelgi. Kaks nörka õpilast paaris vajavad õpetaja juhendamist.⁶³

Kriitikameele kujundamisel on oluline, et koostatud tekstid ning ülesanded oleksid hästi läbi mõeldud. Näitena ülesanne nr 13 (vt Lisa 1, lk 28), kus õpilastel tuleb lisaks ajalooõpikule kasutada erinevaid allikaid info leidmiseks, kasutades teatmeteoseid või interneti. Hinnata tuleb leitavate faktide tõesust ning koostatud ülesanded peavad toetama õpilaste arengut, äratama huvi ühiskonnas toimuva vastu. Seetõttu on oluline aktiivõppe harjutusi koostades lähendada õppekavas välja toodud üldpädevustest. Üldpädevustele tuginedes saab läbi erinevate harjutuste arendada õpilastes oskust mõista ühiskonnas toimuvate suuremate ning väiksemate muutuste põhjuseid ja tagajärgi. Näitena saab kasutada ülesannet nr 25 (vt Lisa 1, lk 55), kus Jossif Stalini eluloo kaudu tuleb välja tuua esmalt olulisimad faktid ning seejärel koostada küsimusi faktide kohta. Need kaks harjutust on eelduseks viimasele osale ülesandest Stalini eluloo kohta, kus miks-küsimustele vastamise näitliku valemi järgi tuleb leida võimalikud põhjuse ja tagajärje seosed. Samuti saab isikulugusid kasutades anda õpilastele teadmisi inimõiguste, demokraatia ning kodanikuõiguste kohta. Heaks näiteks on Hammurapi eluloo põhjal koostatud ülesanne nr 4 (vt Lisa 1, lk 8), kus juhitud kujutluspildi kaudu pannakse õpilased hindama seaduste kujunemise lugu. Õpilastele on oluline läbi tekstiharjutuste ning arutelude mõista anda allikate tagamaid, kultuurilist tausta ja eripära.

Põhimõisted ehk esmatasandi mõisted aitavad kaasa tähelepanu keskendamisele alusprotsessidele kui sündmuste järjepidevusele ja erinevatele põhjustele. Mõistete kaudu tagatakse ajalooteadmiste ja ajalooideede korrastus, hõlbustatakse üldistuste tegemist, võimaldatakse sarnastuste ja erinevuste äratundmine ning seoste loomine.⁶⁴ Mõistekaardi täitmine on pigem individuaalne töö, mille käigus kaardistatakse isiklikke teadmisi. Visuaalse ehk graafilise kujutise kaudu võimaldab meetod õpitava paremat meeldejätmist ning varasemate teadmiste kasutamist.

Uue teadmise graafilist kujutamist nimetatakse kognitiivseks kaardistamiseks, mis aitab informatsiooni kergelt süstematiseerida, tekkinud ideid organiseerida ja väljendada. *Kognitiivne kaardistamine stimuleerib aktiivset mõtlemist, arendab analüüsi-, kategoriseerimis- ja sünteesioskusi ning on visuaalseks suhtlemis- ja hinnangu andmise*

⁶³ Pedastsaar, Tiia 200. Õpi- ja õpetamisstiilid. Õppevahend Tartu Ülikooli õpetajakoolituse ja kasvatusteaduste bakalaureuseõppe üliõpilastele. (http://opetaja.edu.ee/kyllin/materjalid/varia/opi-ja_%20opetamisviisid.pdf). Otsing 27.03.2015.

⁶⁴ Strandling 2005, lk 68–69.

vahendiks.⁶⁵ Graafiline kujutamine on abiks mälu, arusaamise ja kontseptuaalse mõtlemise arendamisele. Faktipüramiid, mis on aluseks ülesande nr 2 (vt Lisa 1, lk 4) koostamisel, võimaldab teksti lugemise järel määratleda uute teadmiste hierarhilise kujutluse. Samuti võimaldab meetod õpitut sõnastada ning paaristööna teksti olulise info väljatoomist. Mõistekaarti kasutati ka ülesannete nr 1 (vt Lisa 1, lk 2) ja nr 6 (vt Lisa 1, lk 12) koostamisel. Ülesandele nr 2 on lisatud interaktiivne lisaharjutus, mille käigus tutvutakse veebikeskkonnaga <http://www.padlet.com>. Kasutades nutiseadet või arvutit saab oma analüüsi tulemuse veebikeskkonda sisestada. Veebikeskkonna tutvustuse ning tulemi sisestamise võib lõimida arvutiõpetuse tunniga.⁶⁶ IKT vahendite kasutamine, nagu seda tehakse ülesandes nr 7 (vt Lisa 1, lk 15), aitab tekstist luua visuaalset kujutist. Kasutades lisaks teatmeteoseid ja internetti, annab hea ettekujutuse ning avardab ajalooalaste teadmiste pagasit. Veebikeskkonda loodav aitab kaasa infotehnoloogiaalaste teadmiste kasvule. Esitluse ettekandmine aitab arendada suulise eneseväljenduse oskust, sealhulgas kriitilise mõtlemise oskust. Visuaalne kujutis tuleb luua ülesandes nr 29 (vt Lisa 1, lk 67), mis keskendub meetodile „Püramiid-diagramm“. Meetodi käigus juhitakse aktiivselt oma lugemist ja otsitakse vajalikku teavet. Samuti võimaldab ülesanne korrastatud tekstikokkuvõtete tegemist.⁶⁷ Graafiliselt saab näidata faktilise materjali tähtsust seoste loomisel. Sellele keskendub meetod „Ajaloalise mälu ringid“, ülesandes nr 23 (vt Lisa 1, lk 50).⁶⁸

Märkmete tegemise oskus kujuneb läbi visuaalsete ülesannete, kus tuleb graafiliselt kujutada erinevaid teadmisi. Konspekterimine on oluline oskus, mida erinevate ülesannetega arendada. Ülesanne nr 16 (vt Lisa 1, lk 35) on koostatud meetodi „Liigendatud märkmed“ alusel. Seda saab kasutada soovitatavalt seitsmenda klassi ajalootundides, mille käigus tuleb hinnata religioonide juhtfiguuride kujunemislugu, aidates märkmete tegemise ajal näha seoseid erinevate mõistete ja ideede vahel. Ülesanne võimaldab mõistmist, et konspekterimine on midagi enam kui väikeste märkmete kirjapanek. Konspekterimine aitab luua korrastatud teadmise ning visuaalne kujutus soodustab õpitavat paremini meelde jätta. Koostatud struktureeritud märkmed aitavad kaasa loovuse kujunemisele ning muudavad konspekterimise meeldivaks tegevuseks.⁶⁹

⁶⁵ Fisher, Robert 2004. Õpetame lapsi õppima. Atlex. Tartu, lk 73.

⁶⁶ Buehl 2001, lk 163.

⁶⁷ Buehl 2001, lk 109–110.

⁶⁸ Buehl 2001, lk 69–70.

⁶⁹ Buehl 2001, lk 143–145.

Aja mõiste kujunemine, ülesandes nr 10 (vt Lisa 1, lk 21) arendatav oskus, mis ajaloo ainekava alusel peab põhikoolis selgeks saama, aitab analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist. Ajajoonele tuleb kanda Periklese valitsemisajal toimunud olulisemad sündmused, kasutades seejuures nii isikuloost saadud teavet, kui ka varasemat, ajalooõpikust või õpetaja poolt esitatud teadmist. Ajajoone koostamine on teksti ning teadmiste süstematiseerimine, mida kaudselt tehakse ka meetodi „Tegelase jälgimine“ kaudu, ülesandes nr 27 (vt Lisa 1, lk 60), mis võimaldab sõnastada teksti juhtmõtet. Meetodi käigus õpitakse tundma konflikti rolli ja arenguid. Samuti tuuakse välja isikuomadusi, mis võisid kaasa aidata ühiskonna arvamuse ja ajaloo kujunemisele.⁷⁰ Meetod „Teadmiste hierarhia“, ülesandes nr 18 (vt Lisa 1, lk 39) on äärmiselt hea võimalus loetud teksti põhjal leida faktid, millele varasemate teadmiste, teatmeteoste ning muude ajalooallikate põhjal leitakse põhjus-tagajärg seoseid, võrreldakse ning vastandatakse, tuuakse välja eesmärgid, tegevusi ja tagajärgi.⁷¹

Üheks oluliseks oskuseks põhikooli ajalooõpetuse vahendusel on töö ajalookaardiga, mis annab visuaalse kujutise toimunud sündmustest ning selle abil saab luua ajastuüleseid seoseid. Tööle kaardiga on tähelepanu pööratud ülesande nr 19 (vt Lisa 1, lk 41) koostamisel. Ajalookaartide kasutamine on hea viis ajaloosündmuste õpilastele lähemale toomiseks, näidates reaalseid lahingute toimumiskohti või -käike. Samuti saab kaartide abil välja tuua kodukoha ajaloo tähtsündmused ning võimaldab sündmuseid rühma- või individuaaltööna analüüsida. Veebikeskkondades on koostatud mitmeid interaktiivseid kaarte ning näiteks saab keskkonnast <http://www.youtube.com> välja võtta ajas muutuvaid kaare, vaadata näiteks Eesti- või Frangi keisririigi piiride muutumist ajas <http://www.youtube.com> veebikeskkonna kaudu.

Infotehnoloogia kasutamine ainetunnis sõltub eesmärkidest, tunniteemast ja IKT tehnilistest võimalustest koolis. IKT integreerimisel õppesse on vaja, et õpetajal oleks kasutada kvaliteetseid e-õppematerjale.⁷² Põhikooli õpilased on võimelised kasutama erinevaid IKT vahendeid nagu näiteks arvuti, tahvelarvuti, nutitelefon, interaktiivne tahvel. Ülesanne nr 24 (vt Lisa 1, lk 52) võimaldab iseseisvalt tundma õppida veebikeskkondi. Seetõttu on oluline lasta õpilastel tutvuda erinevate presentatsioonide tegemise võimalustega. Hea oleks, kui õpilased saaksid ise valida meelepärase esitlusviisi, kasutades teatmeteoseid ning interneti- ja õpetaja poolt

⁷⁰ Buehl 2001, lk 58–59.

⁷¹ Buehl 2001, lk 23.

⁷² Luisk, Ülle. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia rakendamise võimalusi ajalooõpetuses. (http://www.oppekava.ee/images/1/17/IKT_artikkel_Luisk.pdf). Otsing 28.03.2015.

antud allikaid, koostamaks ajastutruu ajaleht. Samuti võimaldab ülesanne nr 26 (vt Lisa 1, lk 57) kasutades nutiseadmeid, veebikeskkonnaga <http://www.padlet.com> tutvumist ning olulise teabe sisestamist. Oluline on näha, kuidas eluloolised faktid on seotud Euroopa ajalooga seoste loomisel.

Arutlusoskuse kujunemisele pööratakse tähelepanu ülesande nr 5 (vt Lisa 1, lk 10) koostamisel. Teksti lugemise järel sooritatava tekstiharjutuse idee on aidata analüüsida ajaloolise teadmise kujunemist, kriitilist mõtlemist, arutlusoskust ning järelduste tegemist ja seoste loomist. Arutluse kirjutamine on hea võimalus mõtete koondamiseks ning üldpildi kujunemiseks, mille hindamisel arvestatakse erinevaid nüansse. Näiteks, kas õpilane valdab teemat, oskab teadmisi kasutada, võrrelda, seostada, analüüsida, põhjendada, teha järeldusi, kujundada isiklikku suhtumist ja seda kaitsta, esitada oma mõtted loogiliselt (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).⁷³ Arvamuse kujundamise oskusele on tähelepanu pööratud läbi meetodi „Seisukoha õpijuht“ ülesande nr 20 (vt Lisa 1, lk 43) koostamisel. Ülesande lahendamine aitab olla lugemisega isiklikumalt seotud ning ühtlasi muudab taoline lähenemine materjali elavamaks. Ülesanne võimaldab harjutada teksti oma sõnadesse ümber panemist ning kujutab endast teksti põhjalikku töötlemist. Ülesande täitmiseks tuleb kasutada juba olemasolevaid teadmisi. Meetod võimaldab arendada erinevate mõtete ja vaatenurkade kujunemist sündmustele.⁷⁴ Sarnaselt eelmisele võimaldab ülesandes nr 21 (vt Lisa 1, lk 45) kasutatav meetod „Võimalikud laused“, olla osaline õppeprotsessis. Enne lugema asumist tutvutakse uue osa olulisemate märksõnadega ning tehakse oletusi olulise kohta uues materjalis. Lugemise eesmärgistamise protsessis aktiveeritakse uue materjaliga seonduvaid eelteadmisi.⁷⁵ Klassiruumis toimuv arutelu aitab kaasa suulise väljendusoskuse parendamisele ning julgusele oma arvamuse väljendamise osas. Arvamuse kujunemist harjutatakse ülesannetes nr 12 (vt Lisa 1, lk 26) ja nr 14 (vt Lisa 1, lk 30). Visuaalse kujutluspildi kaudu, nagu ülesandes nr 12, juhitakse arutlema võimaliku seose üle uue teema ning vaadeldava pildi vahel. Ülesande nr 14 meetodi käigus tutvustatakse olulisi termineid ning vajalikku teavet juba enne lugemisse süvenemist. Õpilastel lastakse korrastada oma eelteadmised, ajurünnaku kaudu leitakse, kuidas võiksid väljatoodud märksõnad seostuda peatselt loetava tekstiga. Meetodi kaudu harjutatakse tähtsate tekstiosade kindlaksmääramist ning kokkuvõtte

⁷³ Oja, Mare 2002. Ajalugu uuendatud õppekavas. Ajaloo õpetamisest. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsiooni-keskus. Tallinn, lk 5–22.

⁷⁴ Buehl 2001, lk 96–97.

⁷⁵ Buehl 2001, lk 98–99.

koostamist. Meetodi läbimise järel on võimalik võrrelda oma algseid- ning tunni lõpuks kujunenud uut teadmist.⁷⁶ Jätkuna eelmisele tekstiharjutusele, võimaldab ülesanne nr 17 (vt Lisa 1, lk 37) „Ajaloomuutuste raamistik“, anda visuaalse ülevaate, mis aitab mahukat teavet läbi töötada. Ülesande läbimise järel mõistetakse, et tekstides, ajalooallikates, teatmeteostes ja õpikutes ei ole esitatud vaid juhuslik faktide jada. Nähakse, kuidas teave omavahel kokku sobib ning raamistik aitab loetut paremini mõista. „Ajaloomuutuste raamistik“ on hea alus arutluse kirjutamisele ning seoste loomisele.⁷⁷ Magnetkokkuvõtted, mida on kasutatud ülesande nr 28 (vt Lisa 1, lk 62) koostamisel, võimaldab harjutada põhimõistete oma sõnadesse ümberpanemist. Sõnastatakse arusaamu, võttes aluseks eelnevad ja uued teadmised, ajaloomõisted ning olulised aspektid. Õpitakse eristama olulist ebaolulisest ning koostama olulist teavet sisaldavat kokkuvõtet.⁷⁸

Kujutlustehnikad motiveerivad õpilasi õppima, sest ollakse teemaga isiklikumalt seotud.⁷⁹ Ülesandes nr 4 (vt Lisa 1, lk 8) kasutatava „Juhitud kujutluspildi“ meetodi kaudu ergutatakse õpilasi lugemise ajal looma oma kujutlust teemast. Taoline tegevus aitab teavet kauem mälus talletada. Ajaloolise keskkonna loomine on oskus, millele on tähelepanu pööratud ülesandes nr 8 (vt Lisa 1, lk 17). Isikuloo lugemise järel saab õpilane rühmatööna analüüsida aforisme, mis peegeldavad kaudselt tolleaegse ühiskonna elu-olu. Saab harjutada aforismi najal tähenduse leidmist ning üldistuste tegemist. Tulemina valmib rühma koostööna pantomiim, mis annab visuaalse kujutise tolleaegsest elu-olust. Ülesanne aitab kaasa oskusele paigutada end ajaloolisse keskkonda. Loov mõtlemine aitab Robert Fisheri sõnul lastel õppimist omaks võtta. Loovus avaldub võimes vaadelda asju erinevast ning uuest vaatenurgast. Tema sõnul eeldab igasugune rutiinivaba õppimine loovuse kasutamist – kuna sageli puudub õpitavast täielik ülevaade, siis aitab loovus kaasa osalise või ebatäieliku mõistmise arendamiseks ja täiendamiseks. Fisher järgi eeldab õppimine loovust seetõttu, et intelligentsusest üksi ei piisa õpipotentsiaali realiseerimiseks. Oskuslikule mõtlemisele omane joon on uurimine. Võime uurida olukorda enne lõpliku otsuse langetamist on seotud loovusega. Taolist mõtlemisioskust arendatakse läbi mitmekülgsete õpimeetodite.⁸⁰ *Loovus on selline intelligentsuse vorm, mida on võimalik treenida ja arendada nagu iga teistki mõtlemisviisi. See pole lihtsalt mehaaniline asjadega mängimine, millegi huupi tegemine, vaid on seotud tõsise ja kestva mõttetööga*

⁷⁶ Buehl 2001, k 137–139.

⁷⁷ Buehl 2001, lk 66–68.

⁷⁸ Buehl 2001, lk 84.

⁷⁹ Buehl 2001, lk 65.

⁸⁰ Fisher 2004, lk 79.

*ükskõik millisel õpitaval alal.*⁸¹

Põhikooli ajalookursuse läbimisel on oluline küsimuste moodustamise oskus, millele on pühendatud ülesanded nr 9 (vt Lisa 1, lk 19), nr 11 (vt Lisa 1, lk 23) ja nr 15 (vt Lisa 1, lk 32). Fisher jagab küsimuste esitamise rolli kaheks. Esimene rühm on küsimused, mille eesmärgiks panna lapsed mõtlema, äratada neis uudishimu ning soodustada arvamuse avaldamist, tundeid ja kogemusi. Küsimuste esitamine aitab keskenduda tähelepanu ning ärgitab diskuteerima. Teine rühm küsimusi jaguneb teadmiste kontrollimiseks, mille ülesanne on kontrollida teadmisi, revideerida õpitut. Läbi küsimuste saab õpetaja aru teemadest, mille käsitlemine on jäänud õpilastele keeruliseks ning seeläbi saab juhtida õpilasi uute teadmiste poole. Kui soovida, et õpilased oleksid aktiivsed mõtlejad, tuleb neidki julgustada küsimusi esitama. Mida vanemad on õpilased, seda keerulisem on neil küsimusi moodustada. Kui lapsed määravad ise selle, mida nad teada tahavad, on vastus neile Fisheri sõnul tõenäoliselt palju tähtsam ning jääb ka paremini meelde. Küsimuste esitamine võiks olla igasuguse õppimise ja õpetamise osa. Lastel peaks olema tunnis võimalus küsimuste moodustamiseks. Õpetaja peaks looma klassis õhkkonna, kus esitatud küsimusi peetakse täisväärtuslikeks ning see omakorda aitaks kaasa tõelisele õppimisele ja arusaamisele.⁸² Küsimuste moodustamine ja -tabel aitab luua ajalooalaseid seoseid. Ülesandes nr 11 kasutatakse tabelit, mis aitab kaasa iseseisva õppimise kujundamisele ning faktidest edasi arendatud üldise pildi kujunemisele.⁸³ Meetodi läbimise käigus arendatakse õpilastes küsimuste moodustamise oskust ning vastamist. Taoliste tegevuse käigus saab õpilane aimu küsimuste moodustamise keerukusest ning olulisusest. Efektiiivsed on meetodid, kus rakendatakse erinevaid oskuseid järgemööda nagu näiteks ülesande nr 13 (vt Lisa 1, lk 28) puhul on kasutatud meetodit „TTS Pluss“, mis annab esmalt õpetajale hea ülevaate õpilaste varasematest teadmistest uue teema kohta. Tabeli täitmine annab süsteemse ettekujutuse olemas olevatest teadmistest. Samuti võimaldab meetod arendada küsimuste esitamise oskust ning õpilased õpivad aktiivselt lugema, leidmaks vastuseid neid huvitanule. Presentatsioon tunni lõpus aitab parendada infotehnoloogiaalaseid teadmisi ning suulise esinemise oskust.⁸⁴ Meetod „Sisukad küsimused“, ülesandes nr 25 (vt Lisa 1, lk 55) kujutab endast küsimuste aktiivset esitamist. Õpilased peavad otsima seoseid teabe puhul, mida nad varem võisid pidada vaid üksikuteks eraldiseisvateks faktideks.

⁸¹ Fisher 2004, lk 82.

⁸² Fisher 2004, lk 17–33.

⁸³ Buehl 2001, lk 72.

⁸⁴ Buehl 2001, lk 79–80.

Õpetaja innustab uue materjali õppimisel ning soodustab miks-küsimuste esitamist, mis viib teiste oluliste küsimuste esitamiseni.⁸⁵

Koostöös toimuv õppimine arendab Fisheri sõnul õpilaste sotsiaalseid ja kognitiivseid oskusi. Rühmatöö käigus õpilased sõnastavad mõtted, mille kaudu saavutatakse õpitava parem meelde jätmine. *Koostöö õppimises võib toimuda diskussiooni, probleemi lahendamise või meisterdamisülesande kaudu.*⁸⁶ Koostöös õppimine on hea võimalus õpilastele uue teadmise kujunemise protsessi aktiivsemaks muuta. Samuti vastutab igaüks edasi antava info ning kaasõpilase teadmiste eest. Kokkuvõttev tabel aitab koondada meetodi kaudu saadud teadmisi.⁸⁷ Kahe isikuloo põhjal tehtav ülesanne nr 22 (vt Lisa 1, lk 48) meetodil „Sik-Sak“, võimaldab suuremate ainealaste seoste loomist ning üldpildi kujunemist. Meetod on äärmiselt ambitsioonikas ning võimaldab õpilastel uuest materjalist põhjalikumaid teadmisi.

Koostatud isikulood ja ülesanded on üks võimalus elulugude käsitlemiseks ajalooõpetuse kontekstis.

⁸⁵ Buehl 2001, lk 54–55.

⁸⁶ Fisher 2004, lk 113.

⁸⁷ Buel 2001, lk 77–78.

III. ÕPPEMATERJALI SOBIVUSE HINDAMINE

Käesoleva magistritöö osana valminud õppematerjali sobivuse hindamiseks oli vajalik õpetajate ning õpilaste tagasiside. Kokku saadeti isikulugude ja ülesannete kogu 20-le ajalooõpetajale. Õpetajad, kellele isikulugude ja ülesannete kogu saadeti, olid Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpetaja magistriõppe üliõpilased, kes töötavad koolis, samuti Kuressaare koolides töötavad ajalooõpetajad. Õpetajatele tutvustati saadetud kirjas õppematerjali vajadust ja põhimõtteid ning küsimustiku koostamise aluseid. Õppematerjaliga tutvumiseks ning küsitlusele vastamiseks anti aega 1. märtsist 1. aprillini 2015. aastal. Õpetajad said valida kahe vastamise vormi vahel – veebikeskkonnas asuv- või e-mailiga saadetud küsitlus. Küsitluse veebilehe aadressiks oli <https://www.surveymonkey.com/s/JHLXD2V> ning e-mailiga saadetu on nähtav käesolevas töös Lisa 2. Õpetajatele koostatud küsimustikule vastas kokku 10 ajalooõpetajat, kellest 4 katsetasid õppematerjali õpilastega ning 6 hindasid isikulugude ja ülesannete kogu kui tervikut. Küsitlusele paluti vastata nii neil õpetajatel, kes katsetasid õppematerjali õpetavate klassidega kui ka neil, kellel seda teha ei õnnestunud. Kooliti jagunevad materjaliga tutvunud õpetajad järgnevalt – Tallinna Kuristiku Gümnaasium (2), Gustav Adolfi Gümnaasium (1), Tallinna Humanitaargümnaasium (1), Pirita Majandusgümnaasium (1), Saaremaa Ühisgümnaasium (1), Kuressaare Gümnaasium (3) ja Kuressaare Vanalinna Kool (1).

Kuna vastamise aeg oli piiratud, siis paluti eraldi neljal õpetajal võimalusel õppematerjali ajalootundides katsetada. Õpetajad, kes ülesannete ja isikulugude kogu õpilastega testisid, olid: Marilis Kirotar ja Ülle Piibar Tallinna Kuristiku Gümnaasiumist, Luule Lahe Kuressaare Vanalinna Koolist ning Anne Mets Kuressaare Gümnaasiumist. Taoline valim kujunes autori isikliku tutvuse kaudu Tallinna Kuristiku Gümnaasiumi ajalooõpetajatega, praktikakooli juhendaja Anne Metsaga ning esimese ajalooõpetaja Luule Lahega. Selleks, et õpetajatel oleks võimalik koostatud isikulugude ja ülesannete kogu õpilastega katsetada, paljundas töö autor materjale vastavalt klassi suurustele. Õppematerjali katsetanud õpetajad palusid õpilastel täita tagasisideküsitluse (vt Lisa 3, lk 1). 6. klassi õpetajad katsetasid õpilastega individuaaltööd nõudvaid ülesandeid, jättes ajapuuduse tõttu lahendamata rühmatööd nõudvad harjutused ning 7.–9. klasse õpetavad õpetajatel oli võimalus katsetada õpilastega kõiki ülesandeid.

Õppematerjali katsetamisel ja hindamisel osales 65 6.–9. klassi õpilast. 6. klassi ülesandeid

lahendas 35 ning 7.–9. klassi ülesandeid 10 õpilast igast klassikomplektist. Näiteks valis 7. klassi õpetaja välja 10 õpilast, kes tutvusid vastavale vanuserühmale koostatud ülesannetega, lahendasid individuaalset ning rühmatööd nõudvad harjutused. Sarnaselt toimus katsetamine 8. ja 9. klassidega. Ülesannete analüüsi ja praktilise töö järel täitsid õpilased tagasisideküsitluse. Õpilased pidid vastama tagasiside küsimustele (vt Lisa 3, lk 1). Vastused sisestati magistritöö koostaja poolt veebikeskkonda, <http://www.surveymonkey.com> klasside kaupa. Igale klassile koostati eraldi veebikeskkond, hõlbustamaks tulemuste analüüsi.⁸⁸ Õpilaste küsitlus oli anonüümne, paluti märkida klass ja teksti pealkiri, vanust ning sugu ei olnud vaja eraldi välja tuua.

Ülesannete lahendamisel osutusid probleemiks grupitööd eeldavad ülesanded, mida 6. klasse õpetanud õpetajad ei saanud ajapuudusel läbi viia. Kui 6. klassi õpilaste puhul jäid rühmaülesanded täielikult õpilaste tagasisideta, siis 7.–9. klassi õpilased analüüsisid läbi ka rühma- ja paaristöö ülesanded. 6. klassi ülesandeid lahendas 35 õpilast, 7.–9. klassi ülesandeid 10 õpilast igast klassist, kokku 30 õpilast. Küsitluse tulemuste alusel saab analüüsida isikulugude ja nende juurde koostatud ülesannete sobivust vastavale vanuserühmale. Samuti saab anda hinnangu oskustele, mille arendamist ülesannete kaudu taotleti ning ainekava õpitulemuste saavutamise võimalusi klassiti. Lisaks töid küsitlust täitnud õpetajad välja täiendavaid isikulugude kasutamise võimalusi. Kuna valim oli väike, ei ole võimalik teha üldistusi, mis laieneksid kõikidele samade klasside õpilastele. Küsitlustulemuste põhjal sai magistritöö autor tagasisidet, mille alusel on võimalik tulevikus õppeülesandeid ja isikulugusid parendada. Taotluslikult on õppematerjal esitatud muutmata kujul, käesolevas magistritöös Lisa 1, näitamaks õpetajatele saadetud isikulugude ja ülesannete kogumit ning anda töö lugejale võimalus lisada omapoolseid hinnanguid esialgsesse töösse.

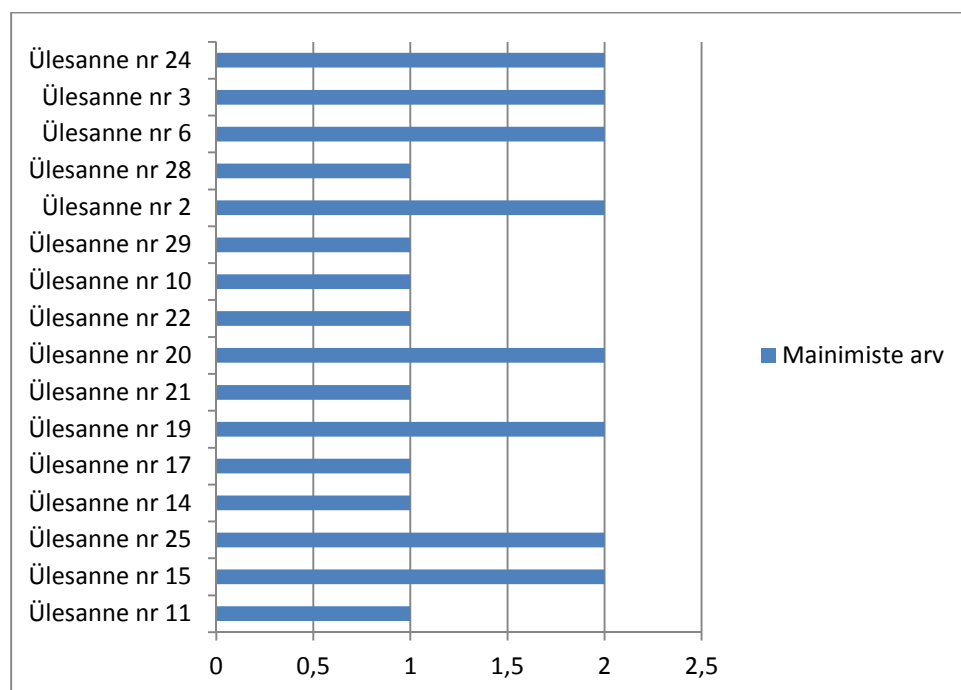
3.1. Õppematerjali sobivus õpetajate küsitluse põhjal

Esimesena paluti õpetajatel hinnata õppematerjalis leiduvate isikulugude huvitavust. Õpilastele õppematerjali koostades tuleb lähtuda eakohasusest ning muuta tekst huvipakkuvaks.

⁸⁸ 6. klassi küsitlus: <https://www.surveymonkey.com/r/7CXGJGH>; 7. klassi küsitlus: <https://www.surveymonkey.com/r/QT2TLDV>; 8. klassi küsitlus: <https://www.surveymonkey.com/r/QXNNN3G>; 9. klassi küsitlus: <https://www.surveymonkey.com/r/HMWYCYD>.

Eelnevat arvesse võttes selgus õpetajate küsitluse põhjal tulem, mida on võimalik üldistuste tegemisel kasutada, parendamaks õppematerjali kvaliteeti ja kasutatavust.

Huvitavamad isikulugude põhjal koostatud ülesanded on kantud tabelisse (vt Joonis 1. Huvitavaimad ülesanded). Huvitavana märgitud ülesannete ühiseks nimetajaks on mitmetahulisus ning kindlasti isikuloo ning ülesande omavaheline tugev seos. Mitmetahulisus muudab ülesande lahendamise õpilasele mitmekesiseks ning õpetajal on huvitav taoliselt koostatud harjutusega tundi läbi viia. Ülesanded, mida huvitavana välja ei toodud, ei pruukinud olla täielikult eakohased ning elulood võisid sisaldada liialt koormavaid fakte.

Joonis 1. Huvitavaimad ülesanded

Küsitlusele vastanud õpetajad tõid välja, et huvitavaimateks olid küsimuste moodustamisele keskenduv Aleksander Suure isikuloo põhjal koostatud ülesanne nr 11 (vt Lisa 1, lk 23), kus tuletatakse meelde küsimuste moodustamise põhireegleid ning kasutades erinevaid allikaid, leitakse vastuseid. Kokkuvõtete tegemine „K-tabeli“ meetodil aitab kogutud teavet, analüüsida ning paigutada teadmised konkreetsesse perioodi.⁸⁹ Lisaks aitab ülesanne kaasa allikakriitilise mõtlemise kujundamisele. Küsimuste moodustamist eeldas huvitavana välja toodud Augustuse isikuloo põhjal koostatud ülesanne nr 15 (vt Lisa 1, lk 32), kus lisaks küsimuste moo-

⁸⁹ Buehl 2001, lk 72.

dustamisele tuleb pinginaabritel olla intervjuueerija ning konkreetne ajalooline isik. Huvitava ülesandena nimetati ka Jossif Stalini isikuloo põhjal koostatud ülesannet nr 25 (vt Lisa 1, lk 55), kus meetodi „Sisukad küsimused“ järgi tuleb esmalt tuua välja 10 eluloolist fakti ning seejärel koostada küsimusi ja vastata neile miks-küsimustele vastamise valemi kaudu. Valem kujutab endast esmalt koostatud miks-küsimust, millele liidetakse juurde tekstist saadav informatsioon ning seejärel juba teada olev informatsioon, mille tulemusena formuleeritakse järeldus.⁹⁰ Positiivsena toodi välja Karl Suure eluloo põhjal koostatud ülesanne nr 17 (vt Lisa 1, lk 37). Konkreetsetes ülesandes tuleb Karl Suure isiku kaudu määrata valitsemisele iseloomulikud jooned, sellest tulenevalt mõju ühiskonnale ning Euroopa ajaloole. Ülesanne on kombineeritud Ajaloomuutuste raamistiku meetodi alusel.⁹¹ Nimetatud raamistik annab võimaluse teha üldistusi ning lihtsustab varasema teadmise seostamist uuega.

Huvitavaks peeti Christoph Kolumbuse isikuloo järgi koostatud ülesannet nr 19 (vt Lisa 1, lk 41), mis sisaldab endas ajalookaardi täitmist, olulisemate märksõnade väljatoomist ja nende põhjal üldistuse tegemist. Leonardo da Vinci isikuloo järgi koostatud ülesanne nr 21 (vt Lisa 1, lk 45) pälvis samuti positiivset vastukaja. Ülesandes on välja toodud märksõnad, mis enne tekstiga tutvumist õpilastele antakse. Märksõnade põhjal tuleb aimata loetava teksti sisu, kirjeldades omapoolsete lausetega välja toodut. Seejärel loetakse isikulugu, mille põhjal muudetakse esmalt kirjutatud märksõnade seletused kontekstile vastavaks. Tegemist on meetodi „Võimalikud laused“ kombineeritud versiooniga, mis aitab kaasa lugemise eesmärgistamisele.⁹² Õpetajate positiivse hinnangu sai ka Martin Lutheri eluloo põhjal koostatud ülesanne nr 20 (vt Lisa 1, lk 43), mis lähtus meetodist „Seisukoha õpijuht“⁹³, kus klass jaotatakse rühmadeks ning iga rühma liige saab endale rolli: „Asjatundja“, „Reporter“ ja „Vaatileja“. Rühma liikmed loevad teksti ning koostavad küsimused, mis on olulised teksti mõistmiseks. Küsimustele vastatakse vastavalt rollile, mis aitab luua tekstiga isiklikumat suhet. Huvitavana märgiti ära Napoleon Bonaparte ja Loius XIV elulugude põhjal koostatud ülesanne nr 22 (vt Lisa 1, lk 48). Tegemist on „Sik-Sak“ meetodi kaudu kahe valitseja iseloomustamine etteantud kriteeriumide alusel.⁹⁴ Periklese eluloo põhjal koostatud ülesanne nr 10 (vt Lisa 1, lk 21) pälvis positiivse vastukaja seetõttu, et sisaldas endas olulisemate sündmuste ajajoonele kand-

⁹⁰ Buehl 2001, lk 54–55.

⁹¹ Buehl 2001, lk 67.

⁹² Buehl 2001, lk 98–99.

⁹³ Buehl 2001, lk 96.

⁹⁴ Buehl 2001, lk 77–78.

mist ning väljatoodu analüüsi. Ajajoon aitab õpilastel luua visuaalset kujutist käsitletavast ajalooperioodist ning ülesande teine osa võimaldab üldistuste tegemist.

Konstantin Pätsi ja Jaan Tõnissoni elulugude põhjal koostatud ülesanne nr 29 (vt Lisa 1, lk 67) sisaldab endas meetodit „Püramiid-diagramm“, mille käigus tuleb raamistada loetud detailid ning õpilased juhivad strateegia kaudu aktiivselt oma õppimist, koostades visuaalse kujutise olulistest detailidest järelduste tegemiseks.⁹⁵ Huvitavana toodi välja ka Ramses II isikuloole koostatud ülesanne nr 2 (vt Lisa 1, lk 4). Tegemist on faktipüramiidiga, kus esmalt tuleb kaardistada olulisemad teadmised, seejärel sisestada koos pinginaabriga veebikeskkonda väljatoodud teabe analüüs. Franklin D. Roosevelti eluloole koostatud ülesanne nr 28 (vt Lisa 1, lk 62) pälvis positiivse tagasiside. See kujutab endast magnetkokkuvõtete tegemist, mis sisaldab oluliste faktide ning märksõnade väljatoomist ning individuaaltöö järel rühmatööna magnetsõnadest sidusa terviku loomist.⁹⁶ Huvitava ülesandena toodi välja veel Taaveti eluloo juurde koostatud ülesanne nr 6 (vt Lisa 1, lk 12), kus mõistekaardile tuuakse esmalt individuaalselt olulisem info märksõnade alla ning seejärel arutatakse koostöös pinginaabriga, kuidas mõistekaardi koostamine aitab kaasa Taaveti eluloo mõistelisel ning selle paigutamisel laiemasse ajastu konteksti.

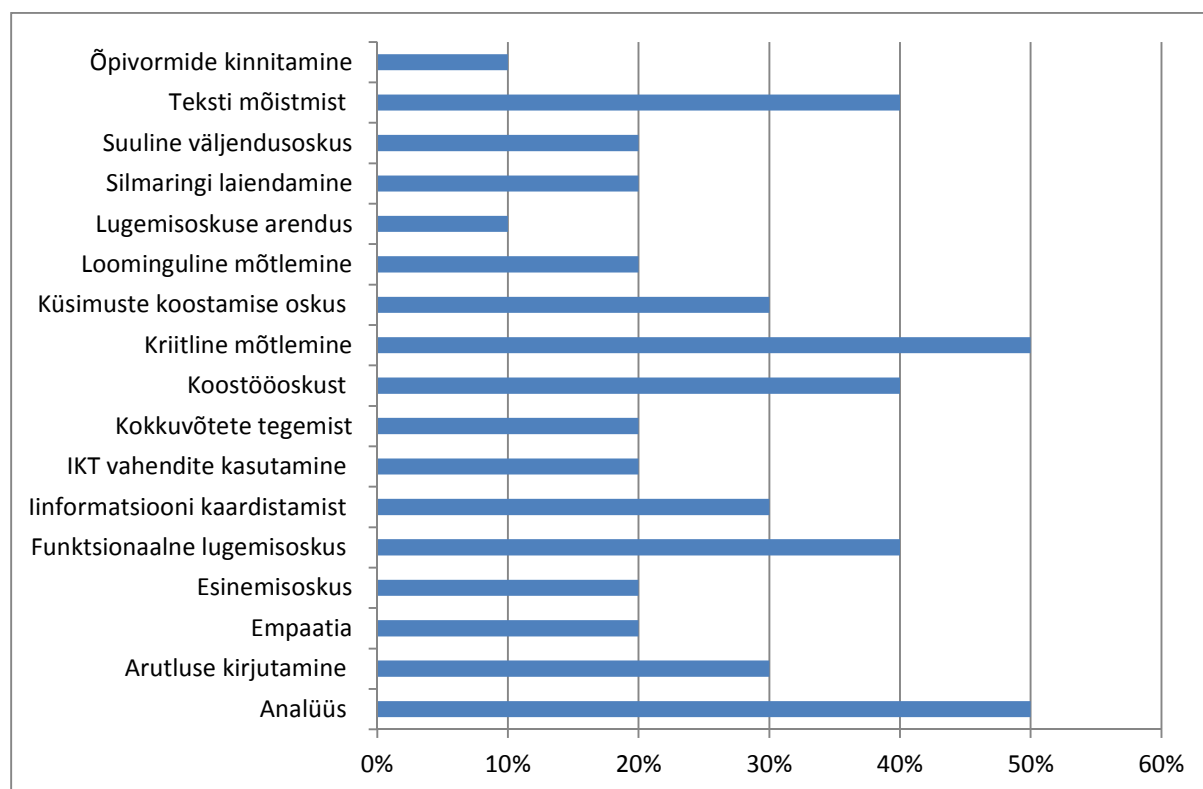
Tutanhamoni isikuloo juurde koostatud ülesanne nr 3 (vt Lisa 1, lk 6) aitab kaasa nii allika-kriitilisele mõtlemisele erinevate teatmeteoste ja interneti kasutamise tõttu kui ka arutlusoskuse kujundamisele läbi pinginaabrite vestluse Egiptuse elu-olu kirjeldamisel. Oma mitmetahulise ülesehituse tõttu pälvis Tutanhamoni eluloo põhjal koostatud ülesanne positiivset vastuka- ja ning tituleeriti huvitavaks ülesandeks. Voltaire'i eluloo põhjal koostatud ülesanne nr 24 (vt Lisa 1, lk 52) ostus õpetajate hinnangul huvitavaks, kuna õpilastel tuli koostada interaktiivne ajaleht, inspireerituna Voltaire'i isikuloost ning vastavast ajalooperioodist. Ajalehe koostamine on huvitav rühmatöö ülesanne, mis sisaldab individuaalset andmete kogumist, vastavale ajastule iseloomuliku artikli kirjutamist kui ka koostööoskuste arendust läbi ajalehe kokkupaneku. Ajalehtede esitluse kaudu on võimalik arendada suulist eneseväljendusoskust. Lisaks on ülesanne hea loominguiline harjutus kirjaliku eneseväljendusoskuse arendamisel. Julius Caesar'i eluloo põhjal koostatud ülesanne nr 14 (vt Lisa 1, lk 30) kujutab endast esmalt märksõnade põhjal koostatud lühijutu koostamist ning seejärel teksti lugemist. Ülesande kaudu arendatakse arvamuse kujunemist ning hilisemat korrektuuri teksti lugemise järel.

⁹⁵ Buehl 2001, 109–110.

⁹⁶ Buehl 2001, lk 84–85.

Kõik küsitlusele vastanud õpetajad leidsid, et kõik isikulood on ühtviisi huvitavad, mistõttu ühtegi konkreetset teksti eraldi välja ei toodud. Seetõttu ei ole tema vastus ka kajastatud huvitavamate ülesannete väljatoomisel.

Õppematerjali koostamise üheks eesmärgiks oli näidata, et isikulugude kaudu on võimalik arendada ajaloo ainekavas väljatoodud oskusi (vt Lisa 5, lk 1).

Joonis 2. Ülesannete kaudu arendatavad oskused

Õppematerjalis kasutatud meetodid on välja toodud töö teoreetilises osas (vt alates lk 22) ning iga aktiivõppemeetod toetas erineva oskuse arendamist. Paljud ülesanded on kombineeritud erinevate oskuste arendamiseks, mistõttu on töös välja toodud oskusi rohkem kui ülesandeid. Õpetajad märkisid viiel korral, et ülesanded aitavad arendada kriitilise mõtlemise kujunemist ja analüüsioskust. Kriitilise mõtlemise kujundamisega tegeleb töö autori järgi kuus ülesannet (vt ptk 2.1) ning analüüsioskuse kujundamist arendab kaheksa ülesannet (vt ptk 2.1). Seetõttu on positiivne, et neid oskusi toodi küsitlusele vastanud õpetajate seast kõige rohkem välja.

Lisaks toodi välja, et *kõik ülesanded on õppetööd toetavad ning aitavad muuta lugemist ja tekstitöötlust õpilaste jaoks atraktiivsemaks*. Mainiti ära ideekaardi koostamist, tsitaatide ana-

lүүisi ning seoste loomise ülesandeid, mis õpetajate jaoks olid huvitavad. Küsimusi tekitas õpetajates aja planeerimine ning kogu ülesande tundi mahutamine. Mure ajaressursi pärast toodi eraldi välja. *Huvitavad on kõik ülesanded, aga kas ka ajaliselt täidetavad. Kahtlused tekkisid just nooremate (6. klass osas), sest nende teadmised üldajaloost on ju ikka päris kesised. Eriti tahan kiita 9. klassi ülesandeid, need sain ka õpilastega läbi teha ja töötasid hästi.* Ülesannete lahendamise edukus sõltub suuresti konkreetsest klassist, õppijate oskustest, õpiharjumustest, õpilaste ja õpetaja valmisolekust erinevaid aktiivõppemeetodeid rakendada. Kuna õppematerjali koostajal puudub reaalne õpetamiskogemus, võib leiduda ülesandeid, mis on õpilaste vanust arvestades liialt ambitsioonikad või ei pruugi mahtuda ettenähtud raamidesse.

Funktsionaalset lugemisoskust, teksti mõistmist ja koostööoskust märgiti neljal korral. Töö autor on välja toonud, et funktsionaalse lugemisoskusega tegeleb seitse ülesannet (vt ptk 2.1) ning koostööoskusele pöörab tähelepanu 12 ülesannet (vt ptk 2.1). Koostööoskus on üks rohkem märgitud oskusi töö autori poolt, kuid küsitlusele vastanud õpetajate arvamus läheb siinkohal lahku töö autori seisukohast. Õppematerjal sisaldab rühmatöö ülesandeid, mida 7.–9. klasse õpetavad õpetajad jõudsid katsetada, kuid 6. klassidega jäid rühmatöö ülesanded ajapuudusel läbi tegemata. See võib olla põhjuseks, miks toodi koostööoskust õpetajate poolt välja vähesel määral. Teksti mõistmist töö autor eraldi välja ei toonud, oskus sisaldub paljudes nagu näiteks seoste loomise oskuses, seisukoha kujundamise oskuses, allikaanalüüsis jt.

Arutluse kirjutamise ja küsimuste koostamise oskust märgiti õpetajate poolt kolmel korral, kuigi töö autor on välja toonud, et esimest käsitleti kuue ülesande puhul (vt ptk 2.1) ning küsimuste koostamise oskust neljal korral (vt ptk 2.1).

Kahel korral mainiti arendavate õpioskuste all empaatiavõime suurendamist, esinemiseoskust, IKT vahendite kasutamist, info kaardistamist, loomingulist mõtlemist, suulist väljendusoskust, kokkuvõtete koostamist ning üldise silmaringi laiendamist. Töö autori järgi sisaldus empaatiavõime arendamine kahes ülesandes (vt ptk 2.1) ning eneseväljendusoskus kaheksas ülesandes (vt ptk 2.1). IKT vahendite kasutamine on käsitletud õppematerjalis kokku viies ülesandes 29-st (vt ptk 2.1). Teisi nimetatud oskuseid töö autor eraldi välja ei toonud ning on seisukohal, et need sisalduvad paljudes ülesannetes peidetud kujul.

Ühel korral märgiti ära erinevate õpivormide kinnistamine ning lugemisoskuse arendamine.

Funktsionaalset lugemisoskust märkis töö autor sisalduvat seitsmes ülesandes (vt ptk 2.1). Graafiline joonis aitab tulemusi selgemalt näha, sisaldades õpetajate poolt välja toodud oskuseid (vt Joonis 2. Ülesannete kaudu arendatavad oskused). Kuna ülesannete kogu koostades seati eesmärgiks oskuste arendamine läbi aktiivõppemeetodite, siis saab küsitluse põhjal tõdeda, et seatud eesmärgid on täidetud. Oskused, mida käesoleva magistritöö autor oluliseks pidas, on õpetajate poolt suures osas välja toodud.

Tulemuste põhjal võib arvata, et õpetajad, kes õpilastega ülesandeid läbi lahendasid, andsid suures osas hinnangu nende konkreetsete ülesannete põhjal ning kogu õppematerjali analüüsinud õpetajad andsid õpioskuste hinnangu isikulugude ja ülesannete komplekti kui terviku kohta. Taoline järeldus kinnitaks õpetajate ja töö autori seisukohtade erinevust.

Küsimusele, kas isikulood soodustavad ainekava õpitulemuste saavutamist, oli õpetajate vastus üheselt jaatav. Isikulugusid ja ülesandeid analüüsinud õpetajate arvates toetab õppematerjal ainekavas nõutavaid õpitulemusi ning nende saavutamist. Küsitlusele vastanud õpetajate arvamus ühtib töö autoriga, kes ülesannete koostamisel ühe punktina lähtus ainekava õpitulemuste saavutamisest (vt ptk 2.1).

Lisaks õppematerjalis pakutud võimalustele toovad õpetajad välja elulugude põhjal koostatud filmide, piltide, jutustuste ja ettekannete kasutamise, kõne koostamise konkreetse isikuna. Tuuakse välja, et *ajaloo tunnis peaks kindlasti käsitlema ka perekonnalugusid ning lasta õpilastel uurimistööd teha*. Isikulood aitavad õpetajate sõnul *ajalugu huvitavamaks muuta, muudavad ajastu arusaadavamaks*. Õpetajate arvamus ühtib töö koostajaga, kes isikulugude kasutamise võimaluste all ajalooõpetuses tõi välja töö edasiarendamise võimalused, laienedes erinevatele meediumitele ning suuremale lõimingle teiste ainetega.

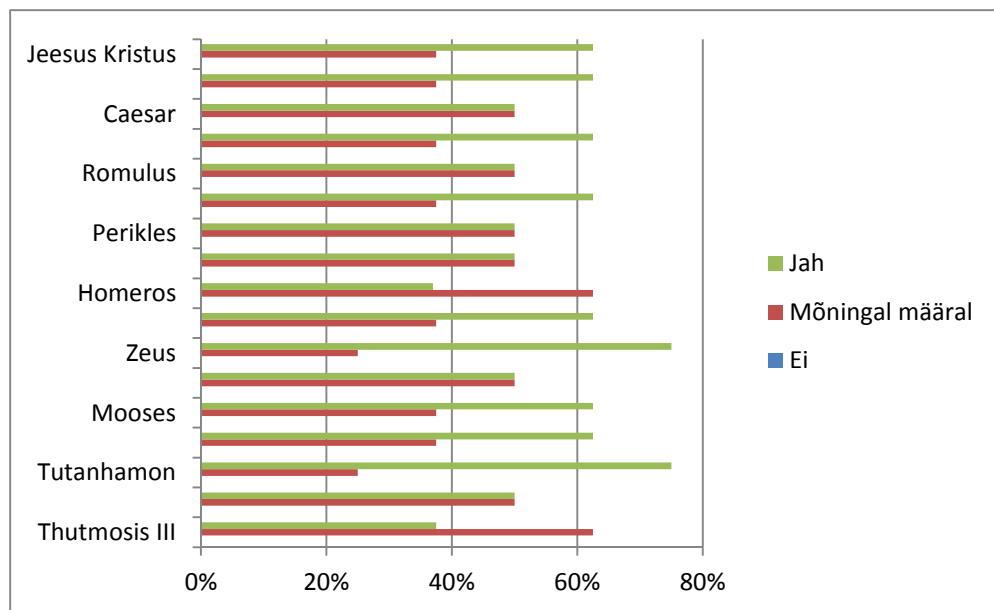
Õpetajatelt küsiti ka, mis isikulood või ülesanded ei ole õpilastele nende arvates jõukohased. Vastuseid paluti põhjendada. Õpetajad arvasid, et tekstid on üldjoontes jõukohased, kuid *kõik oleneb konkreetsest õpilasest ja kontekstist*. Keerulisteks peeti Ramses II, Zeus ja Herakles ning Martin Lutheri isikulugude põhjal koostatud ülesandeid nr 2 (vt Lisa 1, lk 4), 7 (vt Lisa 1, lk 15), 20 (vt Lisa 1, lk 43).

Ülesanne nr 2, Ramses II eluloost, võib olla 6. klassi õpilasele raske iseseisev ülesanne ning vajab õpetajapoolset selgitust. Lisaks võib ülesande esmakordne lahendamine olla õpilastele raskesti mõistetav, kuna ei pruugita hoomata märksõnu „oluline teadmine; lühiajaline fakt;

toetavad detailid“. Ülesande juures võimalus kasutada veebikeskkonda <http://www.padlet.com> ning sisestada sinna õpetaja poolt loodud lehele analüüsi tulemused. Õpetaja saab veebikeskkonna kaudu muuta õppimise atraktiivsemaks ning kõnekamaks. Lisaks on veebikeskkonda sisestatud tulemusi hõlbus klassile valgel tahvil näidata, arutelusid juhtida ning kitsaskohtadele tähelepanu pöörata. Zeusi ja Heraklese tekstide kohta koostatud ülesanne ei olnud õpetajate arvates eakohane ning selle põhjuseks võib pidada vähest teadmist Kreeka jumalate perekonnast. Õpetajate poolt seati kahtluse alla Heraklese kuulumine jumalate perekonda. Siinkohal toetus autor teosele „Antiikmütoloogia“ ning lähtus pärimusest, et Herakles olevat Zeusi poeg. Seetõttu saab Zeusi ja Heraklese koos ühele jumalate perekonna skeemile asetada. Ülesande lahendamine nõuab õpilastelt palju eeltööd ning õpetajalt ettevalmistusi ning seetõttu võib see osutada 6. klassi õpilastele keeruliseks. Martin Lutheri eluloo põhjal koostatud ülesanne kujutab endast meetodit, mille käigus tuleb määrata rollid teksti mõistmiseks. Rollid on vastavalt „Asjatundja“, „Reporter“ ja „Vaateleja“. Rühma liikmed peavad teksti lugedes koostama küsimusi vastavalt oma rollile. Kõik küsimused kogutakse kokku ning iga rühma liige vastab neile mina-vormis ja laiendab vastuseid oma teadmiste ulatuses. Seejärel toimuvad intervjuud, mis kantakse klassis ette.

Töö autor peab ülesannet küll ambitsioonikaks, kuid eakohaseks 6. klassi õpilastele. Õpetajate ning töö autori arvamus ülesande sobivusest läheb siinkohal lahku. Keerulisteks peetud tekstid sisaldavad palju fakte ning õpetajad märkasid, *et 6. klassi ülesanded tuleks üle vaadata, kuna need ei pruugi olla täielikult eakohased*. Leidus ka õpetajaid, kelle arvates ei olnud isikulugusid ning ülesandeid, mis ei oleks õpilastele jõukohased. Konkreetse ülesande sobivust klassile saab hinnata õpetaja. Vajadusel on võimalik ülesannet ning teksti muuta vastavalt klassi üldisele tasemele.

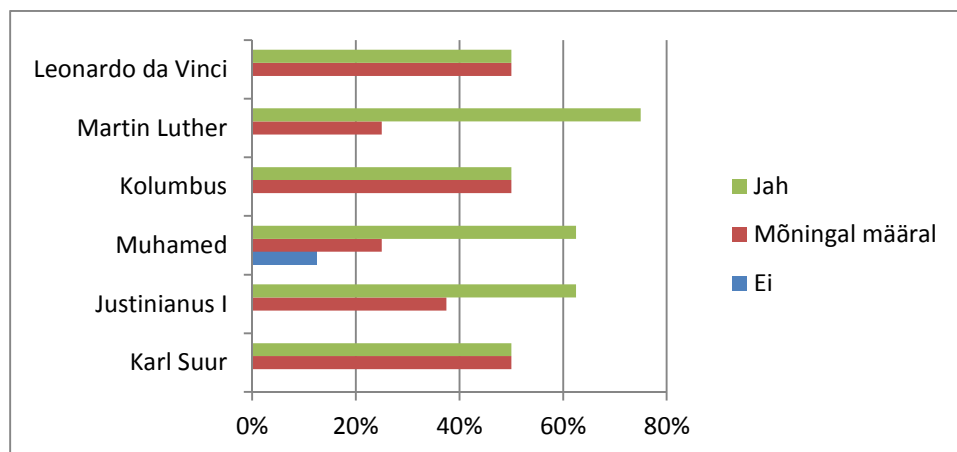
Küsitluse viimase osana said õpetajad hinnata kolme palli skaalal (Ei – Mõningal määral – Jah) isikulugude huvitatavust. Tulemused on välja toodud klassiti:

Joonis 3 Kas isikulugu on huvitav? (6. klass)

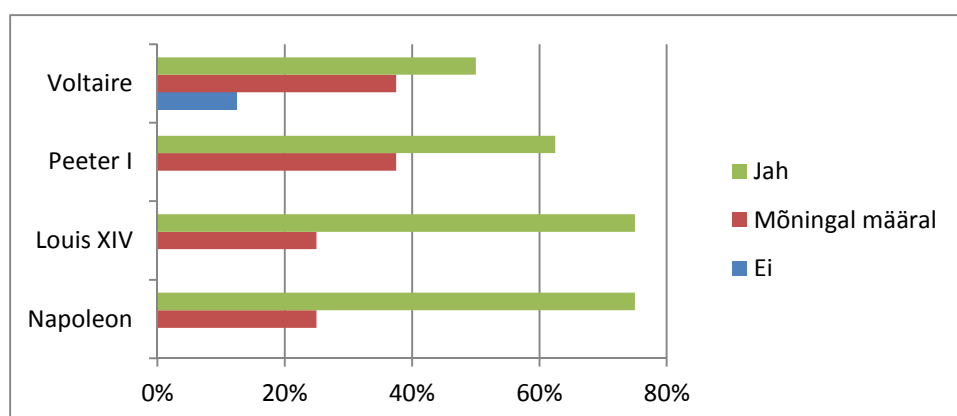
Kuuendale klassile koostatud isikulood olid (vt Joonis 3 Kas isikulugu on huvitav? (6. klass) olid ühtlase tasemega, kuigi said kõige suurima kriitika osaliseks. Huvitavamateks peeti õpetajate poolt Zeusi (vt Lisa 1, lk 13) ning Tutanhamoni (vt Lisa 1, lk 5) elulugusid. Tegemist on värvikate isikutega, kelle elulood on vabastatud üleliigsetest faktidest ning isikulood ning ülesanded moodustavad sidusa terviku. Teisele kohale jäid Hammurapi (vt Lisa 1, lk 7), Moosese (vt Lisa 1, lk 9), Heraklese (vt Lisa 1, lk 14), Aleksander Suure (vt Lisa 1, lk 22), Hannibali (vt Lisa 1, lk 27), Augustuse (vt Lisa 1, lk 31) ja Jeesus Kristuse (vt Lisa 1, lk 33) elulood.

Väga olulist rolli mängib vastavas vanuseastmes esitatud isikuloo eakohasus. Samuti on tegemist oluliste isikutega, kelle eluloo esitamisel tuleks lähtuda rohkem huvitavatest ning intrigeerivamatest faktidest, mitte igas teatmeteoses sisalduvast elulooliste faktide ümberjutustatud jadast. Madalaima koha sai õpetajate küsitluse põhjal Homerose (vt Lisa 1, lk 16) ja Thutmosis III (vt Lisa 1, lk 1) isikulood. Homerose isikulugu on arvatavasti liialt lühike ning seetõttu ei kõneta. Samuti on väljatoodud aforismid küll isikule iseloomulikud, kuid ei anna 6. klassi õpilasele olulist teksti mõistmisel juurde.

Joonis 4 Kas isikulugu on huvitav? (7. klass)

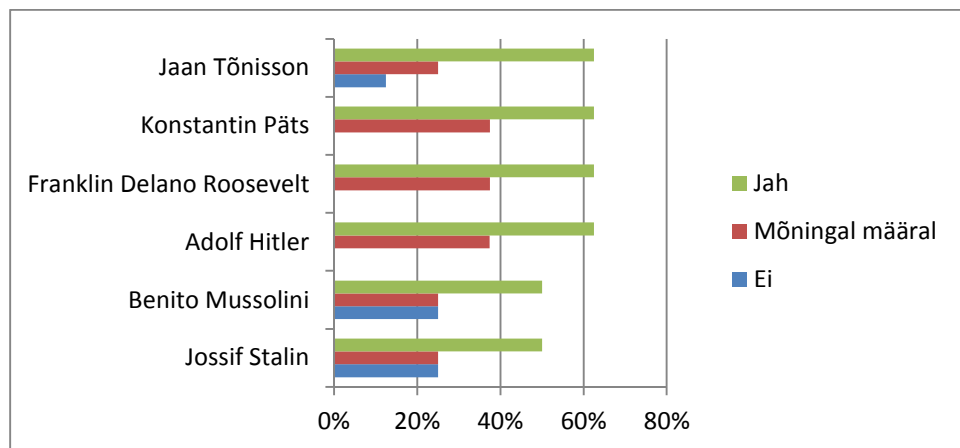
Seitsmendale klassile koostatud isikulugudest toodi välja huvitavamana Martin Lutheri (vt Lisa 1, lk 41), Justinianus I (vt Lisa 1, lk 38) ja Muhamedi (vt Lisa 1, lk 34) elulood. Võrdselt madalamale kohale jäid Karl Suure (vt Lisa 1, lk 36), Christoph Kolumbuse (vt Lisa 1, lk 40) ja Leonardo da Vinci (vt Lisa 1, lk 44) elulood. Piisava faktide hulgaga ning võimalikult huvitavalt koostatud teksti kõnetavad 7. klassi õpilasi ning eakohasus on väljatoodud isikulugudes samuti paigas. Väga värvikate isikute elulugusid koostades tuleb rohkem üle vaadata esitavate teadmiste ning huvitavate seikade hulk, sest see on midagi, mis hakkab „huvitavuse“ määramisel rolli mängima. Kuigi Leonardo da Vinci elulugu toodi välja vähem huvitavana, on isikuloo juurde koostatud ülesannet hinnatud positiivselt õpilaste poolt (vt Joonis 10 Kas isikulugu on huvitav? (7. klass), lk 46).

Joonis 5 Kas isikulugu on huvitav? (8. klass)

Kaheksanda klassi elulugudest nimetati huvitavaimaks Napoleoni (vt Lisa 1, lk 46 ja Louis XIV (vt Lisa 1, lk 47) isikulugusid ning vähem huvitavamateks Voltaire'i elulugu. Viimane oli

ka ainus, mis sai negatiivse vastukaja kaheksandale klassile koostatud isikulugudest. Põhjus, miks Voltaire'i elulugu ei peetud huvitavaks võib sisalduda vähestes kõnekates seikades tekstis. Napoleoni ja Louis XIV elulood on küll faktiküllased, kuid moodustavad järgneva ülesandega sidusa terviku.

Joonis 6 Kas isikulugu on huvitav? (9. klass)

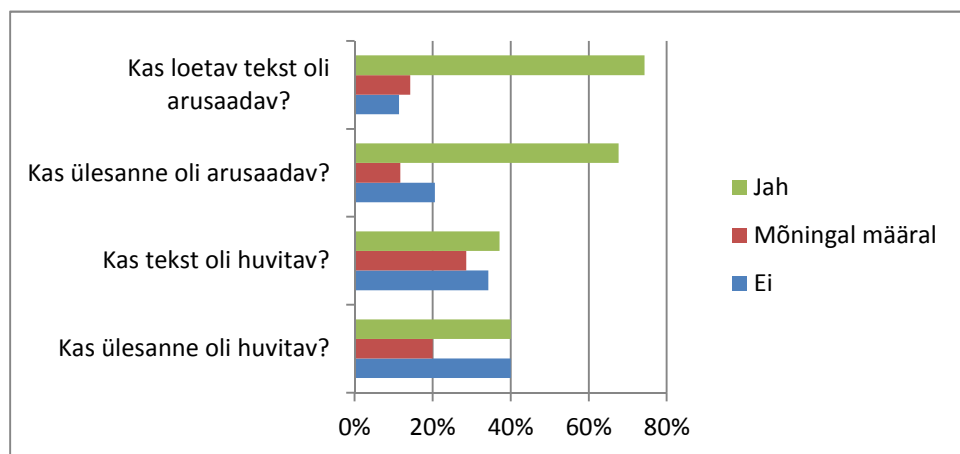
Üheksanda klassi isikulugudest on õpetajate küsitluse põhjal huvitavamad Adolf Hitleri (vt Lisa 1, lk 58), Franklin D. Roosevelti (vt Lisa 1, lk 61), Konstantin Pätsi (vt Lisa 1, lk 64) ja Jaan Tõnissoni (vt Lisa 1, lk 66) elulood. Vähehuvitavana mainiti ära Jossif Stalini (vt Lisa 1, lk 53) ning Benito Mussolini (vt Lisa 1, lk 56) elulood. Kuna kõnealuste isikute kohta on olemas väga palju erinevaid teatmeteoseid, avaldatud elulugusid, filme jt, siis on äärmiselt keeruline isikulugu koostades õpetajaid ja ka õpilasi rabada uute teadmistega. Sageli nende isikute elulugude juurde asudes on eelteadmised suured ning see kindlasti kahandab leotava teksti väärtust. 9. klassi elulugude puhul võiks õpetaja lasta ka õpilastel ise koostada 1A4 pikkune elulugu, mida siis klassis vahetatakse ning lahendatakse õppematerjalis esitatud ülesanne. Õpilased mõistavad isikulugude koostamise käigus, et ajaloosündmuste kujundajad on olnud värvikad isiksused, kelle valikud määrasid paljude inimeste saatuse.

Õpetajate küsitluse põhjal võib tõdeda, et isikulood on õppeprotsessi toetavad ning ajaloo ainekava järgi nõutavaid oskusi arendavad. Koostatud ülesanded on üldjoontes eakohased ning toetavad teadmiste paljusust, seoste loomist uue ja vana teadmise vahel. Õpetajad töid välja isikulugude kasutamise võimalusi erinevate meediumite vahendusel, mis kindlasti toetavad õppe-eesmärkide saavutamist ning tekitavad õpilastes ajaloohuvi. Küsitluse põhjal saab välja tuua isikulood, mida tuleks üle vaadata ning parendada, et neis edastatav sõnum efektiivsemalt õpilasteni jõuaks. Lisaks tuleks üle vaadata isikulugude juurde koostatud

ülesanded ning veenduda, et kõik tööülesanded on üheselt mõistetavad ja arusaadavad. Isikulugu ning selle juurde koostatud ülesanne peaks moodustama sidusa terviku, sest nii jõuab õpetaja poolt soovitud teadmine õpilasteni kõige paremini.

3.2. Õppematerjali sobivus õpilaste küsitluse põhjal

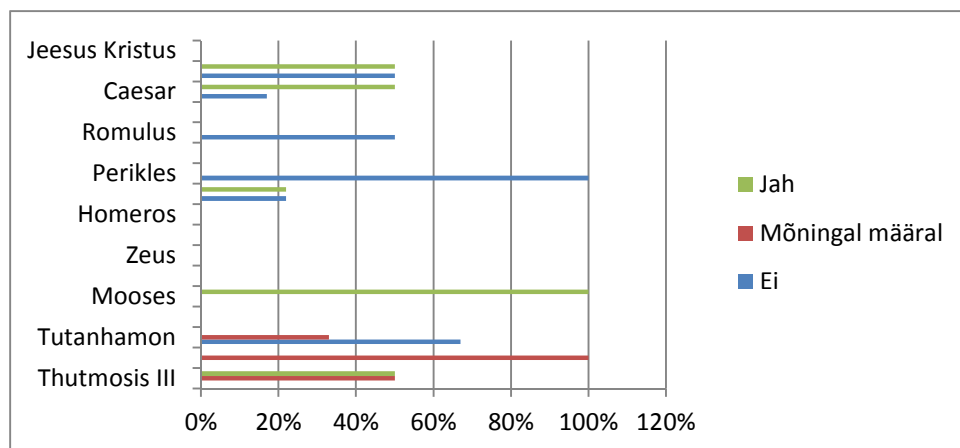
Õppematerjali analüüsimise protsessis osales 35 6. klassi õpilast ning 30 7.–9. klassi õpilast. Kokku vastas küsitlusele 65 õpilast kolmest erinevast koolist: Kuressaare Vanalinna Kool, Kuressaare Gümnaasium, Tallinna Kuristiku Gümnaasium. Küsitlus oli anonüümne. Õpilaste sugu tagasisides ei küsitud ja seetõttu ei saa määrata vastanute soolisi eeliseid isikulugude või ülesannete hulgast. Õpilastele koostatud küsitlus on lisatud käesoleva magistritöö Lisa 3, lk 1.

Joonis 7 Isiklugude ja ülesannete koondkokkuvõte (6. klass)

6. klassi õpilased andsid uute teadmiste saamise kohta erinevaid vastuseid: *sain teada isiku eluloost, sain teada palju huvitavaid fakte*. Leidus ka õpilasi, kes pidasid tekste liiga pikaks, faktiküllaseks ja ülesandeid raskeks, igavaks. Kokkuvõtvalt anti õppematerjalile hinnang individuaalselt läbitöötatud materjali alusel (vt Joonis 7 Isiklugude ja ülesannete koondkokkuvõte (6. klass)). Ülesannet pidas huvitavaks ja ebahuvitavaks võrdne arv (40%) 6. klassi õpilastest. Isikulugu pidas huvitavaks 37% ning ebahuvitavaks 35% vastanutest. Valdav osa õpilasi, 68%, pidas ülesannet arusaadavaks ning vaid 21% õpilastest arvas, et ülesanne ei olnud arusaadav. Loetud teksti pidas mõistetavaks 73% vastanutest ning 12% õpilastest leidis, et tekst, mida nad lugesid, seda ei olnud. Käesoleva põhjal võib tõdeda, et õpilaste arusaamist ülesandest ja tekstist mõjutavad oluliselt eelteadmised. Kõnealuste ülesannete lahendamine toimus 6. klassides teemaväliselt ning õpilased ei olnud häälestunud konkreetsele perioodile

ajaloos. Samuti tegi iga õpilane klassis erinevaid ülesandeid, mistõttu õpetaja ei pruukinud jõuda kõiki õpilasi toetada. Kindlasti annab parema tulemuse ülesande lahendamine, mida tehakse vastava teema raames ning õpilased saavad ka tehtule tagasiside.

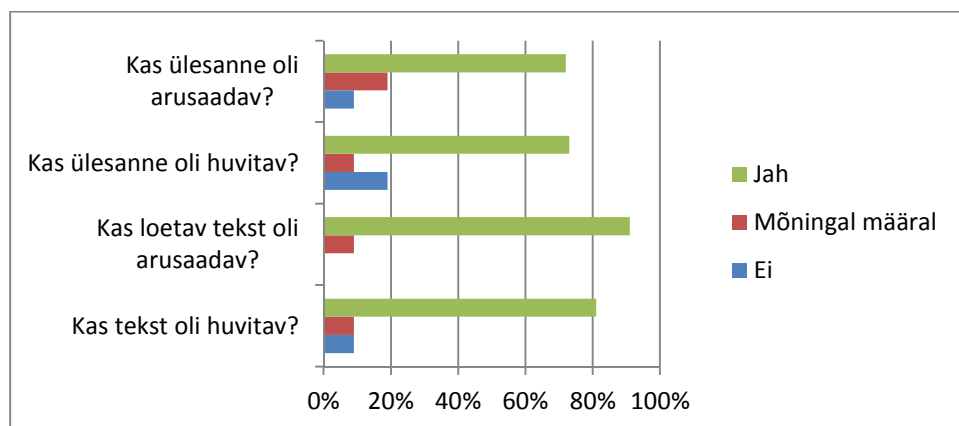

Joonis 8 Kas isikulugu on huvitav? (6. klass)

6. klassi õpilased pidasid ebahuvitavaks (vt Joonis 8 Kas isikulugu on huvitav? (6. klass) Periklese (vt Lisa 1, lk 20) isikulugu ning mainiti ära Tutanhamoni (vt Lisa 1, lk 5), Romuluse (vt Lisa 1, lk 25) ja Augustuse (vt Lisa 1, lk 31) elulood. Periklese eluloo oleks saanud huvitavamaks teha rohkemate faktidega, kuid eakohasust arvestades võeti need tekstist välja. Õpilaste küsitluse põhjal võib hinnata, et teatav faktirohkus võiks tekstis olla, mis kõnetaks ning tekitaks huvi isiku vastu. Tutanhamoni eluloo ebahuvitavaks nimetamise osas tuleks hinnata nii koostatud isikulugu kui ka ülesannet. Nimelt tuleb isikuloo lugemise järel otsida lisamaterjale, mis võivad olla kõnekamad ning huvitavamad kui kõnealuse isiku enda elulugu. Huvitavana toodi välja Moosese (vt Lisa 1, lk 9), Thutmosis III (vt Lisa 1, lk 1), Caesari (vt Lisa 1, lk 29) ja Augustuse (vt Lisa 1, lk 31) elulood. Välja toodud huvitavate elulugude puhul saab nimetada ühte läbivat joont, milleks on teksti ning ülesande terviku moodustumine. Ramses II (vt Lisa 1, lk 3) elulugu pidasid mõningal määral huvitavaks kõik õpilased. Vastusest saab järeldada, et 6. klassi isikulood ning ülesanded tuleks üle vaadata, isikulugudes olevat faktide hulka vähendada ning ülesannete sõnastust korrigeerida.

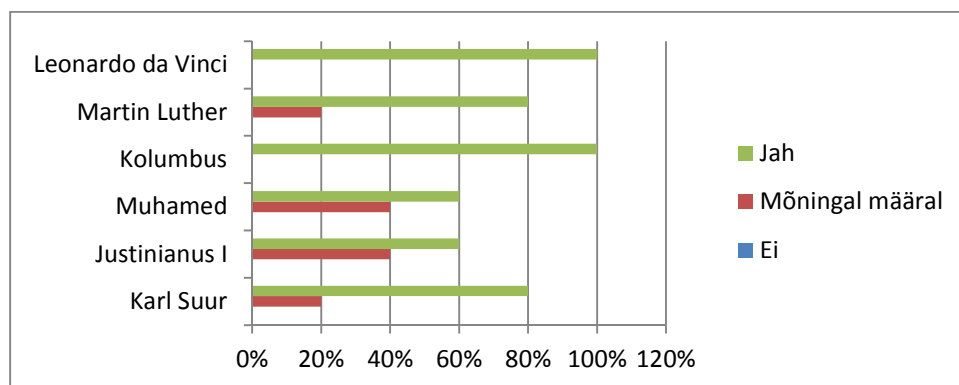
Paraku jäid ülesanded, mis eeldasid 6. klassi puhul rühmatööd, läbi lahendamata, mistõttu tuleks analüüsi pidada poolikuks. Õpetajate hinnangut arvesse võttes tuleb tõdeda, et rühmatööd nõudvad ülesanded tuleks üle vaadata, vajadusel eakohastada ning õpetajapoolsed juhised selgemalt sõnastada. Õpetaja, kes ei ole varem õpilastega palju rühmatöid teinud,

vajab selgeid ning kindlapiirilise sõnastusega juhtnööre.

Joonis 9. Isikulugude ja ülesannete koondkokkuvõte (7. klass)

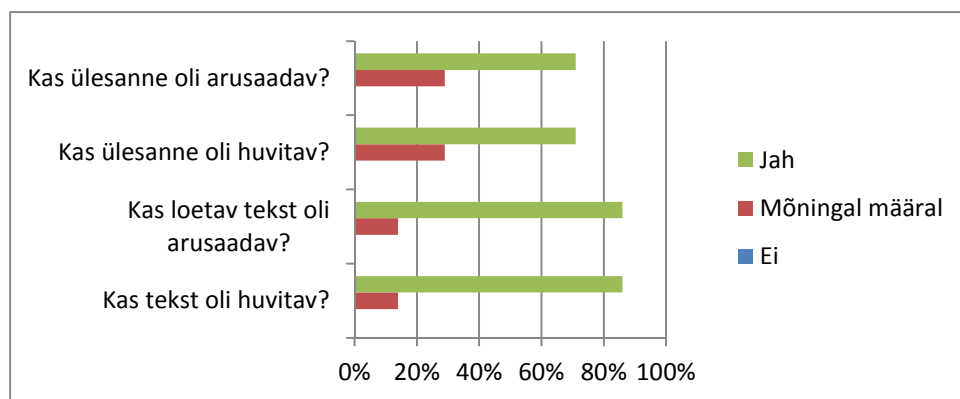
7. klassi õpilased hindasid (vt Joonis 9. Isikulugude ja ülesannete koondkokkuvõte (7. klass)) isikulugude tekste 81% ulatuses huvitavaks ning kõigest 9% arvas, et koostatud elulood olid ebahuvitavad. Loetav tekst oli arusaadav 91% vastanutest, kusjuures 9% õpilastest oli arvamusel, et tekst on mõningal määral arusaadav. Seetõttu tuleb 7. klassile koostatud tekstid veelkord üle vaadata ning kriitiliselt hinnata. Ühelt poolt ei tohi alahinnata isikulooga töötavat õpilast, teisalt tuleb teha tekst võimalikult hästi hoomatavaks ning teksti ja ülesande omavaheline kooskõla peab olema paigas. Koostatud ülesannet pidas huvitavaks 72% ning ebahuvitavaks 19% vastanutest. Ülesanne oli arusaadav 72% ja mõningal määral arusaadav 19% vastanutest. 9% ülesandeid lahendanud 7. klassi õpilastest hindas ülesannet arusaamatuks. Küsitluse tulemustest järeldub, et 7. klassile koostatud isikulood ning ülesanded täitsid üldjoontes püstitatud eesmärgi. Tekstid olid koostatud eakohaselt ning ülesanded olid arusaadavad ning huvitavad.

Joonis 10 Kas isikulugu on huvitav? (7. klass)

Loetud isikulugudest hinnati kõrgeimalt Kolumbuse (vt Lisa 1, lk 40) ja Loenardo da Vinci (vt Lisa 1, lk 44) tekste. Kuigi õpetajad pidasid Leonardo da Vinci elulugu vähem huvitavaks, siis õpilasi tundus tekst kõnetavat. Õpilased ei ole sageli kuulnud Leonardo da Vinci eluloost ning samuti on isikulooga seotud ülesanne kõitev ning eristub teistest õppematerjali ülesannetest. Lisaks eeldab ülesanne lõimingut teiste ainetega, mistõttu annab isikulooga töötamine eelteadmisi teiste õppeainete jaoks. Kolumbuse värvikas elulugu kõnetas 7. klassi õpilasi ning pälvis õpilaste poolt positiivse vastukaja. Ülesanne annab võimaluse töötada ajalookaardiga ning teha laiaulatuslikke üldistusi Kolumbuse reise ning järgneva ajaloo kohta. Mõlemad elulood olid 100% vastanute arvates huvitavad. 80% õpilastest hindas Karl Suure (vt Lisa 1, lk 36) ja Martin Lutheri (vt Lisa 1, lk 41) elulugusid huvitavaks ning 7. klassi õpilaste jaoks olid 60% ulatuses huvitavad Justinianus I (vt Lisa 1, lk 38) ja Muhamedi (vt Lisa 1, lk 34) isikulood. Viimati nimetatud isikulood olid ka 40% õpilastele mõningal määral huvitavad. Mida vähem õpilased on kokku puutunud isikuga, kelle elulooga tööle asutakse, seda huvitavamaks teksti ning ülesannet hinnatakse. Kui õpilastel on avarad eelteadmised, on võimalik muuta ülesanne ambitsioonikamaks. Seetõttu on oluline, et isikuloo ning ülesandega töötav õpetaja hindaks oma klassi ja kohandaks isikulugu ning ülesannet vastavalt klassi üldisele tasemele. Õpilastele saab määrata erineva raskusastmega ülesandeid, mis võimaldaksid suuremaid ainealaseid teadmisi.

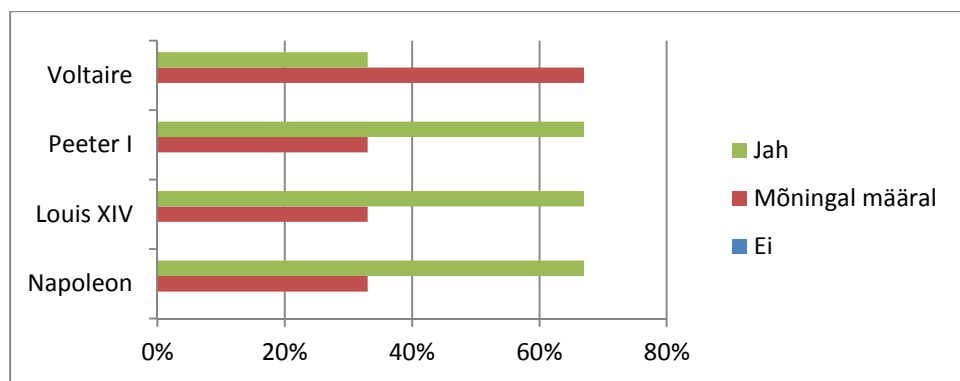
Küsimusele, milliseid uusi teadmisi teksti lugemine ja ülesande lahendamine andsid, vastati: *sain rohkem teada konkreetse inimese eluloost*. Leidus ka õpilasi, kes hindasid oma uusi teadmisi teksti ning ülesandega töötamise järel *minimaalseks* ning kinnitasid, et *ei saanud uusi teadmisi*. Eraldi märgiti ära Leonardo da Vinci ülesanne (vt Lisa 1, lk 45) märkusega *äge ja ülesanne oli väga hästi arusaadav*.

Joonis 11. Isikulugude ja ülesannete koondkokkuvõte (8. klass)

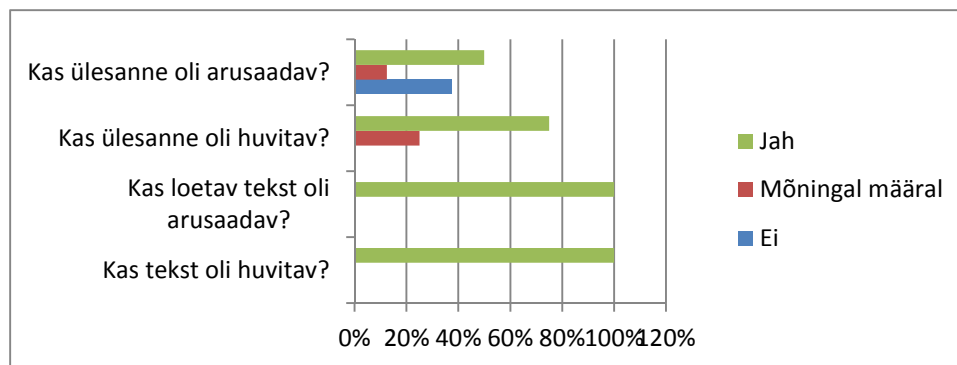
8. klassi õpilased hindasid isikulugusid ja ülesandeid kõrgelt (vt Joonis 11. Isikulugude ja ülesannete koondkokkuvõte (8. klass) – 85% õpilaste arvates olid tekstid huvitavad ning arusaadavad, 12% õpilastest arvas, et tekst oli huvitav ning arusaadav vaid mõningal määral. Ülesanne oli huvitav ning arusaadav 70%-le 8. klassi õpilastest ning mõningal määral arusaadav ja huvitav 29%-le. Keegi ei märkinud, et ülesanne polnud huvitav. Tulemuste põhjal võib väita, et 8. Klassi elulood on koostatud eakohaselt, kuid üle tuleb vaadata ülesannete sõnastused. Sõnastust tuleb muuta konkreetsemaks ning üheselt mõistetavaks. Lisaks tuleks Voltaire'i eluloo põhjal valmiva ajalehe tegemiseks anda juhised (vt Lisa 1, lk 52), erinevate veebikeskkondade tutvustused või ajalehe koostamise võimalustest lähemalt rääkida.

Uute teadmistena toodi välja nii seda, et *sain nende inimeste kohta rohkem teada*, kui ka *meeldis see, et ühte ja sama teksti lugenud õpilased pannakse kokku ja nad koostavad kokkuvõtte (Bonaparte ja Louis XIV)*. Üks õpilane tõi positiivsena välja, et *õppisin koostama interaktiivset ajalehte*. Negatiivsena toodi välja, et *Voltaire ülesande lahendamine võtab kaua aega*.

Joonis 12. Kas isikulugu on huvitav? (8. klass)

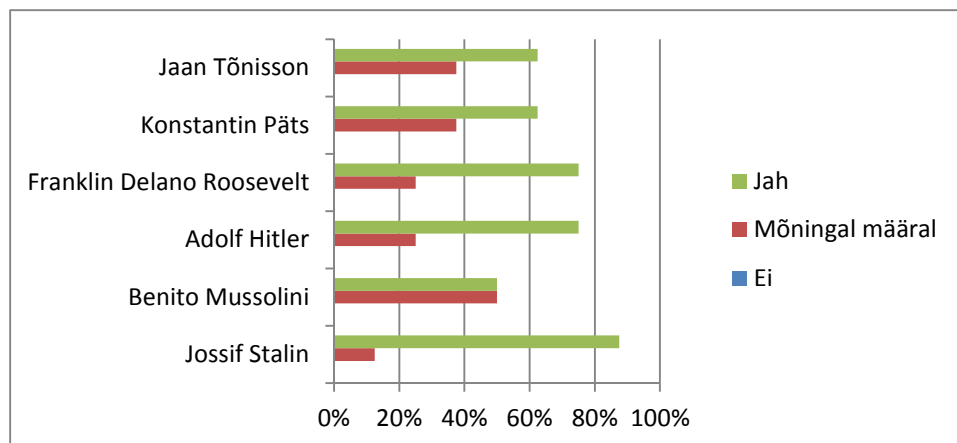
8. klassi õpilastele olid võrdselt huvitavad 67% ulatuses isikulood Napoleonist (vt Lisa 1, lk 46), Louis XIV (vt Lisa 1, lk 47) ja Peeter I (vt Lisa 1, lk 49). Mõningal määral pidas Voltaire'i elulugu (vt Lisa 1, lk 50) huvitavaks 67% õpilastest. Ükski 8. klassi ei toonud välja, et loetud tekst oleks olnud ebahuvitav. (vt Joonis 12. Kas isikulugu on huvitav? (8. klass). Tulemusest selgub, et raske ning aeganõudev ülesanne kahandab ka eluloo huvitavust.

Joonis 13 Isikulugude ja ülesannete koondkokkuvõte (9. klass)

100%- le 9. klassi õpilastele olid isikulood huvitavad ja arusaadavad (vt Joonis 13 Isikulugude ja ülesannete koondkokkuvõte (9. klass)). 78% õpilastest arvas, et ülesanded on huvitavad ning 22% leidis, et ülesanded on mõningal määral huvitavad. Tulemuste põhjal saab tõdeda, et isikulood on koostatud huvitavatena ning eakohastena. Lisaks ei koorma tekste üleliigsed faktid. Ülesandest arusaadavuse kohta vastas 38% õpilastest negatiivselt ning 17% õpilastest leidis ülesande olevat mõningal määral arusaadava, positiivse vastuse andis arusaadavuse kohta 45% õpilastest. Ülesannete juhendid tuleb üle vaadata, eakohastada ning sõnastust korrigeerida. Ülesande juhend peab olema üheselt mõistetav, konkreetne.

Uute teadmiste osas toodi välja, et *õppisin tekstist tähtsaid asju välja tooma, ülesanne aitab väga hästi meelde jätta teksti*, kui ka eluloolisi fakte. Märkustena toodi välja Tõnissoni ja Pätsi eluloo kohta koostatud ülesande (vt Lisa 1, lk 67) mittemõistmist. Seetõttu on oluline ka kõnealune ülesanne üle vaadata ning täpsustada. Tegemist on Eesti ajaloos oluliste isikutega, kelle eluloo põhjal ülesande lahendamine nõuab arvatavasti õpetajapoolset kindlat juhendamist.

Joonis 14 Kas isikulugu on huvitav? (9. klass)

Loetud tekstidest peeti huvitavaimaks (vt Joonis 14 Kas isikulugu on huvitav? (9. klass)) Jossif Stalini elulugu (vt Lisa 1, lk 53) (88%) ning 73% õpilastest oli väga huvitav Adolf Hitleri (vt Lisa 1, lk 58) ja Franklin D. Roosevelti (vt Lisa 1, lk 61) elulugu. 62% õpilastest leidis, et huvitavaim oli Konstantin Pätsi (vt Lisa 1, lk 64) ja Jaan Tõnissoni (vt Lisa 1, lk 66) elulugu. Benito Mussolini (vt Lisa 1, lk 56) elulugu pidas huvitavaks 50% vastanutest ning 50% arvas, et tegu on mõningal määral huvitava tekstiga. 9. klassi õpilasele, kellele sageli on paljud ajaloolised isikud juba teada, tuleks koostada elulugu, lähtudes faktidest ning seikadest, mida ta ei pruugi tunda. Lisaks on vaja tekstidest välja võtta üleliigsed faktid, mis isikulugu koormavad.

Õpilaste küsitluste põhjal saab välja tuua, et isikulugude kaudu ajaloo õppimine on efektiivne, kui seda tehakse vastava ajalooteema raames ning koostöös klassi ja õpetajaga. Õpetaja roll ülesannete seletamisel ning isikuloo mõistmisel on suur, tagades parima tulemuse. Samuti tuleb tõdeda, et osad isikulood on faktirikkad, mis õpilast ei kõneta ning seetõttu väheneb ka ülesandest saadav teadmine. Ülesannete kaudu arendatavaid oskuseid, mida õpetajate poolt sageli välja toodi, õpilased ei maininud. Seetõttu võib arvata, et õpilased ei teadvusta oskuseid, mida õppimine arendab. Lisaks tuleb isikulugude ja nende juurde ülesannete koostamisel selgelt läbi mõelda tervik – st isikulugu ja ülesanne peavad omavahel hästi haakuma ning olema üheselt mõistetavad.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli koostada õppematerjal Põhikooli riikliku õppekava juurde kuuluvas ainekavas välja toodud 33 ajaloolise isiku kohta. Koolides kasutatavates ajalooõpikutes on küll välja toodud terviklikke elulugusid või elulookatkeid, kuid elulooline narratiiv jääb siiski poliitilise ajaloo varju. Erandina isikulugude kajastamise osas ajalooõpikutes võib välja tuua 5. klassi ajalooõpiku⁹⁷, mis on koostatud toetamaks kehtivat riiklikku õppekava. Selles õpikus on hulgaliselt isikulugusid, mida saab hõlpsalt kasutada ka 6. klassi tundide läbiviimisel. Magistritööd koostama asudes keskenduti esmalt õppematerjali koostamisele, mis kujunes huvitavaks väljakutseks just seetõttu, et taolist õppematerjali tänasel päeval ei ole. Puudub kompaktne isikulugude ning nende juurde koostatud ülesannete kogu, mida õpetaja saaks õppeprotsessis kasutada.

Töö esimeses peatükis keskenduti isikuloole kui kultuurimälu osale ning näidati, kuidas ühiskondlik mälu on kujundatud. Kultuurimälu mõistele hakati tähelepanu pöörama 20. ja 21. sajandi vahetusel seoses „mälubuumiga“, mil ajaloolased, sotsioloogid jt asusid sõnastama toimunud ajaloosündmusi. Kultuurimälu esiletõusule andis tõuke postmodernistliku ajaloo filosoofia esiletõus, mille kohaselt ajalugu on konstrueeritud ning kujundatud ja alati oma „looja“ nägu. Väitele toetudes arutletakse ajalooõpikutes kujundatud ajaloo üle. Ajalooõpikute autorid kujundavad kultuurimälule ja ajaloolistele faktidele toetudes sidusa narratiivi, mida koolides tunde koostades aluseks võetakse. Narratiiv seob erinevad ajaloolised sündmused tervikliku ja kujundliku loos sisse. Ühe rahvuse ning rahvaste ülese ajaloo kujunemisel mängib narratiivi kõrval rolli erinevate kultuurimälu meediumite kasutamine. Nii näiteks on rahvuse ajaloo kujundajaks rahvuseeposed, monumendid, must leib, rahvariided, ajaloolised isikud jt. Kõik need on esitatavad erinevates kultuurimälu meediumites nagu ajalooromaanid, filmid, teatrietendused, monumentaalsed kujutised, suuline pärimus jt. Eelpool nimetatud meediumid kujundavad kultuurimälu ning ajalooõpetajal, kui esmasel ajaloo tausta tutvustajal on siinkohal oluline roll. Õpetaja valib tunni läbi viimiseks meediumid, toob näiteid ning kujundab taoliselt õpilaste esmast kultuurimälu kujunemist. Isikute kaudu toimub suuresti enesemääratlemine, mis ühiskondlike

⁹⁷ Piir, Milvi Martina 2011. Inimesed ajas. Ajalooõpik 5. klassile. I osa. Avita. Tallinn; Piir Milvi Martina 2011. Inimesed ajas. Ajalooõpik 5. klassile. II osa. Avita. Tallinn

rühmade jaoks on väga oluline. Ajalooõpetuse kontekstis aitab isikute elulugudega töötamine tuua kaugel minevikus olnud sündmused õppijateni ning tänu isiklikule kokkupuutele hõlbustatakse taoliselt ajaloosündmuste vaheliste seoste loomist. Esimeses peatükis seoti kultuurimälu analüüs kõnekamate teadlastega nagu Peter Burke, Jan ja Aleida Assman, Pierre Nora jt.

Teises peatükis toodi välja õppematerjali koostamise alused. Keskenduti kehtiva Põhikooli riikliku õppekava ainekavas välja toodud 33-le isikule ning õppetegevuse kaudu arendavatele oskustele ja pädevustele. Õppe- ja kasvatusesmärgid, millele õppematerjali koostamisel toetuti on välja toodud käesoleva magistritöö Lisa 5, lk 1. Seatud eesmärgi saab täita läbi erinevate õppetegevuste. Käesolevas magistritöös keskenduti põhiliselt aktiivõppemeetoditele. Aktiivõppemeetodite kombineeritud variante on väga palju ning nende kasutamine sõltub õpetaja loominguilisusest ning soovist siduda tundi huvitavate meetoditega. Aktiivõppe kasutamine tunni läbiviimisel aitab õpilastel õpitavaga paremini suhestuda, aidates kaasa ajaloo ainekavas välja toodud üldpädevuste kujundamisele.

Õppematerjal saadeti kokku 20-le ajalooõpetajale, kellel paluti õppematerjali hinnata ja võimalusel katsetada õpetatavate klassidega. Õpilased, kellega isikulugude ning ülesannete kogu katsetati, täitsid samuti tagasisideküsitluse. Kokku analüüsis õppematerjali 10 õpetajat ning 65 õpilast 6.–9. klassist. Õppematerjali analüüsimisega tegelenud õpetajad ning õpilased andsid tööle üldjoontes positiivse hinnangu, rõhutades, et õppematerjal on tänuväärne ja seda tuleks ajalooõpetuses kindlasti kasutada. Lisaks toodi välja õppematerjali parendamise võimalusi nagu näiteks eakohasusele tähelepanu pööramine, sõnastuste täpsustamine, konkretiseerimine. Samas tuleb tõdeda, et ülesannete lahendamise edukus sõltub konkreetsest klassist, õpilaste õpiharjumustest ning õpetaja valmisolekust uusi meetodeid proovida.

Magistritöö autor leiab, et käesolev töö toetab ajalooõpetuses kultuurimälu kujundamist läbi isikulugude. Isikulugude õpetamine aktiivõppemeetodite kaudu asetab õpilase aktiivsesse rolli ning toetab seeläbi Põhikooli riikliku õppekava üldpädevuste ja eesmärkide saavutamist. Töö valmimine võiks olla esimene verstapost isikulugude kasutamisele suunatud õppematerjalide kogumis.

KASUTATUD KIRJANDUS

Teosed:

- Buehl, Doug 2001. Interaktiivõppe strateegiad klassiruumis. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.
- Burke, Peter 2006, *Kultuuride kohtumine*. Varrak. Tallinn.
- Christian ECKL 2005. 50 klassikut. Piiblilood. Vana Testament. Tea. Tallinn.
- Clayton, A. Peter 2001. Vaaraode kroonika. Vana-Egiptuse valitsejad ja dünastiad valitsemisaegade kaupa. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn.
- EE/6 1995. Mussolini. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn.
- EE/7 1994. Päts. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn
- EE/9. 1996. Tõnisson. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn.
- Ezzoubi, Katri 2003. Vanaaja lugemik. Avita. Tallinn.
- Fisher, Robert 2004. Õpetame lapsi õppima. Atlex . Tartu.
- Hamilton, Edith 1975. Antiikmütoloogia. Eesti Raamat. Tallinn
- Heininen, Simo; Mauranten, Maija-Liisa; Mäkituuri Martti; Peltola, Lauha 1990. Leeriõpik Nr:3. Kiriku ajalugu ja teave. EELK Konsistooriumi kirjastusosakond. Otava
- Husbands, Chris; Kitson, Alison; Pendry, Anna 2003. Understanding History Teaching. Open University Press. Philadelphia.
- Jürjo-Põltsam, Inna; Kreem, Juhan; Piirimäe, Pärtel; Mägi, Marika; Blauht, Regina-Maria; Ezzoubi, Katri 2011. Keskaeg. Ajalooõpik 7. klassile. II osa. Avita. Tallinn.
- Jürjo-Põltsam, Inna; Piirimäe, Pärtel; Vent, Ursula 2011. Keskaeg. Ajalooõpik 7. klassile. I osa. Avita. Tallinn.
- Klein, Shelley 2002. Ajaloo kurikuulsaimad diktaatorid. Koolibri. Tallinn.
- Kõiv, Mait 2006. Inimene, ühiskond, kultuur, I osa. Avita. Tallinn
- Kõresaar, Ene 2005, Elu ideoloogiad, Eesti Rahva Muuseum, 2005:11 (autori varasem uurimustöö Haandi, Anni. Elulugu ja ajalugu kahe Saaremaa naise eluloo näitel. Bakalaureusetöö 2009, lk 13.
- Kõresaar, Ene 2005. Elu ideoloogiad, Eesti Rahva Muuseum. Tartu.
- Luisk, Ülle; Kello, Katrin 2006. Põhikooli ajalooõpetuse kontseptsioonist TÜ uue riikliku õppekava projektis. Arenev õppekava – õpikeskkond ja ainevaldkonnad (96–133). Tartu Ülikooli Kirjastus. Tartu.

- Mauranen, Maija-Liisa 1990. Leeriõpik Nr:1, Maailma usundid. EELK Konsistooriumi kirjastusosakond. Otava.
- Montefiore, Simon Sebag 2008. 101 ajaloo suurkuju. Maailmakuulsaid mehi ja naisi. Tallinn. Varrak.
- Mooney, Brian 2008. Ajaloo kujundajad. Antiikajast tänapäevani. 100 suurkuju. Valgus. Tallinn.
- Oja, Mare 2002. Ajalugu uuendatud õppekavas. Ajaloo õpetamisest. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. Tallinn.
- Papadogeorgos, Georgios 2005. Vana-Kreeka suurkujud. Elu ja looming. Ilo. Tallinn.
- Pemberton, Delia 2006. Vana-Egiptuse hiilgus. Vaaraode aarded. Sinisukk. Tallinn.
- Perks, Robert 1992. Oral History. Talking about the Past. The Historical Association with The Oral History Society. London.
- Piir, Milvi Martina 2011. Inimesed ajas. Ajalooõpik 5. klassile. I osa. Avita. Tallinn.
- Piir, Milvi Martina 2011. Inimesed ajas. Ajalooõpik 5. klassile. II osa. Avita. Tallinn.
- Piir, Milvi Martina; Kõiv, Mait 2010. Vanaaeg. Ajalooõpik 6. klassile. I osa. Avita. Tallinn.
- Piir, Milvi Martina; Kõiv, Mait 2010. Vanaaeg. Ajalooõpik 6. klassile. II osa. Avita. Tallinn.
- Piirimäe, Pärtel 2014. Uusaeg. Ajalooõpik 8. klassile. I osa. Avita. Tallinn.
- Raud, Annus (koost.) 2005. 21 Maailmakuulsat kunstnikku. Odamees. Tallinn.
- Seppel, Marten; Pajur, Ago 2013. Uusaeg. Ajalooõpik 8. klassile. II osa. Avita. Tallinn.
- Stradling, Robert 2005. Euroopa 20. sajandi ajaloo õpetamine. Euroopa Nõukogu Tallinna Infotalitus. Tallinn
- Van der Leeuw-Roord, Joke., McKellar, Ian., Frode Skram, Harald 2000. Projekti lühike kirjeldus ja tekkelugu. Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. Ajalooõpetaja käsiraamat. Toim. Kersti Kaldma. Zvaigzne. Eesti Ajalooõpetajate Selts. Tallinn
- Williams, Hywel 2008. Võimsad valitsejad. Suurejoonelise kuningavõimu ajalugu. Varrak. Tallinn.
- Värä, Einar; Tannberg, Tõnu 2004. Lähiajalugu. Ajalooõpik 9 klassile. II osa. Avita. Tallinn.
- Värä, Einar; Tannberg, Tõnu; Pajur, Ago 2004. Lähiajalugu. Ajalooõpik 9. klassile. I osa. Avita. Tallinn.

Ajakirjad:

- Connelly, F. Michael; Clandinin, D. Jean 1990. Educational Researcher. Stories of Experience and Narrative Inquiry. Nr. 19/5. Lk. 2–14.

Minaudier, Jean-Pierre 2003. Milles seisneb rahva mälu? Vikerkaar. Nr 10/11.

Oja, Mare 2012. V ajalooõpetajate kongress „Ajaloõpetuse rollist 21. sajandil”. Tuna. Nr 1.

Tamm, Marek 2007. Eestlaste suur vabadusvõitlus: järjepidevus ja kordumine Eesti ajaloomälus. Riigikogu Toimetised. Nr 16.

Internetiallikad:

6. klassi ainekava. Muinasaeg ja Vanaaeg. Õppeprotsessi kirjeldus.

(http://www.oppekava.ee/images/6/65/6._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf)

Otsing 22.03.2015

7. Klassi ainekava. Keskaeg ja Varauusaeg. Õppeprotsessi kirjeldus.

(http://www.oppekava.ee/images/8/8c/7._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf)

Otsing 22.03.2015

8. klassi ainekava. Uusaeg. Õppeprotsessi kirjeldus.

(http://www.oppekava.ee/images/0/0c/8._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf)

Otsing 22.03.2015.

9. klassi ainekava. Lähiajalugu. Õppeprotsessi kirjeldus.

(http://www.oppekava.ee/images/0/02/9._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf)

Otsing 22.03.2015

Emahunt poegadeaga. (<https://wamtac.wordpress.com/art-history/roman-art-753-b-c-e-5th-century-c-e/>) Otsing 24.02.2015.

Histrodamus. Jaan Tõnisson.

(http://www.histrodamus.ee/index.php?&event=Show_main_layers&layer_id=97) Otsing 28.02.2015.

Histrodamus. Konstantin Päts.

(http://www.histrodamus.ee/index.php?event=Show_search&search_string=konstantin+p%C3%A4ts) Otsing 28.02.2015.

Jaani, Juta; Aru, Liisa (toim. 2010). Lõiming. Lõimingu võimalusi põhikooli õppekavas. Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus, lk 342.

(<http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/l6imingukogumik.pdf>). Otsing 17.03.2015

Kõiv, Mait. Vanaaja konspekt.

(<https://moodle.hitsa.ee/mod/book/tool/print/index.php?id=213355>) Otsing 28.08.2014.

Oja, Mare 2011. Ajalugu sissejuhatus.

(http://www.oppekava.ee/index.php/Ajalugu_sissejuhatus). Otsing 21.03.2015

Oja, Mare 2014. Õppeprotsessi kirjeldus.

(http://www.oppekava.ee/index.php/P%C3%B5hikooli_valdkonnaraamat_SOTSIAALAINED). Otsing 21.03.2015

Piir, Milvi Martina; Tilk, Maria. Kultuuri ja igapäevaelu kajastamisest ajalooõpetuses.

(http://www.oppekava.ee/index.php/Kultuuri_ja_igap%C3%A4evaelu_kajastamisest_ajaloo%C3%B5petuses) Otsing 10.01.2015

Põhikooli riiklik õppekava. (<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>) Otsing 14.03.2015

Seletuskiri põhikooli ja gümnaasiumi riiklike õppekavade muudatuste kohta 2014.

(http://www.oppekava.ee/images/9/9f/Seletuskiri_VVm_R%C3%95Kide_muudatus_2014.pdf). Otsing 16.03.2015

Stanseth, Kardi 05.04.2010: „Veebitahvel“. (<http://koolielu.ee/tools/read/29174>) Otsing 08.02.2015.

Vahtre, Lauri 2011. Kultuurielu, igapäevaelu ja sotsiaalajaloo käsitlemine ajalooõpetuses.

(http://www.oppekava.ee/index.php/Kultuurielu,_igap%C3%A4evaelu_ja_sotsiaalajaloo_k%C3%A4sitlemine_ajaloo%C3%B5petuses). Otsing 21.03.2015

Sepp, Viire. Kuidas arendada andekaid lapsi.

(http://www.oppekava.ee/images/2/24/Kuidas_arendada_andekaid_lapsi_Viire_Sepp.pdf). Otsing 27.03.2015.

Pedast Saar, Tiia 2000. Õpi- ja õpetamisstiilid. Õppevahend Tartu Ülikooli õpetajakoolituse ja kasvatusteaduste bakalaureuseõppe üliõpilastele.

(http://opetaja.edu.ee/kyllin/materjalid/varia/opi-ja_%20opetamisviisid.pdf). Otsing 27.03.2015

Luisk, Ülle. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia rakendamise võimalusi ajalooõpetuses.

(http://www.oppekava.ee/images/1/17/IKT_artikkel_Luisk.pdf). Otsing 28.03.2015

Loengukonspektid:

Kaljundi, Linda 2014. Loengu konspekt. Ajalugu ja ühiskondlik mälu. Tallinna Ülikool: Ajaloo Instituut 2014

LISA 1. Isikulood ja tekstiharjutused

Thutmosis III

(u 1479–1425 eKr)

Thutmosis III valitses muistses Egiptuses teadaolevalt kauem kui ükski teine vaarao – 54 aastat. Esimesed 20 valitsemisaastat oli ta varjul võõrasema Hatšepsuti juures ning alles 1458. aastal eKr haaras võimu täielikult enda kätte. Thutmosis III peetakse Egiptuse kuulsaimaks sõdalaskuningaks. Tema valitsemise ajal kindlustati Egiptuse võim Süüria ja Palestiina aladel. Ta kindlustas kõikides hallatavates valdustes korra sõjategevuse ja diplomaatia kaudu. Thutmosis III valitsusaja lõpuks ulatusid Egiptuse väed Niiluse neljandast kärestikust lõunas kuni tänapäeva Türgini põhjas. Thutmosis III lasi ehitada palju pühamuid Karnakis ning tema 25. valitsemisaasta pidustusteks valmis suurejooneline kodasaal. Neil pidustustel kinnitas kuningas oma valitsemispädevust rituaalidega, mille järel krooniti valitseja teist korda ning kinnitati kõrge seisuse vääriliseks.

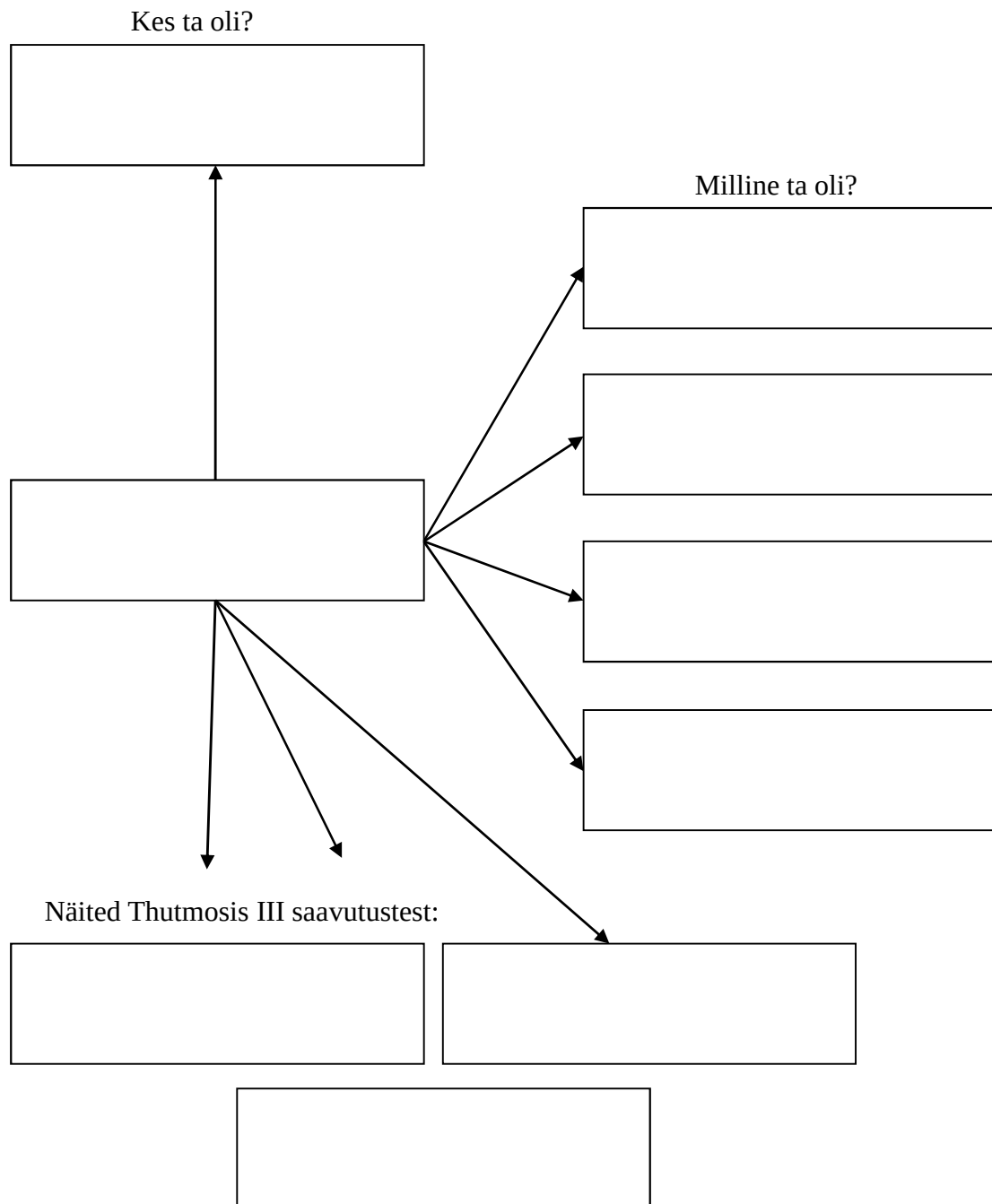
Thutmosis III sõjaretkede tulemusena sai Egiptus enneolematult rikkaks, samuti suurenes sisserändajate hulk: oskustöölised, kangrud, tikkijad, metallitöö meistrid, klaasivalmistajad. Tänu käsitöölisele kujunes rikas ja mitmekultuuriline õhkkond, mis ulatus kuninga õukonnani. Teadaolevalt oli Thutmosis III-l mitu võõramaalannast naist ning kolme Süüriast pärit kõrvalkuninganna hauakamber sisaldas rohkesti kauneid ehteid, kosmeetikatarbeid ja parfüümi, mis annavad tunnistust nende olulisusest ja suurejoonelisusest.

Thutmosis III valitsemisaja privaathauakambrite kaunistused aitavad paremini mõista tolleaegse Teeba elu. Tema enda hauakamber oli Kuningate orus üks suurejoonelisemaid, seda nii oma teatraalse asukoha kui ka uudsete kaunistuste ja arhitektuuri poolest.⁹⁸

⁹⁸ Pemberton, Delia 2006. Vana-Egiptuse hiilgus. Vaaraode aarded. Tallinn. Sinisukk, lk 57–61.

1. Ülesanne

Thutmosis III elulugu kirjeldava teksti lugemise järel püüa täita järgnev visuaalne kujutis vaaraost, mis aitab loetut paremini ilmestada:⁹⁹

Millisena näed Thutmosis III olulisust Egiptuse ajaloos?

⁹⁹ Buehl 2001, lk 47.

Ramses II

(u. 1279–1213 eKr)

Ramses II arvatakse olevat Tutanhamoni järel Vana-Egiptuse kuulsaim kuningas. Ramses II valitsusaeg oli tolle aja kohta erakordselt pikk – 67 aastat. Ta hoolitses eelkõige Egiptuse mõjuvõimu säilimise eest Lähis-Idas. Ramses II päris perekonna sõjamehe-kalduvused ning rajas Vana-Egiptuse uue pealinna Piramesse Delta idaosas. Tegemist oli sõjaväebaasiga, kust lähtusid sõjakäigud Süüriasse ja Palestiinasse.

Muistse aja kombe kohaselt tähistati suurt võitu hetiitide üle Ramses II ja hetiitide printsessi kuningliku abieluga.

Ramses II oli kaval riigimees, ja mõistis hästi oma mõjuvõimu. Seetõttu lasi ta Teebasse rajada muljetavaldavad monumendid. Ühteaegu omastas ta rohkesti endiste kuningate loodut, kõrvaldas monumentidelt eelkäijate nimed, asendades need enda omaga. Juba oma valitsemisaja alguses hakkas Ramses II looma Teebas monumente: hauakambrid Kuningate orus ja hauatemplid. Ta lasi ehitada templikompleksi Ramesseumi, milles asus kirjutajate kool. Templikompleksi ees seisis 17-meetri kõrgused Ramsese kujud. Ramses II naise hauakambris Kuningannade orus, saab näha Vana-Egiptuse suursuguseimat kunsti.

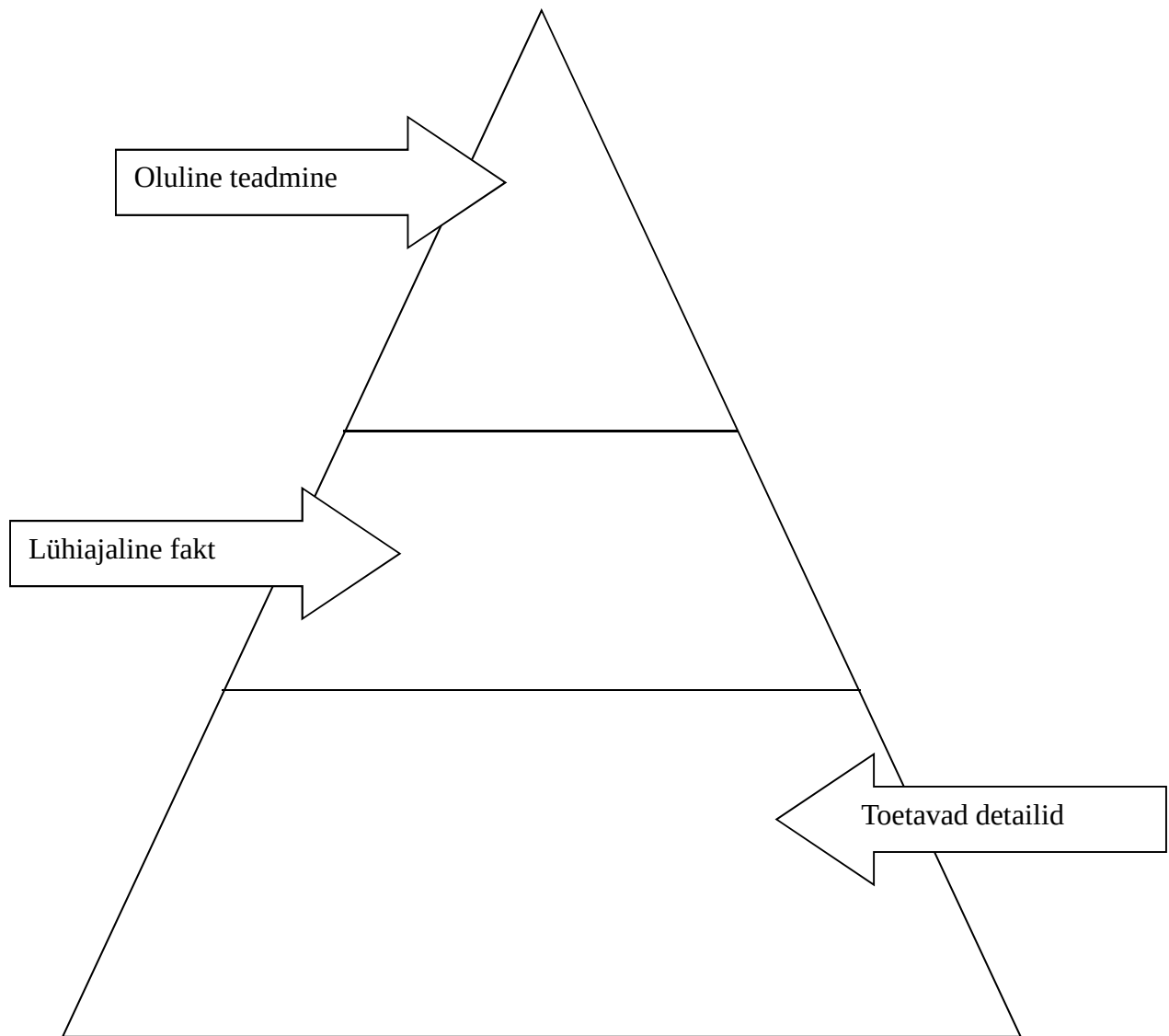
Ramsese monumendid torkavad silma oma grandioossusega ning tema hauakamber oli samuti hiiglaslik. Algselt oli hauakamber suurejooneliselt kaunistatud, aga muistsel ajal möllanud tulvad hävitasid kunagised maalingud täielikult.

Mõned Ramses II monumendid Teebas on säilinud paremini kui teised. Iseäranis viletsas seisus oli tema hauakamber, mis asus Kuningate oru geoloogiliselt ebastabiilses osas. Lisaks kahjustasid hauakambrit tulvaveed. Paradoksaalsel kombel on Ramses II muumia üks paremini säilinuid, sest see paigutati juba muistsel ajal Deir el-Bahri hoidlasse, kus see maeti lihtsas puust kirstus, millelt olid kõrvaldatud kõik kaunistused. Hilisemate vaaraode mälestused aitasid kaasa Ramses II iidoli-kuvandi tekkele. Tema valitsemise aega on peetud Vana-Egiptuse sõjaliste ja kultuuriliste saavutuste kõrgpunktiks.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Pemberton 2006, lk 144–148.

2. Ülesanne

1. Ramses II eluloo kokkuvõtva teksti lugemise järel koosta järgmine faktipüramiid:¹⁰¹

2. Koosta iga püramiidi osa kohta üks lause. Jälgi, et laused moodustaksid sidusa terviku.
3. Analüüsi pinginaabri poolt kirjutatud lauseid. Too välja olulisim informatsioon Ramses II kohta ning sisesta see nutitelefonis või arvutis kasutades padlet.com¹⁰² õpetaja poolt koostatud lehele.

¹⁰¹ Buehl 2001, lk 25.

¹⁰² Stenseth, Kardi 05.04.2010. Veebitahvel. (<http://koolielu.ee/tools/read/29174>). Otsing 08.02.2015.

Tutanhamon

(u. 1334–1325 eKr)

Tutanhamoni täpne põlvnemine on oletuslik, kuid ta arvatakse olevat Ehnatoni ja ühe tema kõrvalnaise poeg. Noor prints kasvas üles Amarnas. Hulk tema hauast leitud asju on jäänukid Ahet-Atoni õukonna elust. Troonile asudes oli Tutanhamon umbes üheksa-aastane ning noorel valitseja oli jäänud vaid üks lähedane naissoost sugulane – arvatav ema Kiia.

Uue valiseja ametisse pühitsemisega mindi tagasi vanasse usku, Amoni kultusesse. Tutanhamonil polnud selle otsusega arvatavasti midagi pistmist, sest tema „nõuandjad” valitsesid riiki ja juhtisid teismelist kuningat nagu marionetti. Tutanhamoni valitsemisajast on teada väga vähe sündmusi. Arvatavasti tehti sõjakäike Palestiinasse, Süüriasse ja Nuubiasse. Sellele osutab hauast leitud erksavärviline kipskastike, millel oli neli meeleolukat stseeni vaarao elust.

Tutanhamon suri noorelt, arvatavasti oma 9. valitsemisaastal. Selle kohta on kahte sorti tõendusmaterjali – esiteks näitas tema muumia kohtulik uurimine, et ta suri umbes 17-aastaselt; teiseks on veinikannude savipitseritel, mis hauakambrist leiti, märgitud Lisaks veinisordile, viinamarjakasvandusele ja veinimeistrile ka vaarao valitsemisaasta, mil vein villiti. Suurim aastaarv oli 9, mis samuti kinnitab oletust, et Tutanhamon võis umbes sellel ajal surra. Tutanhamoni muumial ei ole märke selle kohta, millesse ta suri. Kindlasti ei surnud ta tiisikusse, kuid lahkamine ja röntgenülesvõtted tõid nähtavale koljus väikese luuprao. See võis olla mõrtsuka hoop, löögi või õnnetuse tagajärg.

Tutanhamoni haud koos rikkalike andidega avastati 1922. aastal.¹⁰³

¹⁰³ Clayton, A. Peter 2001. Vaaraode kroonika. Vana-Egiptuse valitsejad ja dünastiad valitsemisaegade kaupa. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallin:, lk 128–135.

3. Ülesanne

1. Tänu Tutanhamon'i haa avastamisele on saadud palju teadmisi egiptlaste hauakambrite sisust. Otsi internetist või teatmeteostest välja olulisemad leiud Tutanhamon'i hauakambrist.

2. Kirjelda paari lausega, mida need räägivad meile tolaegsest elu-olust ning ühiskonnast.

3. Koostage pinginaabriga lühijutt, toetudes kahele eelnevale ülesandele, iseloomustamaks Egiptuse elu-olu ja ühiskonda.

Hammurapi

(valitses aastatel 1792–1750 eKr)

Hammurapi oli Babüloni kuningas, kes vallutas Mesopotaamia linnriigid ja rajas Vana-Babüloonia riigi. Selleks, et oma suuri valdusi paremini valitseda ja riigis õiglust tagada, lasi ta koostada seaduste kogu. Seadused raiuti kiilkirjas suurtele kivitulpadele, mis paigutati avalikesse kohtadesse.¹⁰⁴ Hammurapi seadused on üks paremaid allikaid muistse Mesopotaamia ühiskondlike olude mõistmiseks. Seadused määrasid iga kuriteo eest karistuse, kaitstes sel moel ühiskonda. Hammurapi seadused jagasid Mesopotaamia elanikkonna kolme õiguslikku seisusesse: vabad kodanikud, sõltlased ja orjad. Hammurapi valitsemise ajal oli Mesopotaamias pereisal väga suur võim oma kodakondsete üle. Abielu sõlmiti peigmehe ja tema tulevase äia vahel lepinguga, mis määras kindlaks tulevaste abielupoolte varalised suhted. Pruudi kaasavara kuulus naisele ja kui mees end oma naisest lahutas, tuli see naise sugulastele tagastada. Mesopotaamias võis mehel olla mitu naist. Naiselt nõuti ranget truudust oma mehele. Abielurikkujaid ootas surmanuhtlus – naine ja temaga patustanud mees seoti kokku ja visati jõkke. Mehe võimuses oli oma naisele siiski armu anda.¹⁰⁵

Näiteid Hammurapi seadustekogust:

1. Kui keegi süüdistab teist ja kahtlustades teda tapmises ega suuda seda tõestada, siis peab see, kes süüdistab, surema.

22. Kui keegi röövimiselt tabatakse, peab ta surema.

25. Kui kellegi majas läheb tuli lahti ja keegi, kes tuld kustutama tulnud, heidab oma pilgu majaperemehe varale ja omandab midagi majaperemehe varast, siis heidetakse see inimene tulle.

128. Kui keegi võtab endale naise, kuid ei tee lepingut, siis pole see naine tema naine.

196. Kui mees pimestab teise mehe silma, siis pimestagu tema silmi.

197. Kui ta purustab teise mehe luu, siis purustagu tema luu.

¹⁰⁴ Ezzoubi, Katri 2003. Vanaaja lugemik. Avita. Tallinn, lk 26–27.

¹⁰⁵ Kõiv, Mait 2006. Inimene, ühiskond, kultuur, I osa. Avita. Tallinn, lk 55.

4. Ülesanne

1. Õpetaja loeb õpilastele ette järgmise juhitud kujutluspildi harjutuse:¹⁰⁶

Kujutle, et viibid Hammurapi aegses Babülonis.

Vaatle ringi – mida Sa näed Babüloni linnas? Millised on ringi jalutavad inimesed, millised on majad?

Tunneta lõhnu, mida võiksid linnas kohata. Hinga sisse ümbritsevat õhku ning kujutle, mida võid tunda.

Vaata Hammurapi seadustekogu linnatänaval. Milliseid tundeid see Sinu tekitab? Kuidas mõjutavad seadused, mida näed kivisse raiutuna oma silme ees seismas, Sinu käitumist?

Kujutle, milline võiks olla Sinu kodu. Sa jalutad kodupoole mööda tolmust teed, on kuum ja päikesepaisteline ilm. Millised tööd Sind kodus ootavad, kes on need inimesed, kellega koos elad?

2. Õpetaja palub õpilastel tekkinud kujutlused kirja panna:

¹⁰⁶ Buehl 2001, lk 64.

Mooses

(u. 1318–1237 eKr)

Mooses elas arvatavasti Egiptuses. Neli piibliraamatut – teine, kolmas, neljas ja viies Moosese raamat – ongi ainsad allikad Moosese elu kohta. Päritolult kuulus Mooses semiidi rahva hulka, keda egiptlased nimetasid habirudeks. Väidetavalt olevat enne Moosese sündi andnud vaarao käsu tappa kõik heebrea poisslapsed. Moosese ema aga pani oma vastsündinud poja papüürusest korvis Niiluse jõele. Vaarao tütar leidis Niiluse jõel oleva korvikese ning kasvatas poisslapse õukonnas üles. Täiskasvanuks saanuna põgenes Mooses Araabiasse, elas karjusena ja abiellus.

Heebrealaste jumal Jahve ilmutas end Moosesele ning andis käsu Egiptusesse tagasi pöörduda. Moosese ülesandeks sai vaarao veenmine, et heebrealased tuleks vangistusest vabastada. Esialgu vaarao sellega ei nõustunud, kuid pärast mitmeid õnnetusi – tõved ja üleujutused – vabastas ta heebrealased. Mooses juhatas heebrealased Egiptusest välja kitsukese raja kaudu, mis kulges läbi vee. Neid jälitanud sõjavägi uppus, sest vesi kandus jõesängi tagasi. Jõudes heebrealastega koos Siinai poolsaarele, tõusis Mooses Siinai mäe tippu, kus veetis palvetades nelikümmend päeva. Neljakümne päeva järel naasis Mooses oma rahva juurde kivitahvliga, kuhu olid kirja pandud kümme käsku. Uskumuse järgi sai Mooses kümme käsku Jahvelt. Mooses juhtis oma rahvast läbi pika ja raske rännaku kõrbes ning jõudis töötatud maani – Kaananini (tänapäeva Iisrael). Mooses olevat rännakul surnud, täpsemalt Pisgaa mäel.

Ajaloolased ja arheoloogid on kindlaks teinud, et suur osa Piibli tekstidest, mis jutustavad juutide teest Kaananisse vastab tõele. Samas ei ole teadlased sugugi kindlad, et kõik Moosese eluloolised faktid oleksid tõesed.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Mooney, Brian 2008. Ajaloo kujundajad. Antiikajast tänapäevani. 100 suurkuju. Valgus. Tallinn, lk. 104–105.

5. Ülesanne

1. Otsi teatmetoestest ning internetist „Kümme käsku“.
2. Analüüsi väljatoodud „Kümme käsku“, mida pärimuse järgi Jahve Moosesele andis.
 - 2.1.Kuidas iseloomustavad „Kümme käsku“ kristlust?
 - 2.2.Arutle, mis võis tingida kristluse populaarsuse?
 - 2.3.Kas need põhimõtted on aktuaalsed ka tänapäeval? Põhjenda.
3. Kirjuta eelnevate punktide põhjal lühike arutlus. Arutluses lähtu järgnevast:
Sissejuhatus: ajaline määratlus, ajalooline taust.
Alateema: selgitus, näited/faktid.
Kokkuvõte: järeldused ja hinnang.¹⁰⁸

[illegible]

¹⁰⁸ Oja 2002.

Taavet

(u. 10. sajand eKr)

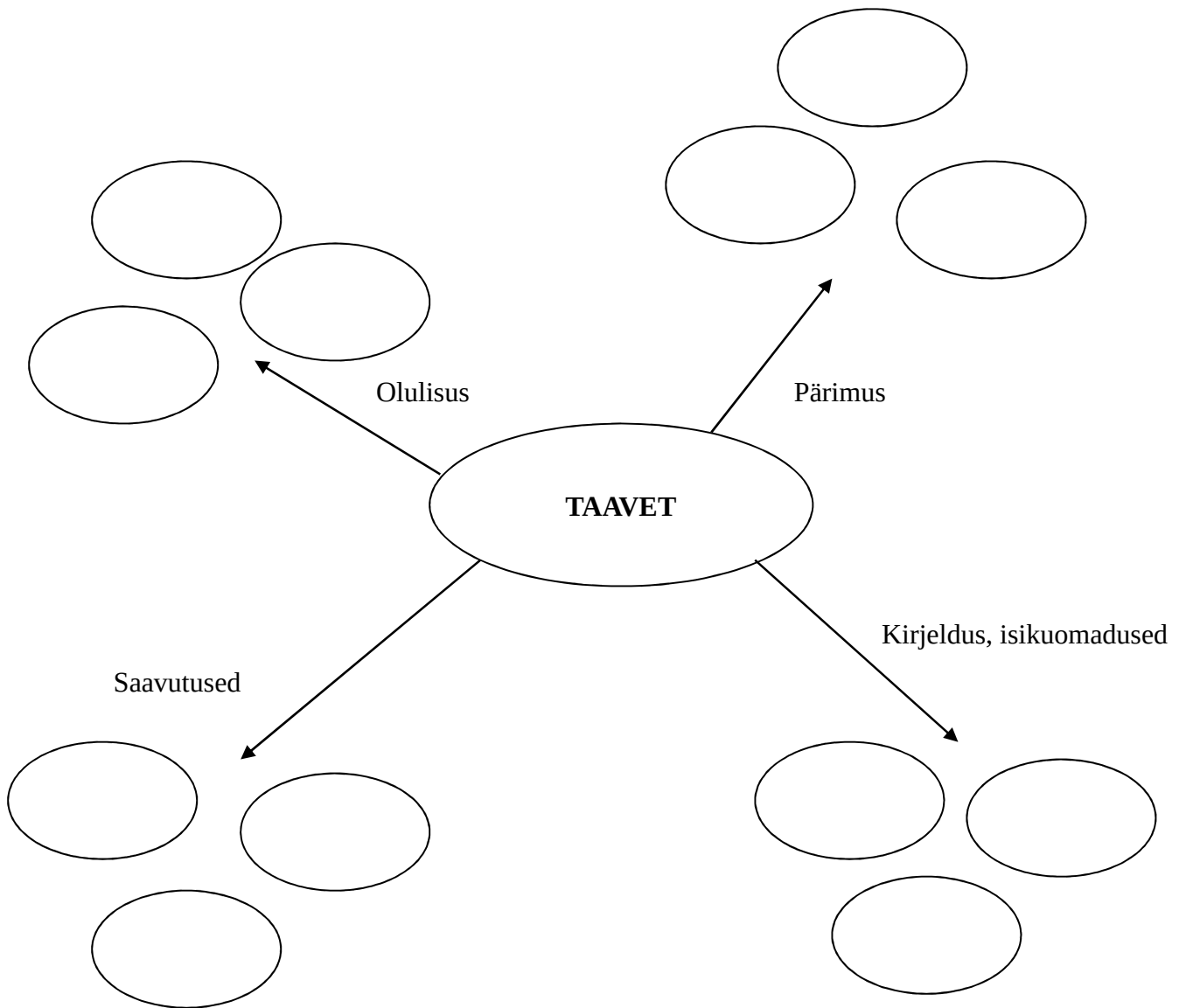
Pärimuse järgi oli Taavet vilistide soost Iisraeli kuningas, kes saavutas võitluses kardetuima sõjamehe Koljatiga võidu. Hiiglane Koljat olevat lähenenud israeliitide riigile ning hakanud neid pilkama, nõudes, et saadetaks välja üks mees, kes võiks temaga võidelda. Israeliidi võidu korral alistuks vilistid ning Koljati võidu korral saaksid israeliitidest vilistide sulased. Taavet oli nõus Koljatiga võitlusesse astuma. Kuningas Saul andis Taavetile oma raudrüü ning Taavet asus võitlusesse. Taavet ei olnud harjunud raudrüüd kandma ning viskas selle seljast, haaras oma kepi ja lingu ning võttis ojast viis siledat kivi. Koljat silmitses oma vastast põlgusega. Õbluke Taavet jooksis Koljati poole, tema kivi tabas vaenlast otsaette ning Koljat langes. Taavet võttis endale Koljati sõjariistad ning viis vaenlase pea Saulile. Ajapikku sai Taavetist Iisraeli kuningas, kuid tema tee kuningaks ei sujunud tõrgeteta. Varasem kuningas Saul oli Taaveti peale kade ning Lisaks sellele olid Taavetil väga lähedased suhted Sauli poja Joonataniga. Sauli viha Taaveti suhtes suurendas ka asjaolu, et ta oli sunnitud oma tütre Miikali Taavetile naiseks andma. Saul lasi Taavetit taga kiusata ning kui viimane läks Joonatanile sellest rääkima, otsustas poeg isa proovile panna. Joonatan mõistis, et Taavetil on õigus ning käskis tal põgeneda. Viimane põgeneski Noobe pühamusse Skopuse mäe nõlval. Ta väitis, et täidab seal Sauli poolt antud käskusid ning palus endale leiba ja relvi. Kui Saul teada sai, et preestrid Taavetile peavarju pakkusid, lasi ta kõik hukata. Taavet kogus enda ümber 400 meest, kes olid ühiskonna poolt välja tõrjutud ning astus 3000 mehega võitlusesse tulnud Saulile vastu. Taavet aga ei tapnud Sauli ning viimane ülistas ta õilsust, puhkes nutma ning pöördus koju tagasi. Kuninga meelemuutus oli vaid aja küsimus ning juba järgmises vilistide ja israeliitide lahingus hukkusid Saul ja tema pojad. Taavet leinas oma sõpra Joonatani pikalt. Seejärel vallutas Jeruusalemma ning viis sinna seaduselaeks. Taavetist sai kuningas ning Jeruusalemmast judaismi keskne kultuspaik.

Tuntud on ka 10. sajandist eKr pärit Taaveti ja Batseba lugu, kus abielurikkumisest saab alguse suhe, mis toob Taavetile järeltulijad. Esimesele pojale pandi nimeks Saalomon, kellest sai Taaveti troonipärija. Taavetil oli teinegi poeg, Absalom, kes tahtis kuningriiki endale ning korraldas ülestõusu, mille tagajärjel ta aga hukkus. Kokku oli Taavetil kaheksa naist ja kümme liignaist ning 17 poega ja üks tütar. Pärast Taaveti surma sai kuningaks Saalomon.¹⁰⁹

¹⁰⁹ Christian ECKL 2005. 50 klassikut. Piiblilood. Vana Testament. Tea. Tallinn, lk 156–183.

6. Ülesanne

Püüa loetud tekstist tuua lõikude haaval välja olulisim. Kanna tulemused mõistekaardile:¹¹⁰

Aruta pinginaabriga, kuidas aitas ideekaardi koostamine kaasa Taaveti eluloo mõistmisele ning isiku paigutamisel ajaloolisesse keskkonda.

¹¹⁰ Buehl 2001, lk 81.

Zeus

Varaseima tervikpildi kreeka religioonist esitavad meile Homeroose ja Hesiodose eeposed. Eepostes on inimesekujulised jumalused, eesotsas pilvikeerutava piksejumala Zeusiga, kelle koda Olümpose mäel on jumalate meelispaik. Kreekas puudus selgepiiriline preesterkond ega kujunenud ortodoksset teoloogiat. Tervikpildi mütoloogiast kujundasid poeedid, mitte preestrid. Müütides räägitu polnud jumalate austamise ja nende soosingu tagamisel esmaoluline. Jumalate soosing tuli tagada kohaste riitustega ja õige käitumisega. Pühaduseteotus tõi endaga kaasa taevaste kättemaksu.

Tähtsamaid jumalaid kujutati ette suure, aegajalt tülitseva, kuid enamasti siiski sõbraliku perekonnana, mille eesotsas seisis taeva-, tormi- ja piksejumal Zeus. See jumalik pere jagunes kahte suurde põlvkonda: Zeus ja tema õed-vennad ning Zeusi lapsed. Nende peamine elupaik oli Olümpose mägi Kreeka põhjapiiril, mida kujutati Zeusi taevase paleena.

Zeus oli taeva-, tormi- ja piksejumal ning jumalate valitseja. Ta oli oma kahe venna Hades ja Poseidoniga maailma ära jaganud – Zeus sai taeva, Poseidon mere ja Hades allilma. Maapealne valdkond ning Olümpos jäid nende ühisvalduseks. Tänu piksenooltele oli ta kindlalt võimsaim jumal ja ülejäänud pidid talle kuuletuma. Vihma kallava viljaka jumalana oli Zeusil lugematu arv lapsi nii jumalate kui ka inimlike kangelaste seas. Seetõttu kutsusid kreeklased teda sageli lihtsalt isaks. Zeus ilmus sageli kotkana ja tema meelis ohvriloom oli härg. Riiklik korraldus ja inimlikud seadused olid Zeusi erilise kaitse all.¹¹¹

¹¹¹ Kõiv, Mait. Vanaaja konspekt. (<https://moodle.hitsa.ee/mod/book/tool/print/index.php?id=217035>). Otsing 04.09.2014.

Herakles

Herakles olevat sündinud Teebas ning teda on peetud Zeusi pojaks, kuigi sündis väepealik Amphitryoni ja tema naise Alkmene peres. Zeusi naine Hera oli Heraklese peale väga armukade ning soovis tema surma. Ühel ööl oli kaks suurt madu hiilinud magava Heraklese ja tema venna magamistuppa. Herakles tõusis istukile ning haaras madudel kõrist. Kui ta maod tappis, olid kõik veendunud, et laps on sündinud suurteks tegudeks. Heraklest hariti põhjalikult.

Heraklest on peetud Rooma suurimaks kangelaseks. Ta oli pärimuse järgi maailma tugevaim inimene. Ta olevat olnud ka väga enesekindel, pidades end jumalatega võrdseks. Vana–Roomas tuli jumalatel võidelda gigantidega. Gigantidega võitlemiseks kasutasid jumalad Heraklese abi. Herakles oli veendunud, et mitte keegi ei tohi teda võita. Pärimuse järgi võis teda võita vaid üleloomulik jõud.

Oma loomult olevat Herakles olnud küll heatahtlik, aga arutu meelega.

Herakles saatis korda suuri vägitegusid ning tema surm saabus tuleleekides, mispeale teda enam maa peal ei nähtud.¹¹²

¹¹² Hamilton, Edith 1975. Antiikmütoloogia. Eesti Raamat. Tallinn, lk 153–165.

7. Ülesanne

1. Koosta Kreeka jumalateperekonna skeem, kasutades õpikut, interneti ning teatmeteoseid.

2. Vali üks kreeka jumalus (va Zeus ja Herakles, kellest lugesid eespool) ning koosta teda iseloomustav tutvustus õpetaja poolt koostatud *palet.com* lehel, kuhu sisestavad kõik õpilased valitud jumaluste tutvustused. Tööd võib sooritada nii individuaalselt, kui ka paaristööna. Oluline on, et kõik õpilased saaksid uuritut 2–3 minuti jooksul tutvustada.¹¹³

¹¹³ Stenseth 2010.

Homeros

(9. saj keskpaik–8. saj algus eKr)

Homerose täpne sünniaega ja -koht ei ole paraku teada. Ajaloolased on teinud kindlaks, et Homeros ei ole pelgalt väljamõeldud suurkuju. Arvatavasti sündis ta Joonias Chiose saarel või Väike-Aasias Smürna linnas ja kirjutas kaks suurt värseepost, mida kogu maailm peab meistriteosteks. On arvatud, et ta oli pime ja teda on samastatud pimedate luuletajaga, keda mainitakse ühes Apollonile pühendatud hümnis.

Homeros oli suurim eepiline luuletaja Vana-Kreeka ajaloos. Temalt pärinevad kaks suurt meistriteost: „Ilias” ja „Odüsseia”. Homeros jõudis oma kuulsuse tippu juba 7. sajandil eKr. Alates 6. sajandist eKr kanti tema teoseid tervikuna ette iga nelja aasta tagant toimuvatel ülekreekalistel mängudel. Pärast 5. sajandit eKr õpiti Homerose teoseid koolides ja tema aforisme tundi peaaegu kogu Kreekas. Platoni sõnul võlgneb Kreeka oma tarkuse just Homerossele.

Homerose aforisme, mida õpetaja rühmadele jagab:

On parim ennustusmärk see, mis oma maad käsib kaitsta.

Olla alati parim ja teistest kõrgemale tõstetud.

Karda danaoslasi, isegi kui nad kingitusi toovad.

Miski pole armsam kui kodu.

Korralikkus loob tarku lapsi.

Liigne magamine võib kurnata.¹¹⁴

¹¹⁴Papadogeorgos, Georgios 2005. Vana-Kreeka suurkujud. Elu ja looming. Ilo. Tallinn, lk 75–76.

8. Ülesanne

Õpilased on jaotatud rühmadesse. Iga vähemalt neljaliikmeline rühm saab analüüsimiseks ühe Homeroose aforismi, mida teised rühmad ei ole lugenud.

1. Esmalt tuleb õpilastel rühmas sõnastada mõiste aforism ning analüüsida, milline võis olla aforismide tähtsus Vana-Kreekas.
2. Seejärel püüab iga rühm ümber sõnastada neile analüüsimiseks antud aforismi mõtte. Oluline on üles kirjutada aforismi sisu oma sõnadega.
3. Viimaks saavad rühmad ülesandeks koostada pantomiim neile antud aforismist ning see teistele rühmadele ette kanda. Teised rühmad püüavad analüüsida ja ära arvata, millega on tegu.
4. Lõpetuseks loeb iga rühm ette nende poolt kirjeldatud aforismi oma sõnadega ning viimaks Homeroose poolt kirjutatult.

Herodotos

(484–410 eKr)

Herodotost on nimetatud „Ajaloosaks“. Herodotos sündis Väike-Aasias Halikarnassoses, elas Samose saarel, naasis Halikarnassosesse, käis Ateenas ja jõudis lõpuks Ateena kolooniasse Thurioisse, mis asus Lõuna-Itaalias, hävitatud Sybarise linna kohal. Ta oli esimene, kes muutis mälestused ajalooks. Varasemate kirjameestega võrreldes oli ta palju reisinud ja see jättis jälje ka tema mitmekülgele loomingule. Rändama ajendas Herodotost igatsus näha uusi kohti ja inimesi.

Ateenas kohtus ja suhtles ta muuhulgas Periklese, Protagorase ja Sophoklesega ning sai viimati mainituga lähedaseks sõbraks.

Oma loomingus sisalduva materjali liigitas Herodotos kolme kategooriasse; mida ta ise oli näinud, mida olid rääkinud pealtnägijad, mida ta oli saanud teada üksnes kuulduste põhjal.

Informatsiooni süstemaatiline korrastamine tegi Herodotosest tõsiseltvõetava ajaloolase. Enamiku eest, mida me teame antiikmaailmast kuni Pärsia sõdadeni ja ka hilisemal ajal, võlgname me tänu tema teosele „Ajalugu“, mis on jaotatud üheksaks raamatuks. See on usaldusväärne allikas tolle aja ajaloost ning ainus järjepidev ja tervikuna säilinud teos tähtsast ajalooetapist.

Herodotose teos on Euroopas esimene ajalooline materjal, mis annab oma sisu sügavuse ja nii koha kui ka aja mõttes avarate piiridega meile ulatusliku pildi tollal teada olnud maailma ajaloost ja kultuurist. Tema teost peetakse Euroopa ajaloo alguseks ning peetakse Herodotost Euroopa esimeseks ajaloolaseks.¹¹⁵

¹¹⁵ Papadogeorgos 2005, lk 181–182.

9. Ülesanne

- Koosta loetu kohta kolm küsimust, lähtudes järgmisest õpetusest:

1. Vastus on otse tekstist leitav.
2. Vastus on leitav teksti põhjal, kuid eeldab põhjalikku selgitust, iseloomustamist või kirjeldust.
3. Vastus vajab teema laiemat uurimist ja aitab luua argumentatsiooni, loob isikliku seisukoha koos põhjendusega.

1.
2.
3.

- Palu paarilisel vastata Sinu koostatud küsimustele!

Perikles

(495–429 eKr)

Perikles, olles pärit jõukast aristokraatlikust perest, sai suurepärase hariduse. Ta oli esimene antiikpoliitik, kes tunnistas, et ka poliitikutele tuleb kasuks filosoofiline haridus, sest teda olid juhendanud ja õpetanud filosoofid.

Perikles oli Ateena kõrgaja tähtsaim poliitikategelane. Tema valitsemisaastaid nimetati kuldseks ajastuks, kuna võttis kasutusele demokraatlikke mõisteid, andis Ateenale võimsaimad kunstiteosed ja panuse tsiviilisatsiooni õitsengusse.

Perikles oli Ateena juht enam kui kolmekümne aasta jooksul. Tal oli ülejäänud kehaga võrreldes ebaproportsionaalselt pikk pea, mistõttu kunstnikud kujutasid Periklest tavaliselt kiivrit kandvana, soovides vältida tema meelepaha, mida tekitanuks kehalise defekti esiletoomine.

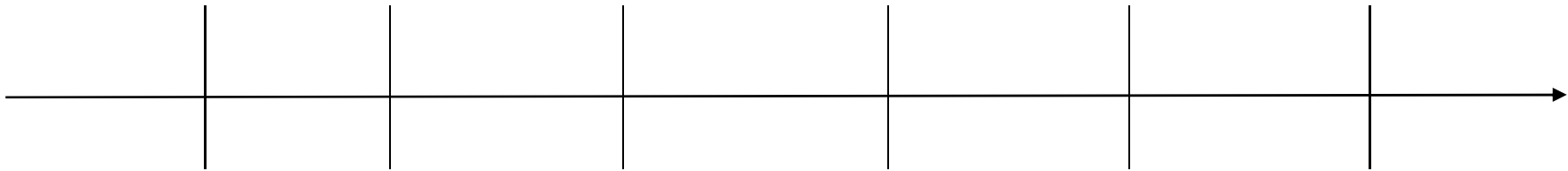
Perikles astus poliitikasse 27-aastasena. Temast sai demokraatliku partei asejuht ja hiljem juht, püsites sel kohal kuni surmani. Rahvas valis teda viimase 14-aasta jooksul pidevalt strateegiks. Perikles arendas ja tugevdas Ateena demokraatlikku valitsust. suurendas Ateena sõjalist võimsust, kindlustas Ateena võimu kogu Kreekas ja teostas mitmekülgset kultuuriprojekti. Tänu Periklesele sai Ateenast Kreeka poliitiline- ja kultuurikeskus.

Periklesest räägitakse kui suurepärase iseloomu ja ausa meelega valitsejast. Samuti hinnati tema tasakaalukat olekut, kindlat rühti ja tagasihoidlikku riietust. Ta olevat kõnelenud alati vaikselt häälel, laskmata kunagi kirel enda üle võimust võtta. Tema prioriteediks oli toetada vaeseid rahvahulki, mitte väheseid rikkaid.¹¹⁶

¹¹⁶ Papadogeorgos 2005, lk 155–156.

10. Ülesanne

Uuri Periklese valitsemisaja aegset Ateenat. Kanna ajajoonele tähtsamad sündmused, mis tollest ajast oleks vaja meeles pidada.

Anna hinnang väljatoodud, mille poolest on välja toodud sündmused Sinu meelest olulised?

Aleksander Suur

(356–323 eKr)

Aleksander oli 22-aastane ja 1,35 meetri pikkune mees, kui päris oma isalt Philippos II-lt Makedoonia suurriigi ja ühendas Kreeka linnriigid oma valitsuse alla, et alustada sõda vägeva Pärsia riigiga. See oli hellenistliku maailma ja Philippos II, Aleksandri isa, suurim unistus.

Aleksander Suure sõjakäigud said alguse 334. aastal eKr. Pärslaste alistamine võttis vaid kaks aastat. Seejärel rajas Aleksander Suur riigi, mis hõlmas kogu Lähis-Ida, ulatudes Egiptusest ja Väike-Aasiast Mesopotaamia ja Pärsiani ja Afganistani, Kesk-Aasiasse Hindukuši mägedesse ning viljakasse Induse orgu. Aleksander Suure valitsemine ühendas esimest korda ajaloos Ida ja Lääne. Tema lapsepõlve õpetajal Aristotelesel olid tema intellekti arengus suur roll. Õpetuse tulemusena tahtis ta hästi valitseda. Õpetusest tuleneval oli tema valitsemine demokraatlik. Samuti ei lubanud Aleksander Suur vallutatud aladel sõjasaaki röövida. Ta asutas neile aladele palju linnu, millede nimeks sai Aleksandria. Aleksander Suur abiellus Pärsia kukutatud kuninga tütreaga.

Suurim vallutatud linn asus Niiluse deltas ning sellest sai mitmeks sajandiks Vahemere maade vaimne ja kaubanduslik keskus – Aleksandria.

Aleksandrit kummardati tema eluajal nagu jumalat. Ta armastas poeesiat, muusikat ja sümboleid. Tema iseloomu pahupooleks peetakse tormakust ja ägestumist. Tema enda surma olevat põhjustanud liigne alkoholi tarbimine. Aleksander Suur suri kõigest 32-aastasena Babülonis. Kui talt surivoodil küsiti, kellele ta oma riigi jätab, vastanud ta: „Kõige tugevamale.” Pärast tema surma aga poolt maailma hõlmanud impeerium lagunes, sest teist tema sarnast ei leitud.¹¹⁷

¹¹⁷ Montefiore, Simon Sebag 2008. 101 ajaloo suurkuju. Maailmakuulsaid mehi ja naisi. Varrak. Tallinn, lk. 41–43.

11. Ülesanne

Täidetav tabel asub järgmisel lehel!

1. Tuleta meelde küsimuste moodustamise reeglid:
 - 1.1. Vastus on otse tekstist leitav.
 - 1.2. Vastus on leitav teksti põhjal, kuid eeldab põhjalikku selgitust, iseloomustamist või kirjeldust.
 - 1.3. Vastus vajab teema laiemat uurimist ja aitab luua argumentatsiooni, loob isikliku seisukoha koos põhjendusega.
2. Kirjuta neli küsimust, millele saaksid vastuse eelneva teksti põhjal. Kanna küsimused järgmisesse tabelisse. Seejärel täida lahtrid juba teadaoleva informatsiooniga, kasutades eelnevat teksti.
3. Kasuta vähemalt kolme allikat oma küsimuse kohta informatsiooni otsimiseks.
4. Lõpetuseks koosta kokkuvõte, kasutades kogu teadaolevat infot küsimuse kohta.¹¹⁸

¹¹⁸ Buehl 2001, lk 71–72.

Teema: Aleksander Suur	1. küsimus	2. küsimus	3. küsimus	4. küsimus	Muud huvitavad faktid	Uued küsimused
Mida me teame:						
Allikas:						
Allikas:						
Allikas:						
Kokkuvõtted						

Romulus

Roomlaste esiajalugu on selgelt mütoloogiline ning suuresti seotud kangelaspärimustega. Roomlaste uskumuse kohaselt pärinesid nad Trooja kuningasoost – Trooja hävingust eluga pääsenud Aenasest. Aenas abiellus kuningas Latiumi tütreaga ning asutas Alba Longa linna. Põlvkondi hiljem tõrjuti pärimuse järgi Alba Longa kuningas Numitor võimult ning tema tütar Rhea Silvia pühitseti sunniviisiliselt jumalanna Vesta neitsilikuks preestrinnaks. Rhea Silvial aga sündisid sõjajumal Marsiga pojad Romulus ja Remus, kes pandi korviga Tiberi jõele. Poisslapsed pidid taoliselt hukkuma, kuid uhuti kaldale ning emahunt toitis neid, kuni kohalik karjus poisid üles kasvatas.

Täisealisena moodustasid poisid omaealistest kamba, kellega tapsid Numitori võimult lükanud Amuliuse. Nad otsustasid rajada uue linna sinna, kus Tiber nad kaldale uhtus ja emahunt neid imetas. Puhkes tüli ja Romulus tappis oma venna Remuse ning lõpetas linna rajamise üksinda. Naiste saamiseks kutsusid roomlased naabrid sabiinid peole ning röövisid selle käigus meheleminekuks tütreid. Sellele järgnes sabiinide sõjaretk Rooma vastu Titus Tatiuse eestvedamisel. Röövitud tüdrukud suutsid lepitada isad ja vennad ning sabiinide juht Titus Tatius asus Romuluse kõrval linna valitsema. Romulus oli pärimuse järgi esimene Rooma seitsmest kuningast. Juba tema valitsenud vanemate nõukogu toel ning oli oma ametisse määratud nende nõusolekul.¹¹⁹

¹¹⁹ Vanaaja konspekt.

12. Ülesanne

Õpetaja näitab õpilastele esmalt järgnevat pilti. Õpilased kirjutavad vihikusse paari lausega, millega võiks tegu olla. Õpetaja laseb õpilastel kirjutatud lauseid ette lugeda ning koos analüüsitakse veel kord, mida võiks antud pilt meile jutustada:

*Joonis 15 – Emahunt poegadega*¹²⁰

Seejärel loevad õpilased läbi Romuluse kohta käiva teksti ning kirjutavad lühikese kokkuvõtte loetud teksti ja nähtud pildi põhjal. Õpetaja laseb õpilastel tekste ette lugeda.

Arutlus klassis võiks olla küsimuste ümber:

- miks on Emahundi kuju roomlastele oluline?
- Miks rahvad tahavad uskuda müüte ning pärimuslugusid?

¹²⁰ Emahunt poegadega. (<https://wamtac.wordpress.com/art-history/roman-art-753-b-c-e-5th-century-c-e/>). Otsing 24.02.2015.

Hannibal

(247–u. 183 eKr)

Hannibal määrati 26. aastasena Kartaago väejuhiks. Kindlameelse ja leidliku väejuhina arendas välja uudse strateegia sõja pidamiseks. Hannibal oli hea taktik, kasutades palju salaluuret ning käis ka ise aeg-ajalt vaenlase rindejoone taga.

Rooma ja Kartaago vahelise Teises Puuna sõja vallandas Hannibali sõjategevus. Ta võttis ette aegade suurima takitalise manöövri vaenlase täielikuks hävitamiseks.

Tahtes oma vaenlasi täielikult hävitada, võttis ta 40 000 jalaväelast ja 12 000 ratsanikku ning karja sõjaelevante ning asus üle Alpide Itaaliasse sõjaretkele. Alpide ületamine sai võimalikuks seetõttu, et sõdurid olid Hannibalile väga ustavad. Rünnak šokeeris roomlasi. Sõja tulemusena Hannibal ei suutnud Rooma vägesid alistada, küll aga kirjutas ta end purustavate lahingutega maailma ajaloo suurkujude hulka.

Sõjamehekarjääri lõppedes läks ta üle poliitikasse ning tema imetlusväärset haldus- ja põhiseaduslikud reformid kõrvaldasid võimult Kartaago vana eliidi. Peagi anti ta roomlastele üles ning Hannibal põgenes. Oma viimastel eluaastatel sõdis Hannibal Rooma vastu mitmete valitsejate teenistuses. Ta teenis Süüria kuningat ning seejärel tuli temast teateid Kreetalt ja Armeenias. Tõenäoliselt sooritas Hannibal mürki juues enesetapu. Rooma vastu jätkas ta võitlust elu lõpuni.^{121 122}

¹²¹ Montefiore 2008, lk 44–45.

¹²² Mooney 2008, lk 74–75.

13. Ülesanne

1. Täida järgmine tabel loetud teksti põhjal.¹²³

TEAN	TAHAN VEEL TEADA	SAIN TEADA

2. Kasutades erinevaid allikaid (internet, teatmeteosed, õpik) leia vastus lahtrile „Tahan veel teada“ ning „Sain teada“
3. Koosta presentatsioon uuritud teema kohta. Presentatsiooni valmistamiseks kasuta prezi.com lehekülge. Proovi leida uudseid lahendusi presentatsiooni tegemiseks.
4. Ole valmis oma presentatsiooni klassis ette kandma 3–5 minuti jooksul.

¹²³ Buehl 2001, lk 79–80.

Julius Caesar

(100–44 eKr)

Julius Caesar pärines vanast ja auväärsest, kuid Hilise vabariigi ajaks vähemõjukast Juliuste patriitsisuguvõsast. Ta tuli poliitikasse populaaride liidrina. 63. aastal eKr valiti Caesar Rooma ülempreestri *pontifeks maximus*´e eluaegsesse ametisse.

Caesar, Pompeius ja Crassus sõlmisid eraviisilise kokkuleppe, mida on hakatud nimetama triumviraadiks. Leppe tulemusena määrati Caesar Gallia kahe provintsi asehalduriks (tänapäeva Lõuna-Prantsusmaa). Ajapikku süvenesid vastuolud Caesari ja Pompeiuse vahel ning see viis kodusõjani. Caesari käsutuses oli Gallia sõjas treenitud sõjavägi ning 49. eKr Rooma koos riigikassaga langes Caesari kätte. Vallutustega Egiptusesse jõudes oli seal kodusõda ning Caesar toetas Kleopatrat, kellega varjus Aleksandria kuningalossi. Samal ajal süüdati põlema Museion ning hävis sealne ajalooline raamatukogu. 45. aastaks oli kogu Rooma riik Caesari võimu all.

Oma piiramatut võimu jäädvustas Caesar vabariiklikesse ametitesse, lastes end korduvalt konsuliks valida. Ta omas eluaegset tribuunivõimu, tsensori volitusi, kandis imperaatori- ja *pontifeks maximus*´e tiitleid. Caesar oli võimekas valitseja, kirjamees ning innustav väejuht.

Võimu kasutas Caesar leebelt ja suuremeelselt. Arvukate seadustega korraldas ta riigielu erinevaid valdkondi: kalendrireformi läbiviimine, laiendas Rooma kodakondsust äärealade elanikele, rajas provintssidesse kolooniaid, korrastas maksusüsteemi, karmistas meetmeid väljapressimise vastu. Vabariiklikult meelestatud ei leppinud Caesari monarhiaga ning levisid jutud, et ta tahab taastada kuningriiki. Rühm senaatoreid moodustasid vabariigi päästmiseks vandenõu ja tapsid Caesari 44 aastal eKr märtsil Pompeiuse kuurias peetud Senati istungil. Julius Caesar on ajalukku läinud, kui Rooma impeeriumile aluse panija.^{124 125}

¹²⁴ Vanaaja konspekt.

¹²⁵ Mooney 2008, lk 76–77.

14. Ülesanne

1. Mõttele, millised võiksid olla seosed järgmiste märksõnade ning loetava teksti vahel:¹²⁶

<p>Sündmuste ahel:</p> <p>Juliuste patriiitsisuguvõsa</p> <p>↓</p> <p>Populaaride liider</p> <p>↓</p> <p>Pontifeks Maiximus</p> <p>↓</p> <p>Triumviraad</p> <p>↓</p> <p>Kodusõda</p> <p>↓</p> <p>Kleopatra</p> <p>↓</p> <p>Ajaloolise raamatukogu põleng</p> <p>↓</p> <p>Suuremeelne valitseja</p> <p>↓</p> <p>Kalendrireform</p> <p>↓</p> <p>Kodakondsus Rooma elanikele</p> <p>↓</p> <p>Provintside kolooniad</p> <p>↓</p> <p>Maksusüsteemi korrastamine</p> <p>↓</p> <p>Vandenõu</p>	<p>Sinu versioon sellest, millest tekst räägib.</p> <p>Kirjuta kokkuvõtte, kasutades kõiki sõna-ahelas olevaid sõnu samas järjekorras, nagu need ahelas on.</p>
---	---

¹²⁶ Buehl 2001, lk 137–138.

Augustus

(valitses aastail 27 eKr–14 pKr)

Imperaator Augustus Caesar, kelle õige nimi oli Gaius Octavius, sündis Roomast kagu pool paiknevas Velitrae väikelinnas. Tema isa oli senaator ja emapoolne vanaonu Julius Caesar. Oma edu võlgnes Augustus suuresti asjaolule, et oli sündinud väikelinnas ning kiindunud Itaalia maapiirkondade traditsioonilisse religiooni, selle riitustesse ja jumalatesse. See tingis usupidustuste taaselustamise populaarsuse Augustuse valitsemise ajal.

Tal olid testamendiga määratud varad, kuid nende üleandmine tõrkus ning seetõttu tuli tal leida uusi lahendusi rahaasjade majandamisel.

Ustavate väeüksuste toetusel sundis Augustus senati end konsuliks nimetama ja ta tunnistati ametlikult Caesari adopteeritud pojaks. 43. aastal eKr sõlmis Augustus triumviraadi, kuhu kuulusid ka Marcus Aemilius Lepidus ja Antonius. Nad andsid kolmekesi teada, et riik tuleb uuesti moodustada. See tähendas poliitiliste vastaste ning 300 senaatori ja 2000 rüütli hukkamist.

Augustus oli taktitundeline isevalitseja, kes oskas hinnata konservatiivsete roomlaste soovi säilitada näiliselt põhiseadusel rajanev valitsusvorm. Augustus võttis endale õiguse valitseda tänu oma isiklikele voorustele, *auctoritas*'ele – segu isiklikust võimust, kogemustest ja tõestatud edust. Caesar lasi Lisaa oma nimele aunime *Augustus* (püha), mis viitas sidemetele prohvetlike religioossete võimudega. Tema võimupaketti kuulus ka vana ja väärtuslik tribuuni tiitel – see oli ametnik, kes valiti igal aastal esindama plebeisid. Augustus valiti tribuuniks terveks eluks.

Augustuse struktuurid hoidsid Rooma impeeriumi ida- ja läänepoolt koos veel üle 300 aasta, mil Rooma pani idas ja põhjas edukalt vastu barbarihõimude sissetungidele.¹²⁷

¹²⁷ Williams, Hywel 2008. Võimsad valitsejad. Suurejoonelise kuningavõimu ajalugu. Varrak. Tallinn, lk 50–55.

15. Ülesanne

1. Koosta neli küsimust, millele oleks eelnevalt loetud teksti põhjal võimalik vastata:

1.	
2.	
3.	
4.	

2. Intervjueeri iseend eelnevalt esitatud küsimustega. Vastused kirjuta järgmistesse lahtritesse, kasutades eelnevat elulugu. Otsi tekstis Lisateavet, mis aitaks küsimustele põhjalikumalt vastata:

1.	
2.	
3.	
4.	

3. Ole valmis oma küsimusi ja vastuseid ette lugema. Unustada ei tohi, et küsimuste esitamisel oled intervjueerija ning vastates Augustuse rollis.

Jeesus Kristus

(u. 4eKr–u. 30 pKr)

Jeesuse vanemad olid puussepp Joosep ja Maarja. Pärast sündi külastasid teda palveränduritest karjased ja Idamaa targad.

Noore mehena suundus ta sugulase Ristija Johannese juurde, et lasta end ristida. Johannes oli tema tulekut ette kuulutanud. Varsti pärast seda sai Jeesusest rändjutustaja ja ravitseja, kes rändas juutidega asutatud Palestiina aladel ja levitas oma sõnumit. Evangeeliumites kirjutatakse, et Jeesus suutis käte pealepanemisega ravida haiguseid ja teha imetegusid. Jeesuse poolt ravitavata haiguste hulka kuulusid muuhulgas nägemiskaotus, halvatus, pidalitõbi ja veritõbi. Jeesus jutlustas Jumala riigist, kus kõik temasse uskujaid ootab igavene elu. Ta kiitis heaks vaesust ning käskis andestada ja pidada kinni vagast moraalist.

Jeesuse tegevus tekitas võimudes hirmu ja kahtlusi. Kui ta läks paasapühade ajal Jeruusalemma, muutusid linna valitsejad rahutuks suurte rahvahulkade kogunemise tõttu. Paasapühade ajal paigutati Jeruusalemma Rooma sõdurid, sest kogunes suuri rahvahulki. Sõdurid jälgisid eesli seljas istuva Jeesuse tulekut linna. Kui ta läks templisse ning tõukas ümber rahavahetajate ja tuvimüüjate lauad, muutusid nad murelikuks. Pärast viimast õhtusöömaaega jüngritega, kus jagati omavahel leiba ja veini, viis Jeesus oma jüngrid Õlimäele palvetama. Getsemani aias ta vahistati ja viidi Jeruusalemma ülempreestri Kaifase ette, kes mõistis ta süüdi jumalateotuses. Seejärel toodi Jeesus Rooma prefekti Pontius Pilatiuse ette ning mõisteti surma, tõenäoliselt avaliku korra hoidmise huvides. Teda piitsutati, sunniti Jeruusalemma tänavatel risti kandma ja löödi väljaspool linna risti koos kahe vargaga. Kolm päeva pärast Jeesuse surma hakati rääkima, et teda olevat nähtud. Ta külastanud oma sõpru, tuttavaid ja läinud taevasse, jättes jüngritele ülesandeks luua kristlik kirik. Ülemaailmne ajaarvamise aluseks on võetud Jeesuse sünd. Tänapäeva teadlased on arvamusel, et Jeesus sündis tegelikult 6–4.aasta paiku eKr.¹²⁸

¹²⁸ Montefiore 2008, lk 53–54.

Muhamed

(570–632)

Islami lähtekohaks on Araabia poolsaare nomaadide polüteistlik usund. Austati taevakehasid, päikest ja kuud, ohverdati pühade puude, kivide ja allikate juures, tehti palverännakuid Mekasse, Kaaba templisse. Kõige tuntum ja kõrgeim jumalus oli Allah.

Muhamed sündis Mekas ning pärines ühe hõimu ülikuperekonnast, kuid jäi juba 6-aastaselt orvuks. Täiskasvanuna hakkas ta elatist teenima kaameliajajana, ning oma rännakutel tutvus ta judaismi ja ristiusuga. 25-aastaselt sõlmis Muhamed abielu Khadidža-nimelise rikka lesega. Mõtlikkusele kalduvana otsis ta mägedest üksildust. Umbes neljakümneselt hakkas Muhamed unenägusid ja nägemusi nägema. Pärimuse järgi ilmutas ramadaanikuu ajal Muhamedile end ingel Gabriel, kes ulatas talle kirjutise ja käskis seda lugeda. Muhamed jõudis veendumusele, et Allah on teda oma rahvale prohvetiks ja hoiatajaks valinud. Esialgu toetas Muhamedi vaid mõni üksik moslem (jumala tahteale alistunu). Kui Muhamed astus välja Kaava pühamus toimuva ebajumalateenistuse vastu, algas vastupanu ja Muhamedi tagakiusamine. Vastupanu tugevnedes siirdus Muhamed koos toetajaskonnaga Mekast 350 km eemale Medinasse. Selles aastast, 622 pKr, saab islami ajaarvamise algus. Muhamed asus islami kogukonda moodustama, ehitades mošeesid, määraes kindlaks palvuse ajad, muutes palvetamise suuna Jeruusalemma asemel Mekaks. Muhamed oli osav väejuht ning marssis võitjana Mekasse ja käkis Kaaba pühamu ebajumalakujud hävitada. Ruudukujulise pühakojaga nurka kinnitatud musta meteoriidikivi jättis ta paigale. Nii muutis ta araablaste iidse kultusepaiga kõiki moslemeid ühendavaks keskuseks.

Muhamed andis tulevastele palveränduritele eeskujuga, mida ka tänapäeva palverändurid täpselt järgivad. Oma palverännaku järel naases Muhamed Medinasse, kus ta suri. Enne surma oli Muhamed ühendanud usuliselt ja riiklikult peaaegu kõik araabia poolsaarel elavad hõimud.¹²⁹

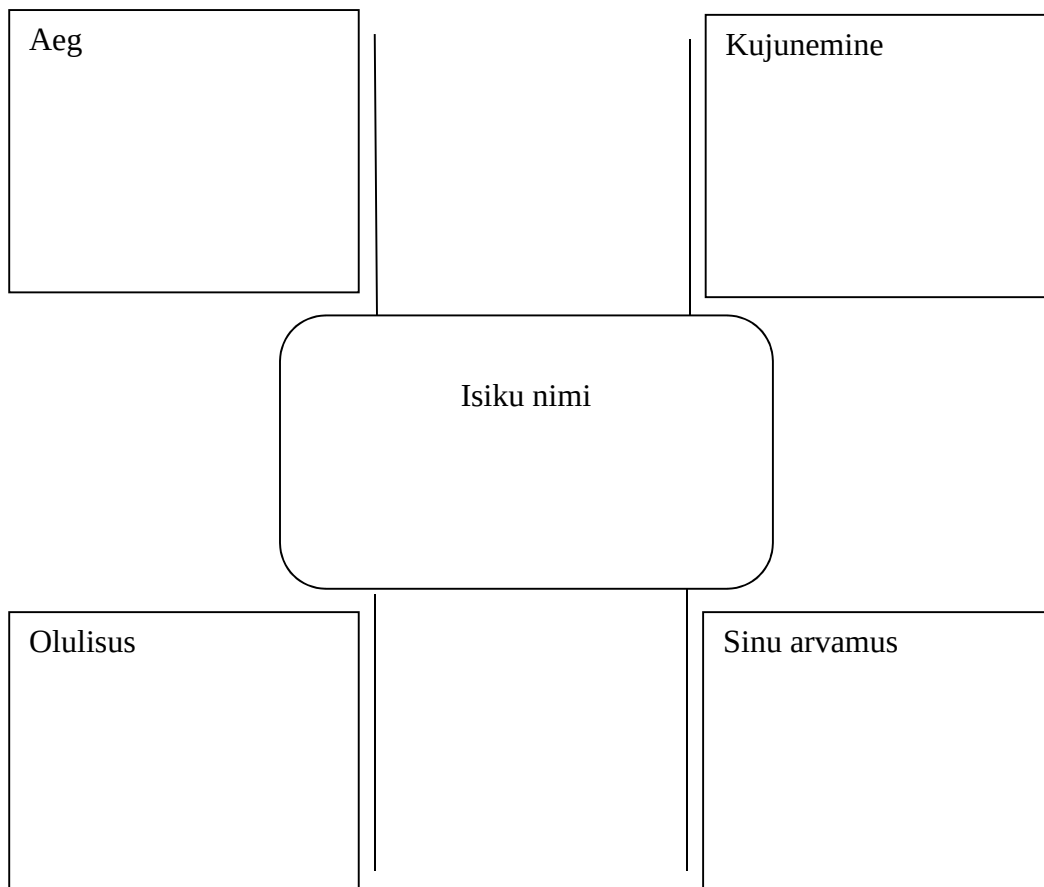
Moslemite jaoks tähistab Muhamed täiuslikku usklikku. Tema sõnad ja teod on paljudele eeskujuks. Kui Jeesust peetakse Jumala Pojaks, siis Muhamed oli surelik.¹³⁰

¹²⁹ Mauranen, Maija-Liisa 1990. Leerioepik Nr:1, Maailma usundid. EELK Konsistooriumi kirjastu-sosakond. Otava, lk 110–112.

¹³⁰ Mooney 2008, lk 112–113.

16. Ülesanne

Töö tekstidega toimub paarides. Üks paarilistest loeb läbi Jeesus Kristuse eluloo, teine Muhamedi eluloo. Õpetaja annab igale õpilasele kaks tühja skeemi. Teksti lugedes lähtub õpilane järgnevast ning täidab skeemi:¹³¹

Seejärel selgitavad paarilised kordamööda kirjutatut. Paarilise jutustamise järgi täidab teine paariline oma tühja skeemi. Seejärel võrdlevad paarilised skeeme omavahel. Vajadusel täiendatakse oma skeeme paarilise skeemi põhjal.

¹³¹ Buehl 2001, lk 144.

Karl Suur

(742–814)

Karl Suur päris Frangi kuningriigi trooni ühes vennaga, kuid viimane suri kolm aastat pärast troonile saamist. Karl Suur tajus oma jumalikku eesmärki ning asus rajama kristlikku üliiriiki. Mitme sõja tulemusena alistas Karl Suur paganatest saksid ning pööras nad ristiusku. Lisaks saksidele vallutas ta kümme aastat hiljem Baieri ning läänegermaani hõimudest sai esimest korda ajaloos üks poliitiline üksus. Karl Suurel õnnestus suurriigist sõltuvaks teha avaaride vürstiriigid, tänapäeva Austria ja Ungari, ning Doonau äärsed slaavlaste riigid. Kogu Euroopa valitsemisest jäi puudu võit Hispaania üle. Rooma paavst kroonis Karl Suure keisriks 800. aastal ning see sündmus tähistas suurt pööret paavstiriigi poliitikas – Karl Suure keisriks kroonimine seadustas tema võimu Rooma üle. Frangi kuningriigist kasvas välja Püha Rooma keisririik, mis on mänginud olulist rolli Euroopa ajaloos kuni selle lagunemiseni 1806. aastal. Karl Suure eesmärgiks oli luua tõeliselt kristlik keisririik. Riigi kirikutel ja kloostritel olid suured raamatukogud ning koolid. Õukonnas olid Euroopa silmapaistvaimad õpetlased, kasvatamaks uut vaimulike põlvkonda, kes levitaks kristlikku kultuuri. Kõik Karl Suure kuningriigi kirikud kasutasid ühtset Rooma liturgiat. Karl Suure valitsemise ajal muutus uuesti populaarseks kreeka keel ning ladina keele õppimine koolides oli kohustuslik.

Valitseja oli oma olemuselt sihiteadlik ning halastamatu. Vallutatud alade elanikega, kes mässu tõstsid, oli ta äärmiselt julm. Karl Suur kõrvaldas palju sugulasi – näiteks oma nõo, et vallutada Baier, poeg Pippini ülestõusu õhutamise tõttu jt. Ta sai loa vallutada Itaalia, suurendamaks viimase alasid, kuid taganes kokkuleppest.¹³²

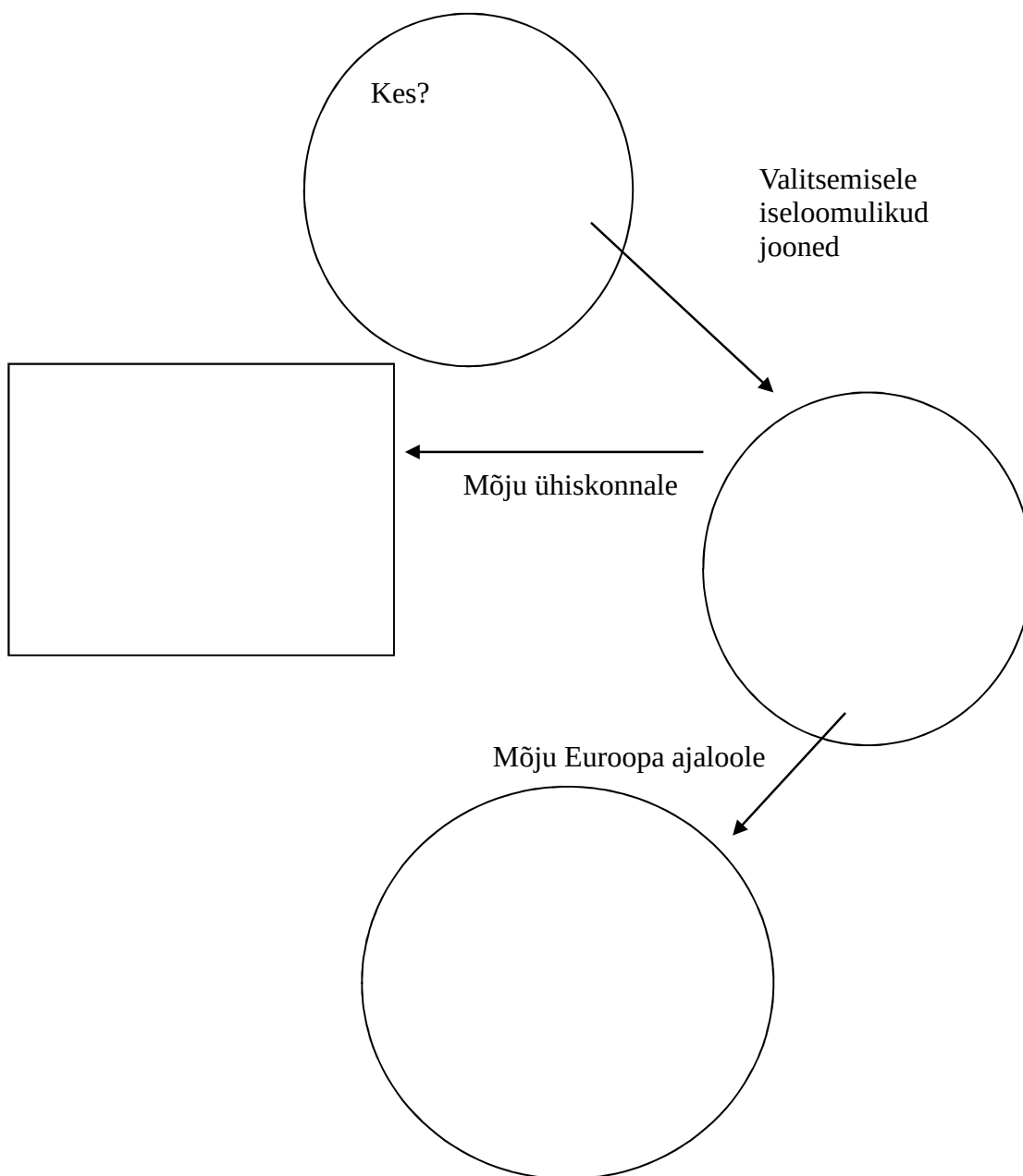
Karl Suur lasi ehitada silla üle Reini jõe ning kanali, mis ühendas Reini jõge Doonauga. Kui Karl Suur 70. aastaselt suri, ei suutnud tema järglased valdusi koos hoida. Oli küll palju toimivaid seaduseid ning kohtusüsteem, kuid valitsejate selgrootus sai riigile saatuslikuks. Pärast tema surma koostatud Verduni lepe jagas riigi kolmeks: tulevaseks Prantsusmaaks, Saksamaaks ning „Keskriigiks”.¹³³

¹³² Montefiore 2008, lk 68–69.

¹³³ Mooney 2008, lk 22–23.

17. Ülesanne

Täida järgnev raamistik, kasutades eelnevat Karl Suure elulugu, ajalooõpikut ning teatmeteoseid. Ülesanne aitab paremini mõista tolleaegset olustikku ning näha valitseja elulugu osana suurest ajaloost.¹³⁴

¹³⁴ Buehl 2001, lk 67.

Justinianus I

(483–565)

Justinianus sündis praeguse Serbia aladel vaeses suguvõsas. Ta omandas hariduse Konstantinoopolis ning sai oma onu järglaseks. Kui onu suri, sai Justinianusest Bütsantsi keiser. Tema suureks eesmärgiks keisri ametis oli taastada Rooma Impeeriumi hiilgus. Justinianus I määras Bütsantsi väepealikuks BeLisariuse, kelle eestvedamisel võideti vandaalidelt tagasi endised Rooma provintsid Põhja-Aafrikas ja Lõuna-Itaalias.

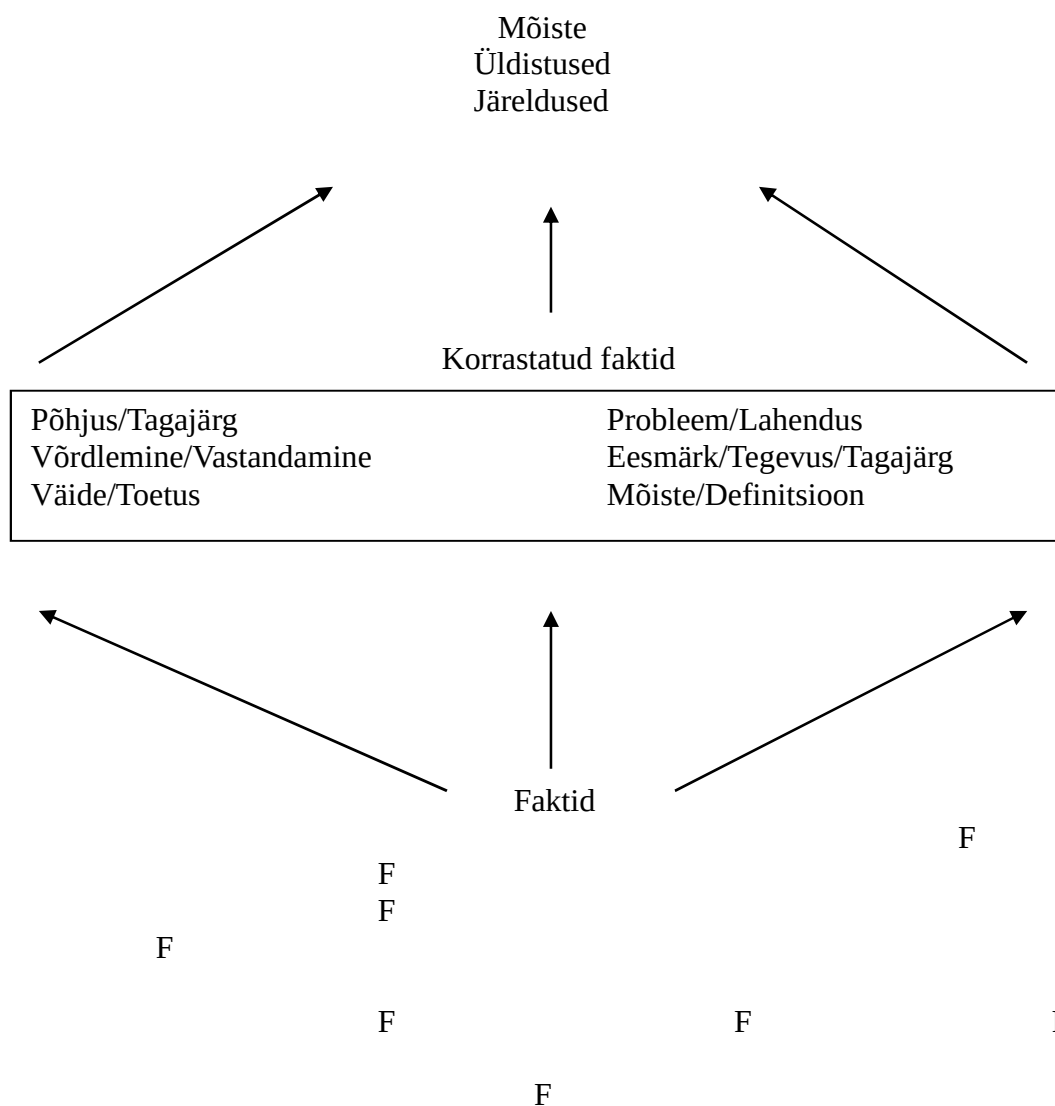
Justinianus I valitsemise ajal oldi edukad ka kodustel aladel – BeLisariuse väed suutsid tagasi lüüa laiaulatusliku mässu Nika ülestõusu. Nika ülestõus oli rivaalitsevate kaarikuajajate võistkondade laiaulatuslik mäss. Selleks, et võimsat impeeriumi valitseda, oli vaja seadustekogu. Justinianus käskis keiserlikul komiteel, mille eesotsas oli jurist Tribonianus, koguda ja süstematiseerida tuhande aasta rooma seadused. Kogu protsess võttis aega kümme aastat. Seadused koondati kogumikku *Codex Justinianus*. Tervikuna avaldati see neljast osast koosnev koodeksite kogu 529. aastal. Esimest korda ajaloos olid Rooma seadused süstematiseeritult kokku kogutud ning kodanikud võisid leida seaduseid erinevate keisririigi valdkondade kohta.

Justinianuse valitsemisaega jääb Bütsantsi arhitektuuri arendamine ja täiustamine. Muuhulgas lasi Justinianus I ehitada Jumalaema Kiriku Jeruusalemmas ja Püha Sophia kuppelbasiilika Konstantinoopolis. Tema valitsemisaeg oli seotud ka suurte loodusõnnetustega, nimelt toimus sel perioodil mitu suurt maavärinat ning näiteks Euroopat laastanud muhkkatkki puhkes esimest korda Konstantinoopolis 6. sajandi keskel. Justinianus I oli abielus, kuid tema järeltulijad ei suutnud hoida Rooma impeeriumi ühendatud alasid koos.¹³⁵

¹³⁵ Mooney 2008, lk 20–21.

18. Ülesanne

Järgnev tekstiharjutus aitab mõtestada Justinianus I olulisust Euroopa ajaloos. Selleks tuleks täita teksti lugedes järgnev teadmiste hierarhia skeem. Seejärel tuleb faktidest koostada etteantud skeemi põhjal lauseosad, mis tuleb töö viimases faasis sõnastada lauseteks:¹³⁶

Koostatud laused tuleb klassis läbi arutada.

¹³⁶ Buehl 2001, lk 23.

Christoph Kolumbus

(1451–1506)

Christoph Kolumbus kasvas peres, kus isa oli hispaania kangur ning ema itaallanna. Ta sündis ja kasvas üles Genovas. Juba noores eas osales ta merereisidel. Kolumbus asus elama venna juurde Portugali ning abiellus. Ta saabus Portugali ajal, mil laevad tegid merereise mööda Aafrika rannikut, mis olid tolle aja kohta väga suured avastusretked. Kolumbus käis meremeestega laevareisidel kaasas ning omandas palju teadmisi, mistõttu tekkis temas soov leida tee Indiasse. Portugali kuningas João II ei toetanud Kolumbuse plaane ning seetõttu kolis Kolumbus Hispaaniasse. Hispaanias lootis Kolumbus abi kuninganna Isabellalt ning kuningas Fernandolt, kes samuti tema plaanid esialgu tagasi lükkasid, kuid võimaliku majandusliku edu lootuses siiski lõpuks nõustusid Kolumbuse ekspeditsiooni toetama. Lepingu järgi, mille Kolumbus kuningakojaga sõlmis, pidi temast saama kõigi avastatud maade asevalitseja ja avastatud maade väärismetallide omanikuks 10% ulatuses.

Christoph Kolumbuse merereis algas 1492. aasta suve lõpus, mil asus Lõuna-Hispaania Palose sadamast teele kolme laevaga. Laevade nimed olid Santa Maria, Pinta ja Niña. Maadeavastuses oli tegemist suure võidukäiguga – oktoobris märkasid ekspeditsioonil osalejad Bahama saari, täpsemalt väikest Guanahani saart. Nähtud saare nimetas Kolumbus San Salvadoriks. Lisaks eelnevale maabusid Kolumbuse laevad Kuubal ja Haitil. Neile saartele jäid kolmkümmend meest, kes rajasid nn Uues Maailmas Euroopa sõjaväe osa ehk garnisoni. Euroopa garnison ehitati karile sõitnud Santa Maria jäänustest. Kolumbuse esimesed kokkupuuted avastatud maade põliselanikega olid rahumeelsed, kuid seda ei saa öelda hilisemate arengute kohta. Kolumbus naases Hispaaniasse järgmise aasta märtsis ning sai tiitliks Ookeani Admiral. Lisaks esimesele ekspeditsioonile korraldas Kolumbus veel kolm merereisi Kariibi mereni ja esimesed Uue Maailma eurooplaste asundused rajati – Venezuelas, Panamanis, Dominikaani Vabariigis La Isabellas ja Santo Domingos. Maadeavastaja uskus pikalt, et jõudis Hiina maismaa lähedusse. Vaid kuninganna Isabella toetus päästis ta hääbistamisest, mille töid kaasa erimeelsused ja ülestõusud. Kolumbus suri Hispaanias.¹³⁷

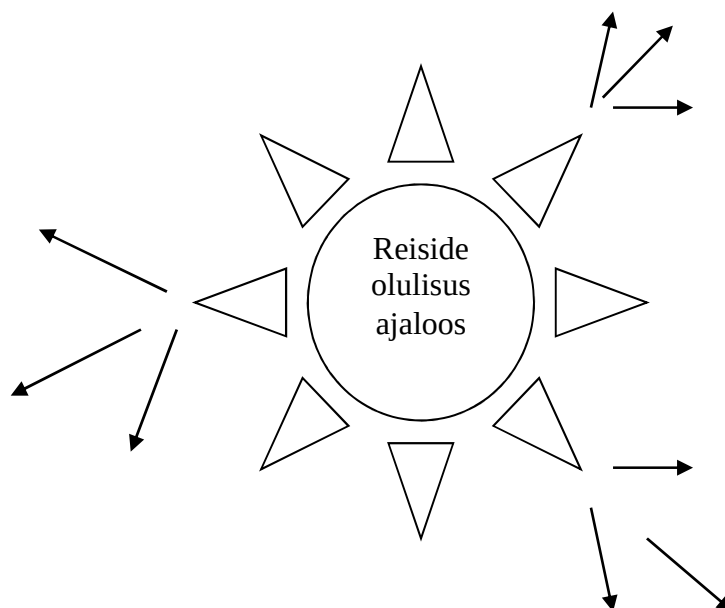
¹³⁷ Mooney 2008, lk 184–185.

19. Ülesanne

Kanna tingmärkidega kontuurkaardile Kolumbuse reisirid ning avastatud maad. Koosta ka tingmärke (värve, jooni ja numbreid) selgitav legend.

Täienda järgnevat ideekaarti Kolumbuse reiside olulisuse kohta:

Martin Luther

(1483–1546)

Martin Luther oli talupoja päritolu ja esimene oma suguvõsast, kes omandas hariduse. Isa soovis, et pojast saaks jurist, kuid need õpingud katkesid. 22-aastaselt lõi Martin Lutheri lähedale pikselöök, pärast mida suundus ta kloostrisse. Oma õpingutelinna Erfurdi augustiinlaste kloostrist viidi ta üle Wittenbergi, Elbe kaldal asuvasse väikelinna. Seal valmistus ta teoloogiadoktoriks ja hakkas õpetama linna äsjaavatud ülikoolis. Mungana otsis Luther oma hingeõndsust askeesi ja palvetamise abil. Professorina uuris ja kommenteeris ta ristiusu põhiteost, Piiblit.

Kui Luther pihitunnistusi vastu võttis, väitsid mõned inimesed, et nad on oma patud Jumala ees andeks saanud patulunastuse ostes. Lutherile oli vastumeelne, et kirik tegi lunastusest äri. Kõigi pühakutepäeva laupäeval 31.oktoobril 1517. aastal naelutas Martin Luther 95 teesi Wittenbergi linnakiriku uksele. Nende ladinakeelsete teeside üle pidi tulema avalik väitlus Wittenbergi ülikoolis. Väidete kaitsmist ei toimunud kunagi, selle asemel levisid need teesid saksa keelde tõlgituna kogu riigis ja panid liikuma sündmuste ahela, mis paisus kristliku kiriku revolutsiooniks.

Usupuhanne ehk reformatsioon uuendas lääne kiriku, kuid killustas selle. Liikumine ei hõlmanud kogu kirikut. Kirik jagunes kolmeks suureks peavooluks: luterlik, reformitud ja anglikaani kirik. Reformatsioon elustas allakäinud katoliku kiriku. Erinevatel konfessioonidel oli alguses raske üksteisega läbi saada. Peeti ussõdu ja pikkamööda rajas kristlaskonna jagunemine teed sallivusele – tunnustati õigust uskuda ja mõelda erinevalt.

Luther tegi palju tõlketööd, näiteks Vana Testamenti tõlkis ta 12 aastat. Lisaks koostas ta teoloogilisi uurimusi, vaidlus- ja pilakirjutusi, hardusteoseid, katekismuseid, koraale ja palveid ning kirjutas luuletusi. Tema tudengid tegid loengutest koopiaid, mis alates 1883. aastast avaldati 107-s köites.

Martin Luther säilitas oma töövõime elu lõpuni, kuigi vanas eas vaevasid teda mitmed haigused. Vastaste suhtes muutus ta üha teravamaks ja tema keelepruuk endisest järsemaks. Martin Luther suri külmetuse tagajärjel.¹³⁸

¹³⁸ Heininen, Simo; Mauranen, Maija-Liisa; Mäkituuri Martti; Peltola, Lauha 1990. Leeriõpik Nr:3.

Kiriku ajalugu ja teave. EELK Konsistooriumi kirjastusosakond. Otava, lk 82–89.

20. Ülesanne

Järgnev tekstiharjutus kujutab endast „Seisukoha õpijuhti“, kus õpilased saavad teksti lugedes võtta endale erinevad rollid teksti mõistmiseks, mõtestamiseks ning analüüsimiseks. Selleks oleks vaja õpetajal moodustada kolmeliikmelised rühmad. Rühmaliikmete rollideks on „Asjatundja“, „Reporter“ ja „Vaatleja“.

Iga rühma liige loeb läbi õpetaja poolt antud teksti ja koostab küsimused, mis on tema arvates teksti mõistmiseks olulised. Koostatud küsimused kogutakse kokku. Iga rühma liige loeb teksti veel kord läbi, püüdes vastata „mina“ vormis küsimustele ning laiendada vastuseid olemasolevate teadmiste põhjal.

Seejärel Asub reporter asjatundjat intervjuerima koostatud küsimuste alusel. Vaatleja peegeldab reporteri ja asjatundja vestlust, annab nõu selle parendamiseks.

Viimase osana kantakse klassis kõik intervjuud ette – „Reporter“ esitab koostatud küsimused ning „Asjatundja“ vastab. Intervjuu lõpus analüüsib „Vaatleja“ intervjuud.

Taoline lugemisemeetod aitab õpilasel end tekstiga isiklikumalt siduda. Materjaliga töötamise käigus harjutavad õpilased teksti ümbersõnastamist. Lisaks aitab teksti paremale mõistmisele kaasa olemasolevate teadmiste kasutamine. Õpilased õpivad meetodi kaudu kasutama oma mõtteid ning sõnastama õpitu kohta erinevaid seisukohti.¹³⁹

¹³⁹ Buehl 2001, lk 96–97.

Leonardo da Vinci

(1452–1519)

Leonardo di ser Piero da Vinci sündis Vinci külas, Empoli lähedal, abieluvälisest suhtest. Lapsepõlv möödus Leonardo da Vincil peamiselt vanaema ja onu juures. 14-aastaselt asus ta õpilaseks kuulsa Firenze maalikunstniku ja skulptori Andrea del Verrocchio juurde. Neil aastatel kujunes välja maalikunstniku loominguline meetod, mille põhiliseks komponendiks oli looduse üksikasjalik jälgimine, julge eksperimenteerimine ja sügav teadmine täpisteadustest. Ateljees töötades abistas ta oma õpetajat Verrocchiot tuntud teosega „Kristuse ristimine“. Tema esialgsetes modelleeringutes oli näha, kuidas kunstnik püüab jõuda naeratuse kujutamise saladusteni. 20-aastaselt alates tegutses Leonardo da Vinci iseseisva kunstnikuga. Esimesi iseseisvalt tehtud maale oli „Madonna lillega“. Samuti pidi maalima San Donato kloostri „Tarkade kummarduse“, kus seadis eesmärgiks avada karjaste kujudes kogu elevus, mis vastsündinu nägemisel peaks vallanduma. Ta lootis tundeid edasi anda kehahoiaku ja dünaamika kaudu, koondades kogu töö püramiidilaadseks kompositsiooniks ning liites selle tervikuks varjude ja valguse kaudu. Paraku sai teosest valmis vaid alusmaal, ülejäänud ideed jäid kannatamatuse tõttu valmimata. Ta töötas Milano hertsogi alluvuses, kus rekonstrueeris Milano veevärgi ja kanalisatsiooni. Ta tegeles ka sõjatehnika väljatöötamise ja inseneri-tehniliste probleemide lahendamisega. Leonardot huvitas väga anatoomia – Anatoomi Marco Antonio della Torre anatoomiaatlasesse tegi kunstnik mõned illustratsioonid. Milanos valmis ka Leonardo da Vinci üks kuulsa maal „Daam hermeliiniga“. See maal paneb aluse 15. sajandi portreeraditsioonile, kus inimest kujutatakse kolmemõõtmelisena. Maali „Madonna Litta“, mida peetakse renessansiajastu poeetilisemaks kujuk. Klassikalise püramiidi põhimõttel valmib 15.sajandi lõpus „Madonna kaljukoopas“. Tema suurim teos on fresko „Püha õhtusöömaaeg“ Santa delle Grazie kloostri söögisaali seinal. 1501. aastal suundub Leonardo da Vinci tagasi Firenzesse, kus jätkab tööd teaduse alal. Sellest perioodist on säilinud kuulsaim teos „Mona Lisa“ ehk „La Gioconda“, Firenze rikka aadliku noore abikaasa portree – asetades rõhu inimese sisemaailma esiletoomisele. Leonardo da Vinci suri 2.mail 1519. aastal.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Raud, Annus (koost.) 2005. 21 Maailmakuulsat kunstnikku. Odamees. Tallinn, lk 19–27.

21. Ülesanne

Õpetaja kirjutab tahvlile järgmised märksõnad:

Vinci

Andrea del Verrocchio

Eksperimenteerimine

Täpisteadus

„Madonna lillega“

„Tarkade kummardus“

Dünaamika

Kompositsioon

Portreeraditsioon

„Mona Lisa“

Õpilased valivad etteantud sõnadest välja vähemalt kaks terminit ning kirjutavad nende kohta lause. Lause võiks sisaldada valitud terminit. Õpetaja kirjutab laused tahvlile. Nii moodustub tahvlile kõikidest etteantud sõnadest lause. Õpilased võivad anda hinnanguid tundmatutele terminitele.

Seejärel loevad õpilased läbi Leonardo da Vinci eluloolise teksti ning võrdlevad tegelikku teksti eelnevalt kirjutatud lausetega. Koos õpetajaga hakatakse tahvlil olevaid lauseid nii muutma, et need peegeldaksid loetud teksti. Õpilased võivad vanade lausete asemel ka päris uued laused välja mõelda.

Taoline lugemine aitab õpilastel enne uue osaga tutvumist analüüsida võtmetermineid ning õpilased on osalised lugemise eesmärgistamisel.¹⁴¹

¹⁴¹ Buehl 2001, lk 98–99.

Napoleon Bonaparte

(1769–1821)

Napoleon Bonaparte sündis Korsikal ja juba 16-aastaselt astus ta Prantsusmaa suurtükiväkke, kus alustas oma karjääri. Oma osavust tõestas Napoleon Touloni piiramisel ja rojalistide ülestõusu laialiajamisel Pariisis ning Põhja-Itaalia vallutamisel 18. sajandi lõpul. Kui Napoleon naasis Egiptuse sõjakäigult, korraldas ta sõjaväelise riigipöörde, sai Prantsusmaa esimeseks konsuliks ning kroonis end Prantsusmaa keisriks 1804. aastal.

Sõjas Inglismaaga hävitas Napoleon inglaste liitlased Austria, Preisimaa ja Venemaa, kuid ta ei suutnud peatada inglasi. Napoleon vallutas Portugali, Hispaania ja Venemaa, et nõrgestada Inglismaa majandust, kuid see nurjus. Tulemuseks kaotas ta Leipzigi lahingu ning sunniti troonist loobuma. Ta saadeti Elba saare valitsejaks, kuid põgenes tagasi Prantsusmaale ja valitses veelgi „sada päeva”, kuni ta Waterloos lüüa sai ning püha Helena saarele saadeti. Napoleon Bonaparte oli kaks korda abielus – Josephine Beauharnais` ja Austria kuninganna Marie-Louisega.

Oma sõjastiililt oli Napoleon halastamatu, ründav ning liikuv. On välja toodud, et lahingus mõjus Napoleoni kohapeal viibimine samaväärselt 40000 Lisasõduriga – seega võis ta olla väga karismaatiline väejuht. Samas ei olnud Napoleoni sõjaväes mingeid kindlaid taktikalisi reegleid ning ta oli veendunud, et kõik oleneb teostusest. Prantsusmaa jaoks oli Napoleon suur administraator – reformis maksusüsteemi, rajas riigipanga. Prantsusmaa majandus hakkas taas tõusma Napoleoni valitsemise ajal. Lisaks eelnevale reformis Napoleon kriminaalõigust, moodustas prefektuurid, edendas kõrgharidust, taastas suhted riigi ja kiriku vahel.

Tema valitsemisele saatuslikuks sai arvatavasti liialt suur usaldus kaaskonna vastu ning Napoleon olevat olnud liialt enesekindel, mistõttu põrus strateegilistes küsimustes.

Napoleon Bonaparte suri 5.mai 1821. aastal Püha Helena saarel.¹⁴²

¹⁴² Mooney 2008, lk 92–93.

Louis XIV

(1638–1715)

Louis XIV, Päikesekuningas, ristinimega Louis Dieudonné (Jumala and), päris Prantsusmaa trooni kõigest nelja-aastasena. Tema ema oli Austria Anna, kes valitses Louis XIV lapsepõlves koos ministri kardinal Mazariniga. Mazarini aitas laps-kuninga õpetamisele kaasa. 17. sajandi keskel toimusid ülestõusud kuninga vastu, mistõttu Louis XIV hakkas igatsema stabiilsust, kõva käega valitsejat ning korda. Ülestõusud tekitasid Louis XIV-s suurt umbusaldust aadlike vastu. Ta abiellus oma Hispaania nõo Maria Teresaga ning kui Mazarini suri, otsustas ta valitseda üksinda, olles kõigest 23-aastane.

Louis XIV pidas end Jumala asemikuks maapeal. Oma valitsemise hiilgeaastatel arendas ta välja professionaalse diplomaatilise korpuse ning püsiva armee. Reformide tulemusena kujunes Prantsusmaast ülejäänud Euroopa jaoks eeskujulik bürokraatia ja majanduse näidisriik. 1682. aastal kolis kuninga õukond Versailles'i, mille arendamisse oli kulutatud miljoneid. Paleed peetakse Louis XIV kunstiliseks eneseävljenduseks oma suurejooneliste peeglisaalidega ning uhkete aedadega. Louis XIV kasutas lossi vahendina Prantsusmaa prestiiži suurendamiseks ning aadlike kontrollimiseks. Louis XIV arendas ning toetas muusikat ja kirjandust. Lisaks asutas ta maali-, skulptuuri-, teaduste ja arhitektuuriakadeemia. Comédie Française'i asutamine jääb samuti Louis XIV valitsemisaega. Ta oli kirjanike Corneille', Molière'i ja Racine'i ning helilooja Lully patroon.

Valitseja eesmärk oli Prantsusmaa maine tõstmine ning ülemvõimu haaramine Euroopa Habsburgidelt prantsuse Bourbonide kätte. Prantsusmaa oli neljas suures sõjas Louis XIV valitsemisajal – Hispaania Madalmaades, Hollandis, Reinimaal ning lõpuks Hiispania pärislussõjas.

Louis XIV näitas üles hoolimatust oma aja moraalikoodeksi vastu, pidades palju armukesi. Pärast abikaasa surma abiellus kuningas jumalakartliku lese Madame de Maintenoniga. Ta hakkas huvi tundma usu vastu ning kaasas kandma palveraamatut. Louis XIV suri rahva armastuseta. Tema tegevus valitsejana oli Prantsuse revolutsiooni kasvulavaks.¹⁴³

¹⁴³ Mooney 2008, lk 38–39.

22. Ülesanne

Tekstiharjutust sooritatakse paaris- ja rühmatööna. Iga paar saab läbi lugemiseks ühe kahest tekstist – Napoleoni või Louis XIV eluloo.

1. Õpilane loeb iseseisvalt teksti läbi ning joonib alla olulised kohad isiku eluloos.
2. Seejärel saavad neljaliikmelistes rühmades kokku ühte ja sama teksti lugenud õpilased. Koos pannakse paika eluloost olulisim ning kõikide õpilaste märkmete põhjal koostatakse sidus kokkuvõte.
3. Lõpuks juures jutustab iga õpilane kokkuvõtte loetud isiku eluloost oma paarilisele. Oluline on uue info edasiandmine nii põhjalikult, et paariline oleks võimeline teksti hindele vastama.¹⁴⁴
4. Paaristööna täidetakse järgnev võrdlev tabel valitsejate kohta:

	Louis XIV	Napoleon
Valitsemise aastad		
Ühiskonnakorraldus		
Reformid		
Rahva rahulolu		
Olulisus Euroopa ajaloos		
Isiklik arvamus		

¹⁴⁴ Buehl 2001, lk 77–78.

Peeter I

(1672–1725)

Peeter I veetis oma lapsepõlve Moskva lähedal külakeses, piisavas kauguses Kremli veristest õukonnaintriigidest. 1682. aastal sai ta poolõe Sofia regendivalitsuse ajal koos poolvend Ivaniga kaasvalitsejaks, kuid juba 1689. aastal haaras täieliku võimu.

Oma valitsemisaja alguses sõitis Peeter I mööda Euroopa pealinnu ning töötas ka laevaehitajana Amsterdamis ja Londonis. Londonis oleku ajal külastas Peeter I Parlamenti ja sai Oxfordi õigusteaduste audoktoriks. Lisaks eelnevale õppis ta ka navigatsiooni, kellassepatööd, joonistamist ja graveerimist, paberi valmistamist ning uuris inimanatoomiat ja kirurgiat. Euroopa reise tulemusena palkas Peeter I 800 meistrit, kes pidid tema mahajäänud riiki moderniseerima.

17. sajandi lõpul naasis ta Moskvasse, et maha suruda tsaari ihukaitseväge musketäride mäss ning seejärel sai tema suureks ambitsiooniks välispoliitika ja väljapääsu otsimine merele. Peeter I lasi ehitada Venemaa esimese laevastiku ning reformis suuresti armeed. Esmalt proovis ta jõuda välja Musta Mereni, rünnates türklasi. Seejärel valmistus ta sõjaks Rootsi, soovides saada enda kontrolli alla Läänemere idakallast. Sõda Läänemere pärast tunneme Põhjasõja nime all. Põhjasõda algas Vene vägede lüüasaamisega Narva all. Sellest toibununa saavutas Peeter I Venemaa ajaloo ühe suurima võidu, purustades Rootsi väed Poltaavas. Nystadti Rahulepinguga loovutas Rootsi 1721. aastal Balti provintsid Venemaale.

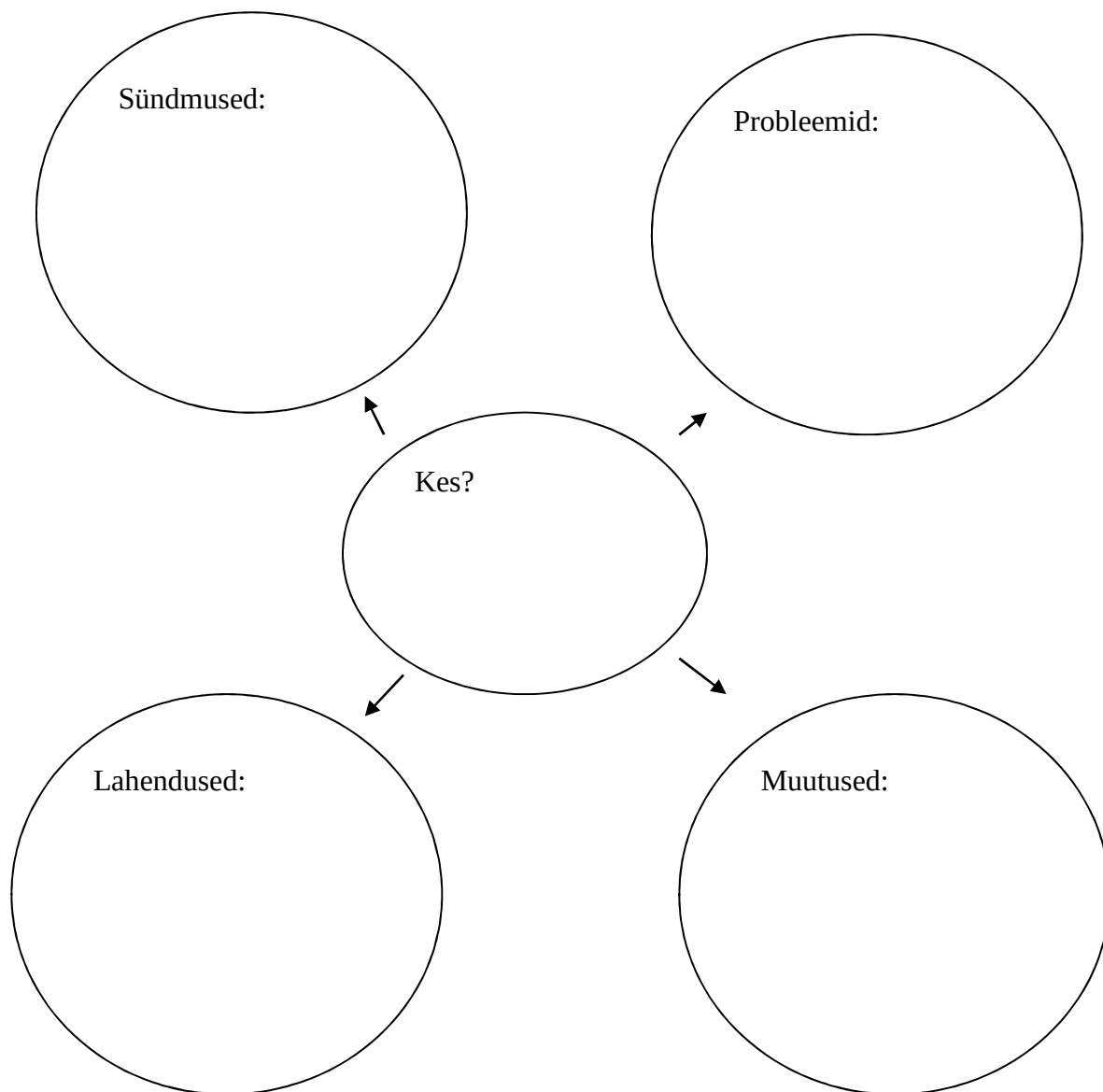
1721. aastal kuulutati Peeter I imperaatoriks ning see tähendas Vene impeeriumi loomist. Venemaal allutas Peeter I nii kiriku kui ka aadlikud, reformis kesk- ja kohalikku võimu, tööstust, kalendrit, tähestikku, võttis kasutusele araabia numbrid ning asutas koole ja Teaduste Akadeemia. Peeter I valitsemisega jääb ka esimese venekeelse ajalehe sünd. Talupoegadest pärisorjade elu jäi Peeter I valitsemisajal samaks varasemaga ning nende ülestõusud suruti julmalt maha. Tema suurimaks saavutuseks oli Vene impeeriumi territoriaalne laienemine.

Peeter I muutis Venemaa suuna läänelikumaks ning kehtestas oma riigi Euroopa suurvõimuna, arendas tehnoloogiat ning asutas Peterburi linna. Peeter I suri Peterburis.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Mooney 2008, lk 40–41.

23. Ülesanne

Täida koos pinginaabriga ajaloolise mälu ringid, kasutades eelnevat teksti ja õpikut.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Buehl 2001, lk 69–70.

Voltaire

(1694–1778)

Kirjanik, filosoofi ja kuningate sõber Francois Marie Arouet, kirjanikunimega Voltaire, sündis tavalise jõuka kodanlaspere lapsena Prantsusmaal 1694. aastal. Osav sõnakasutus tegi temast aristokraatliku seltskonna soosiku. Voltaire oli finantsgeenius, teenides oma varanduse Pariisi loteriil. Ta asus elama Lorraine'i Ciry mõisa, millest kujunes intellektuaalsete vaidluste ja seltskondliku pahelisuse kasvulava.

Voltaire oli tuntud kui mitmepalgeline geenius, tegutsedes nii dramaturgi, luuletaja, proosakirjaniku, satiiriku, väitleja, ajaloolase, filosoofi, investori ja ka Louis XIV õukondlasena. Tema kuulsaim teos „Candide“ ilmestab hästi autori seisukohti orjapidamisest, usutunnistusest, teesklusest ja silmakirjalikkusest. Voltaire võitles monarhia omavoli vastu ning algaja satiirikuna pidi veetma kolm aastat Londonis paguluses. Sellest perioodist on pärit „Filosoofilised kirjad“, mis küll on avaldatud Prantsusmaale naastes, kuid kujutab Inglismaa vaimset avatust ning Prantsusmaa rõhuvat tsensuuri ja nende omavahelisi kontraste.

Ta asus võitlusesse katoliku kiriku ja Prantsuse absolutistliku monarhia poolt tekitatud ebaõigluse ja sallimatusega. 1755. aastal asus Voltaire elama Genfi ning neli aastat hiljem Prantsusmaale Šveitsi piiri lähedale, kus ta sai kirjutada kõike, mida soovis, kartmata võimude tagakiusamist.

Voltaire võitles ka kodanikeõiguste eest ning tema üleskutsed usuvabadusele ja õiglasele kohtumõistmisele aitasid kaasa uue ajastu sünnile.

Tema kuulsus oli levinud üle Euroopa ning oli kirjavahetuses muuhulgas Friedrich Suure ja Katariina Suurega. Elades mõni aeg Friedrich Suure juures, veendus Voltaire absolutistliku monarhia telgitaguste räpastes mängudes.

Voltaire surma järel avaldasid paljud inimesed talle austust ning Prantsuse revolutsionäärid püstitasid talle hauamonumendi, kus oli kirjas: „Ta õpetas meile, kuidas olla vaba.“¹⁴⁷

¹⁴⁷ Montefiore 2008, lk 129–130.

24. Ülesanne

Õpilased tutvuvad etteantud tekstiga ning prezi.com internetikeskkonnaga. Seejärel koostatakse õpikut, teatmeteoseid ja internetiallikaid kasutades prezi.com keskkonnas rühmatööna interaktiivne ajaleht. Ajaleht peab olema voltaire'lik, peegeldades tolleaaja satiiriku nägemust ühiskonnast.

Jossif Stalin

(1878–1953)

Jossif Vissarionovitš Džugašvili sündis Lõuna-Venemaal Gruusias. Tema isa oli kingsepp, ema õmbleja ja pesunaine ning pere oli väga vaene. Stalin sai ta stipendiumi Tbilisi vaimulikus seminaris õppimiseks. Neljandal õppeaastal liitus Stalin Mesame Dasi nimelise radikaalse rühmitusega, mistõttu ta visati seminarist välja.

Esmalt võttis ta endale lisanime *Koba* (alistamatu), kuid hiljem *Stalin* (Terasmees). Stalin abiellus ning kui naine mõned aastad hiljem suri, jäi tema kasvatada poeg Jakov. Stalin abiellus ka teist korda ja sellest abielust sündisid poeg Vassili ja tütar Svetlana. Stalini abikaasa tegi enesetapu ja on spekulieritud, et naise surm viis mehe massiterrorismini.

1902. aastal saadeti Stalin Siberisse asumisele, kuid põgenes ning asus pooldama bolševismi. Lenin suunas Stalini Peterburi põrandaaluse propagandatöö üheks juhiks. Stalin asutas bolševistliku ajalehe *Pravda*. Bolševikud tulid 7. novembril 1917. aastal oktoobripöörde järel ning Stalin sai endale vähetähtsaid ametikohti, järgides kõiges Leninit. Üsna pea kuulus ta juba Poliitbüroosse ehk partei juhatusse. Orgbüroo juhina valis ta oma kaaskonda harimatuid ja silmapaistmatu taustaga inimesi, sest neid oli lihtsam manipuleerida. 1922. aastal määras Lenin ta partei peasekretäriks. Leninit tabanud rabanduse tõttu haaras Stalin kiirelt võimu. Kõik, kes püüdsid teda takistada, hukati. 1929. aastaks oli Stalin koondanud kogu võimu oma kätte. Soovides Venemaa moderniseerida, rakendades viisaastaku plaani. Sunnitöölaagritesse saadeti kõik, kes „riigikorrale vastu seisis“. Samuti lasi Stalin kõrvaldada juudid olulisematelt ametikohtadelt.

Stalin puhastas partei kõigist, kes olid talle vastu seisnud ja moodustas salapolitsei nimega NKVD. Teenete eest Stalinile said käsilased kortereid, maakodusid, autosid, autojuhid jt. Selleks, et käsilased teda ei reedaks, lasi ta mõne neist igal aastal tappa. Aastatega muutus Stalin paranoilisemaks ning lasi hukata ka sõpru ja lähikondlasi. Positiivsena nägi teda vaid tütar Svetlana, teisest abielust. Poeg Jakov suri natside koonduslaagris, teine poeg Vassili suri alkoholismi tagajärjel. Kumbki poegadest isa poolehoidu ei saavutanud.

Stalin lõi enneolematu isikukultuse ning kuigi rahvas vaevles näljas ja viletsuses, ei

astunud tema vastu välja. Stalini paranoilisus süvenes vanadusega. 1949. aastal toimus järjekordne „puhastusaktsioon“ ning hukati kõik, kes näisid ohtlikud Stalini võimule. Stalin aga suri 5.märtsil 1953. aastal oma maakodus. Surma põhjusena spekulieritakse nii ajuverejooksu kui ka mürgitamisest. Stalini valitsemise ajal kaotas elu umbes 20 miljonit inimest, kellest 14,5 miljonit surid nälga, miljonid hukati poliitiliste kuritegude eest ning umbes 9 miljonit inimest saadeti pagulusse või vangilaagritesse.¹⁴⁸

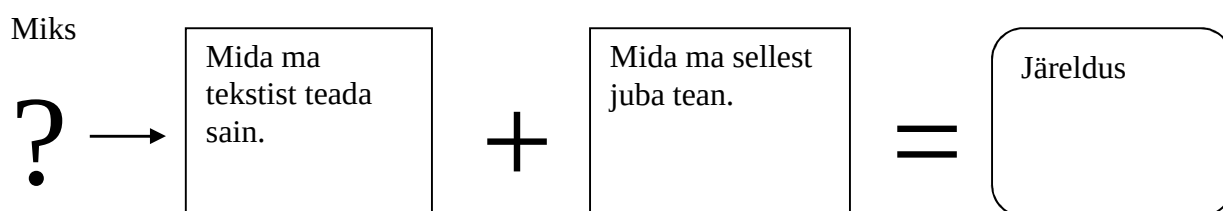
¹⁴⁸ Klein, Shelley 2002. Ajaloo kurikuulsaimad diktaatorid. Koolibri. Tallinn, lk 43–54.

25. Ülesanne

Too tekstist välja 10 sinu arvates kõige olulisemat fakti Jossif Stalini elu kohta:

Kirjuta iga väljatoodud fakti kohta üks „miks“ küsimus:

Koosta valemi järgi vihikusse vastused „miks“ küsimustele:¹⁴⁹

¹⁴⁹ Buehl 2001, lk 54–55.

Benito Mussolini

(1883–1945)

Benito Mussolini sündis Forli lähedal. Tema isa oli küla sepp, kes oli elukutselt õpetaja.

1912. aastal sai Mussolinist Itaalia sotsialistliku ajalehe „L'avanti“ toimetaja ning seda tööd tegi ta kuni aastani 1914. Mussolini osales Esimeses maailmasõjas, olles 1915 – 1917 sõdurina rindel. Pärast rindelt naasmist asutas Mussolini 1919. aastal pahempoolsete võimuhaaramistaotluste vastu võitlemiseks sõjaveteranide organisatsiooni, mille nimeks sai *Fascio de Combattimento*. Tõlkes tähendab organisatsiooni nimi võitlusliitu. Seesama võitlusliit kuulutas 1921. aastal end Rahvuslikuks Fašistlikuks Parteiks. Mussolini eestvedamisel toimus 1922. aastal niinimetatud Rooma marsi tulemusena riigipööre. Samal aastal nimetas Itaalia kuningas Mussolini peaministriks.

Mussolini on ajalukku läinud kui Itaalia fašistliku partei asutaja ja juht, kes riigi eesotsas olles kehtestas fašistliku diktatuuri ning korporatiivse riigikorralduse. Tema välispoliitikat saab nimetada agressiivseks. Nimelt on sellesse perioodi jäänud Etioopia vallutamine, sekkumine Hispaania kodusõtta ja Albaania okupeerimine. Mussolini oli Teises maailmasõjas Saksamaa liitlane, sõlmides liidu, mida nimetatakse Berliini–Rooma teljeks.

Mussolini kukutati võimult 1943. aastal ning juba järgmisel päeval pärast kukutamist arreteeriti ta kuninga korraldusel. Sakslased aga vabastasid Mussolini ja paigutasid ta okupeeritud Põhja-Itaalia alal moodustatud marionetliku Sàlo Vabariigi etteotsa.

Teise maailmasõja lõppedes proovis Mussolini põgeneda Šveitsi, kuid sattus partisanide kätte ning lasti kommunistide survele maha ning poodi jalgupidi üles rahvale vaatamiseks.¹⁵⁰

¹⁵⁰ EE/6 1995. Mussolini. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn, lk 459.

26. Ülesanne

Teksti lugedes peavad õpilased välja tooma faktid ja mõisted. Need märgitakse tekstis ära.

Üks variant sõnade väljatoomisest:

Benito Mussolini sündis 1883. aastal Forli lähedal. Tema isa oli küla sepp, kes elukutselt oli õpetaja. 1912. aastal sai Mussolinist Itaalia sotsialistliku ajalehe „L'avanti“ toimetaja ning seda tööd tegi ta kuni aastani 1914. Mussolini osales Esimeses maailmasõjas, olles 1915–1917 sõdurina rindel. Pärast rindelt naasmist asutas Mussolini 1919. aastal pahempoolsete võimuhaaramistaotluste vast võitlemiseks sõjaveteranide organisatsiooni, mille nimeks sai **Fascio de Combattimento**. Tõlkes tähendab organisatsiooni nimi võitlusliitu. Seesama võitlusliit kuulutas 1921. aastal end Rahvuslikuks Fašistlikuks Parteiks. Mussolini eestvedamisel toimus 1922. aastal niinimetatud **Rooma marsi** tulemusena **riigipööre**. Samal aastal nimetas Itaalia kuningas Mussolini peaministriks.

Mussolini on ajalukku läinud kui **Itaalia fašistliku partei** asutaja ja juht, kes riigi eesotsas olles kehtestas **fašistliku diktatuuri** ning **korporatiivse riigikorralduse**. Tema välispoliitikat saab nimetada agressiivseks. Nimelt on sellesse perioodi jäänud **Etioopia vallutamine** 1935–1936. aastal, sekkumine **Hispaania kodusõtta** 1936–1939. aastatel ja **Albaania okupeerimine** 1939. aastal. Mussolini oli Teises maailmasõjas Saksamaa liitlane, sõlmides liidu, mida nimetatakse **Berliini – Rooma teljeks**.

Mussolini kukutati võimult 1943. aastal ning juba järgmisel päeval pärast kukutamist arreteeriti ta kuninga korraldusel. Sakslased aga vabastasid Mussolini ja paigutasid ta okupeeritud Põhja-Itaalia alal moodustatud marionetliku **Sàlo Vabariigi** etteotsa.

Teise maailmasõja lõppedes proovis Mussolini põgeneda Šveitsi, kuid sattus partisanide kätte ning kommunistide survele lasti maha.

Seejärel jätkub töö paarides ning iga paar saab aega konkreetsete faktide esiletoomiseks. Iga paar saab valida oma faktide seast 2-3, mida lähemalt uuritakse. Õpetaja kontrollib, et klassis uuritavad faktid ei korduks. Otsitakse infot õpikust ning võimalusel internetist ja teatmeteostest. Tunni lõpuks valmib kokkuvõtte olulistest märksõnadest palet.com lehele, kus iga rühm saab käia tutvustamas enda poolt uuritut. Olulised pidepunktid, millele toetuda, kui faktidele taustainfot koguda:

- Kuidas aitab info kaasa Benito Mussolini elulooliste faktide ja Euroopa ajaloo seoste loomisel?

Adolf Hitler

Adolf Hitler sündis Austria-Baierimaa piiril Brasnau külas. Suutmatus oma ema perevägivallas aidata, pani Hitlerit tundma end nõrga ning alaväärsena. Hitler ei saanud kunsti- ja arhitektuuriakadeemiasse sisse ning elatus kuulutuste ja reklaamplakatite joonistamisest väikestele äriettevõtetele. Adolf Hitler tõmbus üha rohkem endasse ning „avas suu“ vaid selleks, et vihaselt poliitikast rääkida.

Hitler elas erakuna ning hakkas ajapikku sõnastama kinnisideid, mis avaldas raamatus *Mein Kampf* (Minu võitlus). Hitler pidas juute süüdlaseks kõikides maailma hädades. 1914. aastal sai Hitlerist Baieri jalaväerügemendi käskjalg, kelle ülesandeks oli sõnumite edastamine kaevikute ja kompanii peakorterite vahel. Esimene maailmasõda vaid süvendas tema väärastunud ideid ning eelarvamusi.

Hitler soovis luua liikumise, mis murraks sotsiaaldemokraatia ning vähendaks juutide mõjuvõimu riigis. Hitler hakkas juhtima rahulolematuid rahvamasse poliitiliste parteide juurest eemale. Hitler ühines Saksa Töölisparteiga ning hakkas käima õllekeldrites, saalides ja auditooriumides oma sõnumit levitamas. Peagi muutis partei oma nime Saksa Natsionaalsotsialistlikuks Töölisparteiks ning nende sümboliks sai haakrist. Saksamaa majandus oli nõrk ning olukorda ära kasutades hakkas Hitler korraldama riigivastaseid demonstratsioone ja rahutusi. Selle eest vahistati Hitler 1923. aastal, kuid vabastati juba üheksa kuu möödudes. Vabanedes võttis Hitler vastu pakkumise moodustada parempoolsetega koalitsioon. 20.jaanuaril 1933. aastal sai Hitlerist Saksa riigi kantsler. Kasutades ära poliitilist olukorda, alistas ta kõik, kes olid tema partei vastu – keelustas nii kommunistliku-, kui ka sotsiaaldemokraatliku partei. Hitler otsustas hakata „puhastama“ armeed neist, kelle lojaalsuses tal oli põhjust kahelda. Hinnanguliselt kaotas elu 300 – 500 nimest. Kui president von Hindenburg suri, ühendati presidendiamet kantsleri omaga. Hitlerist sai riigijuht ja armee ülemjuhataja. Riigi reformimine teda ei huvitanud, küll aga Saksamaa võimu taastamine välispoliitiliselt ning rahvuslikust häbist pääsemine. Hitleri eesmärkideks said relvastuse suurendamine ning juutide hävitamine. Juute hakati vedama sunnitöölaagritesse, kus keskmine eluiga oli kuuest nädalast kolme kuuni. Ta andis korralduse eksperimenteerida gaasidega. Esimesed gaasikambrid ehitati 1939. aastal ning edukate katsetuste järel ehitati neid juurde. Seejärel käivitati Hitleri eutanaasiaprogramm, mille käigus hävitati peamiselt vanu, haigeid ja vaeseid.

Auscwitzi Poolas ehitati neli hiiglaslikku kambrit, millest igaüks mahutas kuni 2000 inimest. Natsid tapsid kokku ligi 6 miljonit juuti.

Tema elus oli kaks naist – poolõe tütar Geli Raubal, kes tappis end 1931. aastal, ning Eva Braun.

Kuna saksa vägedel ei läinud hästi, siis muutus Hitler järjest meeleheitlikumaks, soovides kogu riigis tehaste, sildade, tammide raudteede jt hävitamist. Põgenedes oma kaaskonnaga maa-alusesse betoonvarjendisse, abiellus Eva Brauniga 29. aprillil 1945. aastal. 30. aprillil, olles kuulnud Mussolini ja tema armukese tapmisest, sulges Hitler enda ja Eva Brauni magamistuppa, kus Hitler tulistas endale suhu ning Eva Braun võttis tsüaniidi.¹⁵¹

¹⁵¹ Klein 2002, lk 55–66.

27. Ülesanne

Adolf Hitleri eluloolise teksti lugemise käigus tuleb õpilastel täita järgmine tegelase jälgimise skeem:¹⁵²

Hitleri tegevus:
Konfliktid:
Isikuomadused:
Ühiskonna arvamus:
Koosta eelnevate märksõnade põhjal teksti juhtmõte:

¹⁵² Buehl 2001, lk 58–59.

Franklin Delano Roosevelt

(1882–1945)

Franklin D. Roosevelt sündis New Yorki osariigis Hyde Parkis olevas mõisas hollandi päritolu perekonnas. Ta sai hariduse Harvardi Ülikoolist ning Columbia Ülikooli õigusteaduskonnast. Karjääri alustas Roosevelt juristina, kuid 1910. aastal valiti ta juba New Yorki Senatisse ning 1913. aastal mereväeministri abiks. 1920. aastal oli Roosevelt demokraatide kandidaat asepresidendi kohale. Kolmekümne üheksa aastasena põdes Franklin D. Roosevelt lastehalvatust, mistõttu ülejäänud elu möödus ratastoolis. 1928. aastal valiti Roosevelt New Yorki kuberneriks ning esmakordselt presidendiks 1932. aastal. Presidendiks saades oli majanduskriis oma haripunktis ning Roosevelti „Uus Kurss“ (*New Deal*) tundus päästerõngana kriisist väljumisel. „Uue Kursi“ näol oli tegemist radikaalse programmiga kaubanduse ja põllumajanduse taastamiseks – riik loobus kullastandardist, ühiskondlike vajaduste katteks suunati miljoneid. Roosevelt rajas esimese ametiaja lõpuks hoolekandesüsteemi, töötuabi, pangajäreelvalve, kehtestanud kõrgemad maksud ja tühistas keeluseaduse. Majandus hakkas tõeliselt tõusma alles sõjatellimuste toel. 1936. aastal valiti Roosevelt teistkordselt presidendiks, mil ta asus tugevdama föderaalvõimu ja laiendama Ülemkohut. Välispoliitiliselt on Roosevelti iseloomustatud kui pragmaatikut, kes keskendus pigem sisepoliitilistele küsimustele. Teise maailmasõja alguses pakkus USA Inglismaale ja Venemaale „mittesõjalist“ toetust. Roosevelt oli lubanud, et Ameerika poisid ei pea osalema võõrastes sõdades. See muutus 7. detsembril 1941. aastal, mil Jaapani väed ründasid USA Vaikse ookeani õhuväge Pearl Harboris ning hävitasid selle. See sündmus tõmbas USA Teise maailmasõtta ning sai Jaapani ja Saksamaa alistamise eestvedajaks. Roosevelt keskendus Teise maailmasõja järel maailma ülesehitamisele ning toetus oma tegevuses kujunevale ÜROle. Roosevelt oli esimene president, kes kasutas ära raadiot. Juba New Yorki kubernerina 1928. aastal alustas Roosevelt iganädalaste jutusaadetega ning Teise maailmasõja ajal tegi raadio abil kihutustööd.

Franklin Delano Roosevelt suri 12. aprillil 1944. aastal, olles 1945. aastal neljandat korda presidendiks valitud.¹⁵³

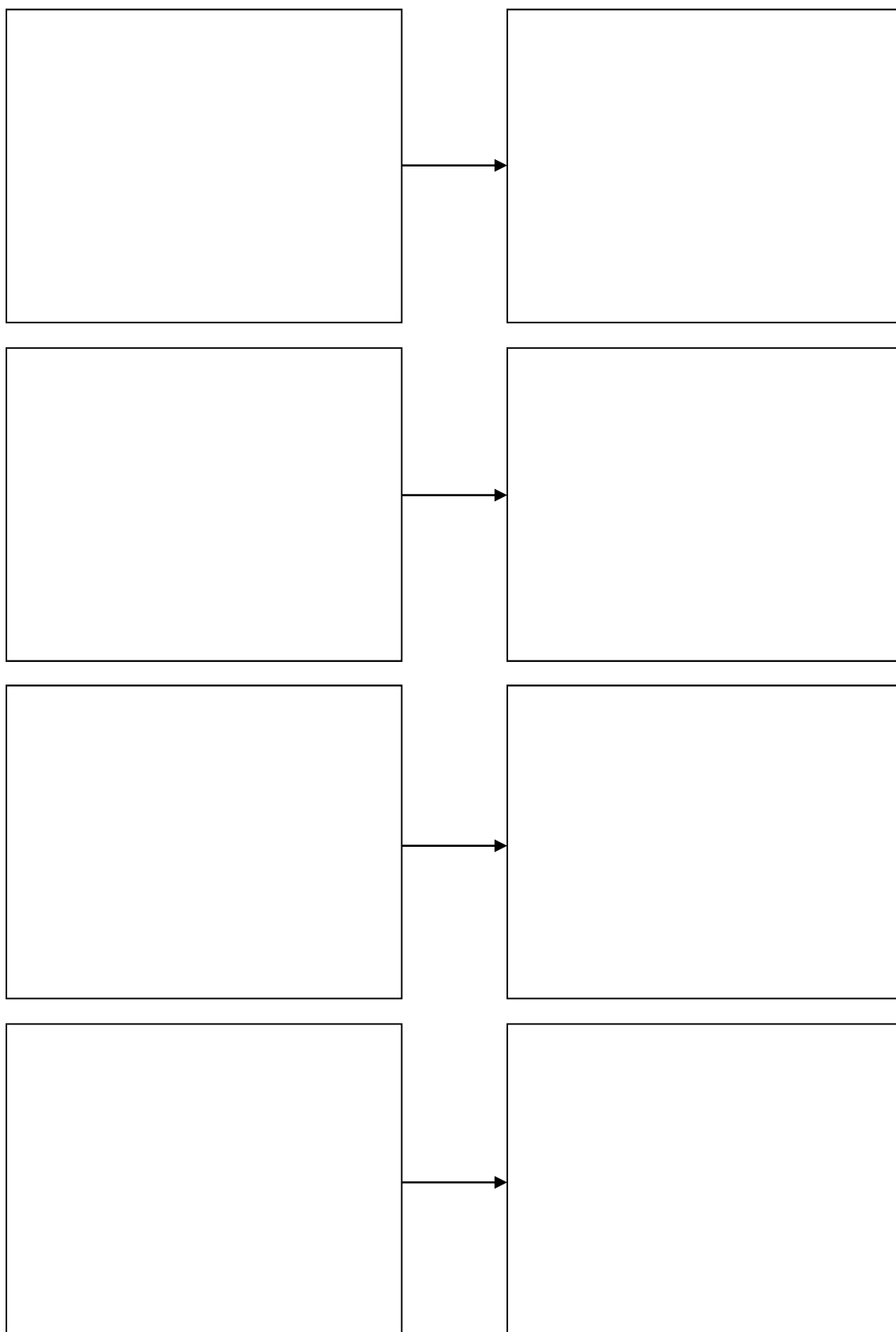
¹⁵³ Mooney 2008, lk 60–61.

28. Ülesanne

Järgnev tekstiharjutus on oluline teksti põhiterminite e magnetsõnade leidmiseks. Õpilastel aitab magnetsõnade leidmine kirjutada loetud tekstist kokkuvõtet.¹⁵⁴

1. Esmalt tuleb õpilastel läbi lugeda esimene lõik tekstist ning proovida välja tuua olulisemaid märksõnu. Magnetsõnaks võib olla lõiku kooshoidev sõna, mõni mõiste vms.
2. Õpetaja kirjutab magnetsõnad tahvlile. Õpilased meenutavad, millised sõnad lõigus olid magnetsõnaga seotud.
3. Õpilased loevad läbi terve teksti ning koostavad oma vihikusse magnetkaarte, et need hõlmaksid kogu teksti.
4. Individuaalse töö järel moodustatakse nelja- kuni kuueliikmelised rühmad, kus otsustatakse magnetsõnade olulisuse üle. Iga õpilane individuaalselt neli magnetkaarti. Magnetkaardil olev teave kirjutatakse arutelu tulemusel üheks kokkuvõtvaks lauseks. Kokkuvõttev lause sisaldab magnetsõna.

¹⁵⁴ Buehl 2001, lk 84–85.

Konstantin Päts

(1874–1956)

Konstantin Päts sündis 1874. aastal Tahkurannas, Pärnumaal. 1898. aastal lõpetas Päts Tartu Ülikooli õigusteaduskonna. Õigeuskliku tausta tõttu ei löönud Päts kaasa Eesti Üliõpilaste Seltsi tegevuses. Pärast sõjaväeteenistust Pihkvas asus Konstantin Päts tööle advokaadi abina Jaan Poska juurde. 20. sajandi alguses andis Päts välja ning toimetas rahvuslikku ajalehte „Teataja“. Sellesse aega jääb ka Pätsi abiellumine Vilhelmine (Helma) Peediga. Neil sündisid pojad Viktor ja Leo.

„Teataja“ väljaandjad soosisid koostööd Tallinna venelastega ning 1904. aasta volikogu valimistel saavutati võit. Juba 1905. aastal Pätsist Tallinna linnapea kohusetäitja. Päts kuulus radikaalide hulka, kes nõudsid tsaari kukutamist 1905. Aasta revolutsiooni järel. Päts mõisteti mässulise tegevuse eest surma, kuid ta jõudis õigeaegselt põgeneda Šveitsi. Šveitsist põgenes Päts peagi Soome ning kirjutas seal teose „Maa-küsimus“, kus nõudis Eestile omaavalitsust. Päts naasis Eestisse pärast Baltikumi sõjaseisukorra kaotamist 1908. aastal. Oma pere jättis Päts aga turvalisuse huvides Šveitsi. Päts andis end vabatahtlikult üles ning veetis Peterburis vangistuses 9 kuud. Vangis oleku ajal, 1911. aastal suri Šveitsis tema naine. Vangistusest naastes hakkas ta välja andma ajalehte „Tallinna Teataja“. 1917. aastal osales Konstantin Päts Eesti rahvusväeosade asutamisel. Lisaks eelnevale oli Päts aktiivne ka teiste seltside ja ühingute töös – juhtis Eesti Maavalitsust, oli Eesti Maapäeva liige. Eestimaa Päästekomitee esimehena kuulutas Konstantin Päts 24. Veebruaril 1918. aastal välja Eesti Vabariigi. Ametisse astus Ajutine Valitsus, mille pea- ja siseministriks sai Konstantin Päts. Terve päeva oli võim Tallinnas eestlaste käes. Sakslaste okupatsioon peatas Ajutise Valitsuse tegevuse. Saksa okupatsiooni alguses organiseeris Päts protestikirjade kogumist, kuid vangistati. Vangist vabanes Esimese maailmasõja lõpus ning jätkas Eesti peaministrina. 1919. aasta aprillis toimunud Asutava Kogu valimistel Maaliit kaotas ning Päts pidi loobuma valitsusjuhi ametikohast. Seejärel juhtis ta suurimat opositsioonilist erakonda. Demokraatliku Eesti Vabariigi ajal oli Päts Tallinna Börsikomitee esimees ning rajas Harju Panga, ta oli Asutava Kogu liige, hiljem Riigikogu liige. Esimese Riigikogu valimistel saavutas Pätsi erakond hea tulemuse ja peaministrina õnnestus tal moodustada Eesti esimene Riigikogu valitsus. Samuti juhtis Päts teist ja kolmandat Riigikogu valitsust. Süvenenud majanduskriisi

oludes suurenesid erakondade vahelised pinged ja tõusma hakkas Vabadussõdalaste populaarsus. Päts leidis, et tülisid saab leevendada autoritaarse võimu näol. 1934. aastal viisid Laidoner ja Päts läbi riigipöörde. Selle tulemusena peatati parlamendi ja erakondade tegevus ning kitsendati kodanikuõigusi. Pätsi valitsusaeg autoritaarse riigipeana kestis neli aastat. Konstantin Pätsist sai Eesti Vabariigi esimene president 1936. aastal. Erakonnas ei saanud oma tegevust taaslustada ning kõik seadused olid koostatud nii, et tagada parlamendis Pätsi toetajate ülekaal. 1940. aastal, kui Nõukogude Liit Eesti alad okupeeris, siis Päts esitas tagasiastumispalve. Konstantin Päts vahistati ning küüditati koos perega. Hiljem paigutati Päts psühhiaatriaiglasse, kuna väitis end olevat endiselt Eesti Vabariigi president. Seda riiki aga Nõukogude Liidu silmis enam ei eksisteerinud.

Konstantin Päts suri vangistuses ning maeti 1990. aastal ümber Tallinna Metsakalmistule. Lisaks on Konstantin Pätsi auks püstitatud ausammas Tahkurannas.¹⁵⁵

¹⁵⁵ EE/7 1994. Päts. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn, lk 615-616; Histrodamus. Konstantin Päts. (http://www.histrodamus.ee/index.php?event=Show_search&search_string=konstantin+p%C3%A4ts). Otsing 28.02.2015.

Jaan Tõnisson

(1868-teadmata)

Jaan Tõnisson sündis 1868. aastal Viljandimaal. Tema pere oli jõukas ning traditsioone austav. Gümnaasiumihariduse omandas Tartus eratundidena ning seejärel lõpetas Tartu Ülikooli õigusteaduse erialal. Tõnisson oli Eesti Üliõpilaste Seltsi (EÜS) esimees ning ülikooli lõpetamise järel astus Eesti Kirjameeste Seltsi liikmeks. Seltsi liikmena tekkis sõprus Villem Reimaniga ning koos püüti Kirjameeste Seltsi sisemiselt moderniseerida ja elavdada. Samuti sai Tõnissonist „Postimehe” toimetuse liige. Jaan Tõnisson töötas Venemaal 2 aastat juristina, kuid tuli siis Eestisse tagasi, et olla aktiivselt seotud rahvusliku liikumisega. Venemaalt naasmise järel sai temast „Postimehe” peatoimetaja. Tõnissoni eestvedamisel sai „Postimehest” rahvuslaste häälekandja. Ajalehe ümber koondus suur osa Lõuna-Eesti mõjukatest rahvusliku liikumise tegelastest. Samuti võitles Tõnisson saksastamise ning venestamise vastu. 1906. aastal valiti Tõnisson Liivimaa talupoegade saadikuna Riigiduumasse ning ta tegutses seal autonoomiat pooldavate ridades. Tõnisson oli muuhulgas Eesti Ajutise Maanõukogum Eesti Asutava Kogu ja Riigikogu liige. 1917–1918 aastatel juhtis Eesti välisdelegatsiooni. Tõnissoni töö tulemusena tunnustasid Eesti valitsust *de facto* Prantsusmaa, Suurbritannia ja Itaalia. 1919–1920 aastatel oli Jaan Tõnisson Eesti peaminister, samuti 1930datel Riigikogu esimees, riigivanem ning välisminister. 1936. aastal esitas Tõnisson koos endiste riigivanematega märgukirja, milles heideti Konstantin Pätsile ette demokraatliku riigivalitsemise kaotamist. Tsensuuri tõttu ei saanud märgukiri Eestis ilmuda ning avaldati Soome ajalehes „Helsingin Sanomat”. 1930date aastate II poolel läks Tõnisson vastuollu Pätsi autoritaarse valitsemisega ning kõrvaldati 1935. aastal poliitilistel põhjustel „Postimehe” peatoimetaja kohalt. Jaan Tõnisson oli üks tähtsamaid Eesti poliitikuid ja ühiskonnategelasi. Teda on tihti vastandatud Konstantin Pätsiga. Nõukogude okupatsiooni järel Tõnisson arreteeriti ja 1941. aasta kevadest tema saatuse kohta andmed puuduvad.¹⁵⁶

¹⁵⁶ EE/9. 1996. Tõnisson.. Eesti Entsüklopeediakirjastus. Tallinn, lk 655–656; Histrodamus. Jaan Tõnisson. (http://www.histrodamus.ee/index.php?&event=Show_main_layers&layer_id=97) Otsing 28.02.2015.

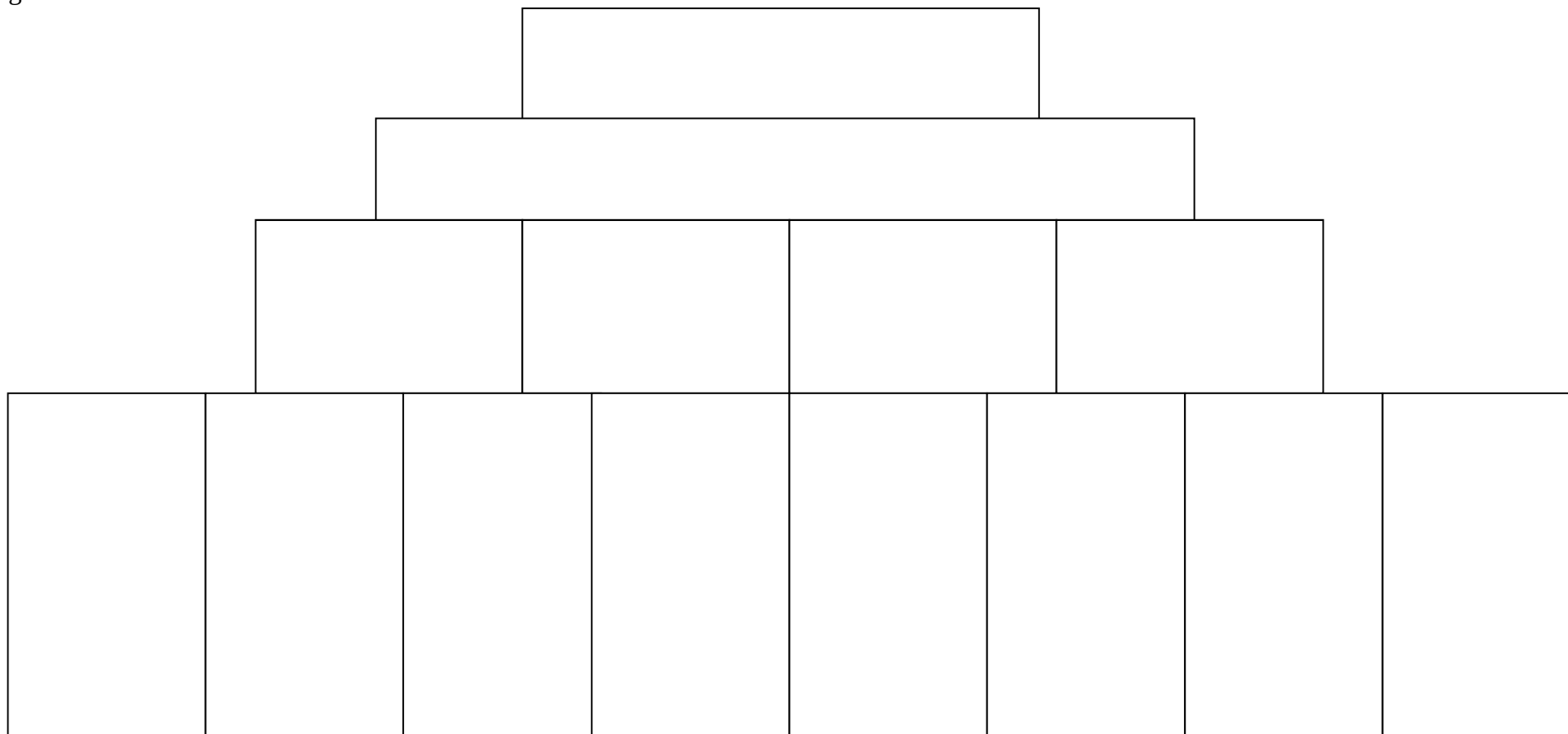
29. Ülesanne

Õpilased loevad teksti, juhindudes õpetaja antud probleemküsimusest – Milline oli Konstantin Pätsi roll Eesti Vabariigi kujunemisel?

- Õpetaja jagab õpilastele lehed, kuhu lugemise käigus kantakse märksõnad, mis on seotud esitatud küsimusega. Igale lehele kantakse üks märksõna. Kaarte täidetakse kogu lugemise aja.
- Õpilased loevad märksõnad ette ning õpetaja kirjutab need tahvlile. Seejärel rühmitatakse tahvlil olevad märksõnad. Igale sõnaderühmale antakse iseloomustav pealkiri ajurünnaku käigus. Rühmitatud märksõnad on püramiid-diagrammi neljas lahtriterida.
- Koostöös leitud pealkirjad kirjutatakse püramiidi kolmandasse lahtriteritta.
- Õpilased täidavad järgneva skeemi, kirjutades kõige ülemisse lahtrisse üldteema. Järgnevalt kirjutavad õpilased ühelauselise kokkuvõtte püramiidis leitudvast teabest. Ühelauseline kokkuvõtte kirjutatakse püramiid-diagrammi teise ritta.
- Kui püramiid-diagramm on nõuetekohaselt täidetud, koostavad õpilased ühelauselise kokkuvõtte vastuseks esialgsele küsimusele – Milline oli Konstantin Pätsi roll Eesti Vabariigi kujunemisel?
 - Püramiidi teine kiht annab õpilastele teemat kandva lause. Kolmas kiht aitab teemalauset laiendada ning aluskiht toob välja sobivad detailid, mida saab kasutada näidete illustreerimiseks.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Buehl 2001, lk 109–110.

Püramiid-diagramm Konstantin Pätsi ja Jaan Tõnissoni eluloolise teksti alusel. Pinginaabritest üks koostab diagrammi Pätsi, teine Tõnissoni elukäigu kohta:¹⁵⁸

¹⁵⁸ Buehl 2001, lk 110.

LISA 2. Küsitlusleht õpetajatele

Klass:

Teksti nimetus:

Kas isikulugu oli huvitav?

Kas loetav tekst on õpilastele jõukohane?

- Kui ei, siis palun põhjendage.

Mis ülesanded on huvitavad?

Mis oskuseid ülesanded arendada võimaldasid?

Kas isikulood soodustavad ainekava õpitulemuste saavutamist?

Millisena näete veel isikulugude kasutamise võimalusi?

LISA 3. Küsitlusleht õpilastele

Klass:

Teksti nimetus:

Kas tekst oli huvitav?

Kas loetav tekst oli arusaadav?

Milliseid uusi teadmisi tekst andis?

Kas ülesanne oli huvitav?

Kas ülesanne oli arusaadav?

Milliseid uusi teadmisi teksti lugemine ja ülesande lahendamine andsid?

LISA 4. Ajaloo ainekavas välja toodud isikud klassiti

Kuuenda klassi ajaloo teema „Vanad Idamaad“ läbimise järel peab ajaloo ainekava järgi õpilane teadma, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon, Hammurapi, Mooses, Taavet. Teema „Vana-Kreeka“ läbimisel järel õpilane teab, kes olid Zeus, Herakles, Homeros, Herodotos, Perikles, Aleksander Suur ning teemabloki „Vana-Rooma“ läbimise järel õpilane teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Romulus, Hannibal, Caesar, Augustus, Jeesus Kristus.¹⁵⁹ See juba oli eespool. Siin oleks tõesti loendi esitamine sobivam.

Seitsmenda klassi õpilastele koostati isikulood, lähtudes 7. klassi ainekavast ning õppeprotsessi kirjeldusest, kus Teema „Maailm keskajal 476–1492“ läbimise järel õpilane teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Karl Suur, Justinianus I, Muhamed ja teema „Maailm varauusajal (1492–1600)“ läbimise järel õpilane teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Kolumbus, Martin Luther, Leonardo da Vinci.¹⁶⁰

Kaheksanda klassi isikulugude koostamise aluseks oli teema „Maailm 1600–1815“, mille läbimise järel õpilane teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust: Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Voltaire.¹⁶¹

Üheksanda klassi õpilastele koostati isikulood ja ülesanded lähtuvalt teemast „Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939“, mille järel õpilane teab, kes olid järgmised isikud ja iseloomustab nende tegevust - Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson.¹⁶²

¹⁵⁹ 6. klassi ainekava. Muinasaeg ja Vanaaeg. Õppeprotsessi kirjeldus.
(http://www.oppekava.ee/images/6/65/6._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf) Otsing 22.03.2015.

¹⁶⁰ 7. Klassi ainekava. Keskaeg ja Varauusaeg. Õppeprotsessi kirjeldus.
(http://www.oppekava.ee/images/8/8c/7._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf) Otsing 22.03.2015.

¹⁶¹ 8. klassi ainekava. Uusaeg. Õppeprotsessi kirjeldus.
(http://www.oppekava.ee/images/0/0c/8._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf) Otsing 22.03.2015.

¹⁶² 9. klassi ainekava. Lähiajalugu. Õppeprotsessi kirjeldus.
(http://www.oppekava.ee/images/0/02/9._klass_%C3%B5ppeprotsessi_kirjeldus_ajalugu.pdf) Otsing 22.03.2015.

LISA 5. Õppe- ja kasvatuseesmärgid põhikooli ajalooõpetuses

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu;*
- 2) tunneb oma kodukoha ajalugu, Eesti ajalugu, Euroopa ning maailma ajalugu ajastut kõige enam iseloomustavate sündmuste, protsesside ja isikute kaudu;*
- 3) väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning oma rolli kultuuripärandi säilitajana ja edasikandjana ning määratleb end oma rahva liikmena;*
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet;*
- 5) kasutab ajaloo põhimõisteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ja arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;*
- 6) mõistab põhjuse-tagajärje, sarnasuse-erinevuse ja järjepidevuse olemust ning hindab allikate usaldusväärsust ajaloosündmusi ja -protsesse ning ajaloolist keskkonda analüüsides;*
- 7) tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, kujundab ning põhjendab oma arvamust, analüüsib ja hindab oma tegevust ning näeb ja korrigeerib oma eksimusi;*
- 8) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.¹⁶³*

¹⁶³ Oja 2014.